

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1943:13
FINANSDEPARTEMENTET

BESPARINGSBEREDNINGENS
SLUTUTLÅTANDE

avgivet den 27 februari 1943

S T O C K H O L M
1 9 4 3

Statens offentliga utredningar 1943

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med författnings- och organisationsförslag för genomförande av ett förstatligande av den allmänna väghållningen på landet m. m. Beckman. 321 s. K.
2. Flyttningersättningssakkunniga. Betänkande med förslag till författningar angående ersättning för flyttningkostnad. Marcus. 156 s. Fi.
3. 1941 års familjebeskattnings-sakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade grunder för familjebeskattningen. Marcus. 170 s. Fi.
4. Utredning rörande skogsnäringens ekonomiska läge med förslag till åtgärder för höjande av näringens bärkraft. 3. Skogsbrukets transportfrågor: Vägar och järnvägar. Idun. 260 s. Jo.
5. Utredning rörande polismäns anslutning till politiska ytterlighetsriktningar m. m. Norstedt. 40 s. S.
6. Utredning och förslag angående pappersformaten inom statsförvaltningen. Beckman. 116 s. H.
7. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 1. Hygieniska förutsättningar för skolarbetet. Av U. Hjärne. Idun. 66 s. E.
8. Betänkande angående levnadskostnadsindex. Norstedt. 147 s. Fi.
9. Utredning och förslag angående statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. Beckman. 99 s. S.
10. 1940 års civila byggnadsutredning. Betänkande 1. Förslag till ändringar i Kungl. Maj:ts byggnadsstadga samt till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnad för vissa vårdanstalter och folk tandpolikliniker. Beckman. 80 s. K.
11. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 4. Förslag till åtgärder för textiltforskningens ordnande. Hægström. 82 s. H.
12. Betänkande med förslag till statliga åtgärder för stödjande av den privata motorlösa flygningens och modellflygningens utveckling. Beckman. 77 s. Fö.
13. Sparingsberedningens slututlåtande. Marcus. 132 s. Fi.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1943:13
FINANSDEPARTEMENTET

BESPARINGSBEREDNINGENS SLUTUTLÅTANDE

avgivet den 27 februari 1943

STOCKHOLM 1943

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

437192

STATENS OPMÄRKSAMHET PÅ FÖRETAGETS
FÖRSTÄMMINGAR 1913:11

BESPARINGSBEREDNINGENS STUTTGAARDE

utgivet den 25 februari 1915

STOCKHOLM 1915

ISRAELSKA BOKFÖRLAGS- & TRYCKERIET

10728

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 november 1940 tillsatte Herr Statsrådet den 30 november 1940 en särskild beredning inom finansdepartementet för handläggning av det fortsatta besparingsarbetet inom statsförvaltningen (besparingsberedningen) samt förordnade till ledamöter av nämnda beredning ledamoten av riksdagens första kammare K. K:son Wistrand, ledamöterna av riksdagens andra kammare O. L. Carlström, P. C. Jonsson i Eskilstuna och G. Hj. Svensson i Grönvik, direktören L. Akselsson, generaldirektören N. T. Löwbeer, direktörerna V. Nordström och I. Sjögren samt professorn C. T. Sällfors.

Beredningen har arbetat under Herr Statsrådets ordförandeskap.

För att tagas i övervägande vid fullgörandet av beredningens uppdrag ha enligt Kungl. Maj:ts beslut den 22 november 1940 till beredningen överlämnats *dels* riksdagens skrivelse den 26 maj 1915, nr 173, angående minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik i samband med omläggning av grunderna för densamma, jämte vissa handlingar i samma ärende, *dels* riksdagens skrivelse den 25 maj 1937, nr 311, i vad avser under punkten 6 behandlade frågor angående rationalisering av arbetsmetoder och arbetsformer inom statsförvaltningen i syfte att snabbt vinna åsyftat arbetsresultat, *dels* riksdagens skrivelse den 28 maj 1940, nr 293, angående effektivare utnyttjande av arbetstiden för befattningshavare i statens tjänst, *dels* ock en till Konungen ställd gemensam skrivelse den 28 februari 1940 från Sveriges industriförbund, svenska bankföreningen och Stockholms handelskammare angående åtgärder för begränsning av det allmännas utgifter.

De i omförmälda skrivelser berörda frågorna ha varit föremål för överväganden inom beredningens delegationer och subkommittéer. Sålunda har frågan om minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik behandlats i ett av beredningen den 4 januari 1943 överlämnat betänkande angående den statliga statistikens organisation, medan spörsmålen om rationalisering av arbetsmetoder och arbetsformer inom statsförvaltningen föranlett organisationsundersökningar inom åtskilliga förvaltningsgrenar. Beredningen har den 1 december 1942 avgivit en promemoria med yttrande och förslag angående arbetstiden för viss personal inom statsförvaltningen. Skrivel-

sen från Sveriges industriförbund m. fl. sammanslutningar har varit tillgänglig vid beredningens handläggning av i skrivelsen berörda frågor.

Ifrågavarande skrivelser återställas härjämte.

Beträffande de på beredningens initiativ igångsatta utredningar vilka icke föranlett beredningen att avgiva särskilda yttranden ävensom beträffande till beredningen ingivna framställningar i olika spörsmål torde få hänvisas till beredningens handlingar.

Beredningen får härmed överlämna *dels* besparingsberedningens slututlåtande innefattande den mening varom ledamöterna Wistrand, Carlström, Svensson, Akselsson, Nordström, Sjögren och Sällfors i huvudsak förenat sig, *dels* särskilt yttrande av ledamöterna Jonsson och Löwbeer, *dels ock* särskilt yttrande av ledamoten Carlström.

Beredningens utredningsarbete är därmed slutfört utom i vad avser organisationsundersökningar inom verken samt utredningar i fråga om statens järnvägar, folkbokföringen och hyressättningen i staten tillhöriga fastigheter.

Ifrågavarande utredningar torde böra tills vidare fortsätta sin verksamhet under beredningens ledning i avvaktan på avgörande om formerna för utredningarnas fullföljande. Såsom i betänkandet uttalas, torde en särskild nämnd böra tillsättas för organisationsundersökningarnas fortsatta handhavande. Beträffande övriga nu omförmälda utredningar förordar beredningen att de ombildas till självständiga sakkunnigutredningar inom finansdepartementet.

Stockholm den 27 februari 1943.

KARL WISTRAND. OSCAR CARLSTRÖM. CONRAD JONSSON.

HJALMAR SVENSSON. LARS AKSELSSON. NILS LÖWBEER.

VILH. NORDSTRÖM. IWAR SJÖGREN. C. TARRAS SÄLLFORS.

I. Allmänna synpunkter.

Inledning.

Besparingsberedningen tillsattes den 30 november 1940 med uppgift att under finansministerns ordförandeskap inom finansdepartementet handlägga det fortsatta besparingsarbetet. Beredningen skulle enligt direktiven (se bil. 1) fungera som ett sammanhållande organ för ett skilda områden omspannande besparingsarbete och skulle äga att »förutsättningslöst och från grunden pröva möjligheten av besparingar i den civila statsförvaltningen». Såsom föremål för besparingsundersökningar omnämndes i direktiven bl. a. »den statliga bidrags- och understödsverksamheten», som dels borde prövas ur rationaliseringssynpunkter men dels också, i den mån inskränkningar vore ifråga, finge bedömas som ett politiskt spörsmål.

Historik. Andra besparingskommittéer.

Redan ett år tidigare, på hösten 1939, hade åt generaldirektör Stridsberg uppdragits att granska budgeten för omedelbar nedskärning. Därvid föreslogos besparingar på driftbudgeten med 18 milj. kr. och på kapitalbudgeten med 4 milj. kr. samt förordades beträffande 35 milj. kr. kapitalutgifter, att de skulle få utgivas endast i den mån arbetslöshetsläget det krävde. Ungefär samtidigt tillsattes folkskolans besparingsakkunniga. Av regeringen inrättades en statens krisrevision för granskning av försvaret och krisorganens förvaltning. I det budgetförslag, som framlades påföljande januari, hade en rad åtstramningar gjorts; driftbudgetens slutsumma (frånsett beredskapsstater för försvar och för arbetslöshet) utvisade en minskning av 8 milj. kr., utgörande saldo av en rad ökningar och minskningar. Senare under riksdagens lopp tillkommo likväl ytterligare civila utgifter om hundratals milj. kr. Utgiftstegringen var alltså, trots besparingssträvandena, i full gång.

Allt ifrån krigsutbrottet hade emellertid frågan om mera djupgående besparningar av civila utgifter hållits levande i den offentliga diskussionen. I juni 1940 framställdes i riksdagens andra kammare en interpellation till finansministern, vari efterlystes en riksekonomikommission, sammansatt av handlingskraftiga, praktiskt dugliga män, vilka med kraftigt stöd av regeringen kunde hos ämbetsverk och institutioner »framlocka eller framtinga den besparingsvilja i det dagliga arbetet», varförutan resultat ej kunde nås. Finansministern svarade, att besparingsarbetet borde med all

kraft fullföljas, och det »måste ledas centralt från fackdepartementens och finansdepartementets sida». För ändamålet borde tillkallas två eller tre sakkunniga, men den väsentliga arbetsbördan komme att falla på verksledningarna, som ensamma ägde den nödiga sakkännen. Härmed torde finansministern närmast ha åsyftat rationaliseringsåtgärder i förvaltningen, men han framhöll, att dessa icke kunde ge besparingar av mycket betydande storleksordning, och i den mån man önskade besparingar i statsutgifter, som »väsentligen innebära en omfördelning av inkomster», måste andra synpunkter göra sig gällande. Interpellanten genmälte, att det krävdes en sparsamhetspolitik av mera radikalt slag, det räckte inte med endast förenklingar och anpassningar i den statliga administrationen, utan man måste i tid »vidtaga nödiga undersökningar och planläggningar för att anpassa statens utgifter i alla dess förgreningar — — — efter vad vi nu ha råd och möjlighet till.»

Kort tid härefter (²¹/₆ 1940) erhöi finansministern Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla högst tre sakkunniga. Detta bemyndigande blev emellertid icke begagnat, men som en förberedelse till besparingsarbetet utredes genom verkens försorg förutsättningarna för att genom nedläggning av arbetsuppgifter, som icke voro oundgängliga, samt genom förenkling och effektivisering av övriga förvaltningsuppgifter åstadkomma en »krisadministration» med en i förhållande till den normala förvaltningsorganisationen väsentligt begränsad omfattning. Verkens utredningar föranledde i vissa fall omedelbara besparingsåtgärder och beaktades vid prövningen av verkens petita för det kommande budgetåret. Utredningarna ansågos emellertid bekräfta, att besparingsarbetet borde inriktas på längre sikt, och i november 1940 tillsattes besparingsberedningen.

Samtidigt härmed tillsattes inom försvarsdepartementet en militär förvaltningsutredning under överståthållarens ledning.

Redan tidigare (¹/₈ 1940) hade tillsatts en civil och en militär byggnadsutredning för förbilligande av statens byggnadskostnader m. m.

Besparingsberedningens arbete.

Vårt arbete inom beredningen har i stort sett varit inriktat på sådana utgiftsbegränsningar, som kunna rubriceras som rationalisering, dels i ordets mera begränsade bemärkelse avseende arbetsformerna i förvaltningen, men dels även i vidare bemärkelse innebärande prövning av olika statliga verksamheters skötsel och ändamålsenlighet samt bortskärning av anslag, som ge otillräcklig ekonomisk verkningsgrad. Vi ha m. a. o. i huvudsak hållit oss till sådana utgiftsbegränsningar, som man kunnat vänta skulle vinna förståelse hos de ansvariga organen. Ett stort antal skilda spörsmål ha behandlats och föranlett besparingsförslag i storleksordning från några tusen till några miljoner kronor.

Mera radikala besparingar av budgeten ha däremot i stort sett icke varit under behandling, enär vi redan tidigt fått en stark känsla av att förutsättningar för sådana ej varit för handen. En ofrånkomlig förutsättning för att

ett arbete av denna karaktär skall kunna bedrivas med framgång är, att regeringen, riksdagen och allmänheten äro besjälade av övertygelsen om besparingsars nödvändighet. Denna förutsättning har ej i tillräcklig grad förefunnits. Våra besparingsförslag ha i allmänhet ej mottagits med gillande. Visserligen vilja vi med tillfredsställelse konstatera det intresse, som från regeringen visats för förvaltningsrationalisering i begränsad bemärkelse, men när rationaliseringssträvandena vidgat sig till en ändamålsenlighetsbedömning och inneburit förslag, som varit förenade med en uppoffring av ett eller annat slag, ha vi känt oss sakna tillräcklig resonans. Den utomordentligt viktiga frågan om rationalisering och besparing inom försvaret har ej ansetts tillhöra vårt arbetsområde, och det vill synas, som om de väldiga försvarsutgifterna, vilka borde ha föranlett en intensiv sparsamhet på andra områden, av psykologiska skäl tyvärr snarare ha lett till minskad aktsamhet med utgifter på det civila området. 1930-talets expansionistiska mentalitet har även utövat och fortfar alltjämt att öva inflytande på statsutgifterna.

I vad på oss ankommer torde arbetet nu lämpligen böra avslutas. Vi önska emellertid med skärpa framhålla, att tiden nu torde vara inne för kraftfullt positivt handlande, när det gäller det statliga besparingsarbetet.

Eftersom riksdag och allmänhet med visst berättigande kunna begära att nu erhålla en översikt och ett allmänt omdöme i besparingsfrågan, och då finansministern även själv för egen del gärna önskat en sådan översikt från vår sida, ha vi i ett slututlåtande sökt sammanfatta våra erfarenheter och vår uppfattning. Vi ha så mycket större anledning härtill, som den oro för framtiden, vilken alltmer börjat yppa sig i den offentliga diskussionen, måhända inom kort kommer att skapa bättre förutsättningar för ett besparingsarbete med större positiva resultat.

Vår framställning uttrycker en mening, som i huvudsak — om ock med avvikelser i några enskildheter — omfattas av ledamöterna Wistrand, Carlström, Svensson, Akselsson, Nordström, Sjögren och Sällfors.

I bilagor till utlåtandet har sammanförts material av betydelse för det omhandlade spörsmålet.

Nödvändigheten av besparingar.

Statens finanser.

På grund av den storlek till vilken utgifterna stigit är statens ekonomiska ställning nu ytterligt ansträngd. Utgiftstillväxten under kriget utgöres till större delen av kostnader för krigsmaterielupprustning och försvarsberedskap. Ehuru en stor del av dessa utgifter bortfalla vid krigets slut, kommer den statsekonomiska situationen dock även därefter att vara svårt beträngd. Statsutgifternas enorma utveckling uppåt har nämligen icke berott enbart på försvarets stegrade krav.

Den våldsamma ansvällning av statsbudgeten, som utmärkte 1930-talet — varvid de civila statsutgifterna bortemot fördubblades — gjorde att vi mötte

krigsutbrottet med en starkt belastad statsekonomi (jfr bil. 2). Under kriget ha ytterligare civila utgifter tillkommit, som endast delvis kunna förutsättas bli avvecklade med krigstiden. Efter kriget kommer budgeten även att belastas med i runt tal 500 milj. kr. högre försvarsutgifter enligt den nya försvarsplanen samt minst 200 milj. kr. högre ränteutgifter än åren i slutet av 30-talet. Blir kriget långvarigt, komma statsskuld och räntebelastning att växa än mer. Det kan också befaras, att efter krigets slut en fredskris kan ställa ytterligare krav på statskassan för bekämpande av arbetslöshet och andra med en återgång till normala produktionsförhållanden hörande besvärligheter. Därjämte kommer befolkningsutvecklingen sannolikt att ställa ökade anspråk. Det säger sig självt, att en budget, som skall bära dessa ökningar, blir mycket ansträngd.

Det inkomst- och skatteunderlag, ur vilket utgifterna måste täckas, har icke kunnat hålla jämna steg med utgiftsstegringen. Redan före kriget hade utgifterna ökat snabbare än inkomstunderlaget, med resultat av väsentligt stegrade skatter. Under kriget med dess enorma utgiftsökning har nationalinkomsten i fast penningvärde räknad ingalunda stigit utan tvärtom kännbart sjunkit. Att vi icke dess mindre förmått temporärt bära de väldiga utgifterna beror dels på en för den framtida produktionen betänkelig kapitalförtäring av betydande mått, dels på den genom ransoneringar framtvingna konsumtionsminskningen och de inskränkningar, till vilka inflationen tvingar stora folklager, samt dels slutligen på att människorna under känslan av tidslägets allvar mobiliserat en alldeles särskild kraftansträngning. Allt detta är faktorer, som man icke kan räkna på under normala tider. Vad än efterkrigsperioden må bära i sitt sköte av goda eller dåliga konjunkturer, starta vi den med en ytterligt ogynnsam statlig inkomst/utgiftsrelation och med en i det hela hårt belastad samhällsekonomi. Kapitalförtäringen måste då upphöra och bytas i sin motsats, kapitalbildning. Att i fortsättningen pålägga näringslivet samma bördor som nu komme utan tvivel att resultera i hämmad produktion. Vid bedömning av framtidsutsikterna bör också ihågkommas, att 1930-talets gynnsamma produktionsutveckling enligt de ekonomiska auktoriteternas vittnesbörd varit grundad på en konstellation av gynnsamma omständigheter, som var av utpräglad temporär natur och icke kan påräknas i samma form som bärare av framtida högkonjunktur. Ej heller bör förbises att befolkningsutvecklingen, som under 1930-talet ur begränsad »välståndssynpunkt var gynnsam med rekordartat stora produktiva åldersgrupper men proportionsvis lågt antal åldringar och barn, under den närmare framtiden kommer att förskjutas till sin motsats med ett högt antal åldringar och, får man hoppas, ett ökat antal barn.

Vår bedömning leder sålunda till att statens ekonomi är och länge kommer att bli ytterligt ansträngd.

I detta läge framstår en kraftig saneringsaktion som nödvändig. Starka statsfinanser äro en förutsättning för en stark stat med utåt och inåt fullt bevarad handlingsfrihet. Överansträngda statsfinanser kunna icke undgå att försvaga statsmaktens krafter.

Samhällsekonomin.

Statens finanser böra emellertid icke betraktas enbart i och för sig utan måste även ses i samband med sina samhällsekonomiska verkningar.

För ögonblicket dominerar här den penningpolitiska synpunkten. De väldiga budgetunderskotten utgöra en mycket stor fara för inflation, större ju längre kriget varar. Faran är så mycket mera överhängande, som den av budgetunderskotten framkallade ökningen i penningmängd och köpkraft löper jämsides med en stigande knapphet på varor och arbetskraft. Skall inflationen kunna begränsas, krävs ett samordnande av hela den ekonomiska politiken, ett målmedvetet handlande från statsmakternas sida, vilket framför allt måste taga sig uttryck i den strängaste hushållning med statens medel. Det kräves även, att statsmakterna icke väja för obehaget att upplysa medborgarna om lägets allvar. Redan nu har kampen mot inflationen lett till en ganska omfattande tvångsreglering av det ekonomiska livet. Men om budgetunderskotten fortfarande få utöva sina inflationssskapande verkningar, måste vi vara beredda på att tvångsåtgärderna få ännu mycket större utsträckning än hittills och hårdare drabba de enskilda människornas livsföring och rörelsefrihet. Vill man undgå en dylik, ur många synpunkter betänklig skärpning av tvångshushållningen, måste man därför inrikta sig på att söka minska budgetunderskotten, vilket i väsentlig grad blir liktydigt med att pressa ned statens utgifter. Enligt vår uppfattning kan betydelsen härav i nuvarande läge knappast överskattas.

Det har visserligen sagts, att besparingar om några hundra miljoner icke kunna ha så synnerligen stor betydelse i ett läge, där budgetunderskotten röra sig om miljarder. Vi dela icke denna uppfattning. Det är med visshet den översta rågan av statens utgifter, som är mest inflationsdrivande, och varje marginal, som kan avskäras från utgifterna, bör verksamt lätta trycket. Går man med kraft in för besparingar, kunna dessa, som erfarenheten visar, komma att successivt växa. Bibringas medborgarna av statsmakterna en uppfattning, att läget verkligen kräver största sparsamhet, är det mycket sannolikt, att en besparingsaktion kan få långt större verkningar än man i förstone vågade hoppas. Invaggas däremot medborgarna i tron, att allt kan gå ungefär som förr, och att i varje fall statens utgifter icke behöva beskäras i större omfattning, så kan man icke begära, att insikten om sparsamhetens nödvändighet överhuvud taget skall infinna sig.

På längre sikt gäller frågan den statliga utgiftspolitikens inverkan på samhällets produktivkrafter. Ju mera staten tar i anspråk av landets produktiva resurser, desto mindre blir det över för den fria sektor av samhällslivet, som ytterst bär upp den ekonomiska utvecklingen, och desto större blir sannolikheten för att utvecklingen blir oförmånlig. Denna synpunkt måste uppenbarligen beaktas i högre grad, ju mera beträngd ekonomin är. Omständigheterna ha nu fört oss därhän, att den överskådbara framtiden kommer att vara belastad med ytterst pressande statsutgifter. I *detta beträngda läge* blir det en ofrånkomlig nödvändighet att beskära statens utgifter — och detta

oavsett vilken ståndpunkt man eljest må intaga till frågan om den lämpliga omfattningen av statens verksamhet.

Häremot invändes, att mycket av utgifterna ej »binder produktivkrafter» utan blott innebär »en överflyttning av inkomster», d. v. s. konsumtionsförmåga, från vissa grupper till andra. Detta argument har snävt begränsad räckvidd. För att en dylik »överflyttning» skall kunna ske utan ekonomiska rubbningar måste förutsättas, att den ena inkomstgruppen inskränker konsumtionen i samma utsträckning som den andra ökar den. Det är mycket ovisst, i vad mån en sådan överflyttning utan biverkningar låter sig genomföra. Man måste alltid räkna med att ingripandet kan ha till följd att den totala konsumtionen ökas och sparandet minskas. Risken för en sådan utveckling blir allt mera överhängande, ju större delar av inkomsterna man på detta vis söker överföra. I nuvarande statsfinansiella läge vore det missvisande att påstå, att en av statsmakterna genomförd »överflyttning av inkomster» skulle vara en relativt oskyldig operation. De totala statsutgifterna äro för närvarande av en sådan storleksordning, att de medföra kapitalför-täring och ett visst mått av inflation. Varje ny »inkomstöverflyttning» måste i en sådan situation ytterligare försämra det statsfinansiella läget och öka faran för penningvärdet. Det är viktigt, att man inte genom förskönande omskrivningar beslöjar detta obehagliga faktum.

Härmed skall icke vara sagt, att vi ställa oss generellt avvisande mot »inkomstöverflyttningar». Först och främst vilja vi framhålla, att samhället givetvis bör bringa hjälp till de verkligt behövande. Så långt torde alla vara ense, och en inkomstöverflyttning av denna art behöver icke ställas under diskussion. Men så snart fråga blir om att genom inkomstöverflyttningar i större skala utan behovsprövning söka lyfta hela stora befolkningsskikt, exempelvis avgränsade genom ett inkomststreck, upp till en högre levnadsstandard, ställer sig saken annorlunda. Då måste skälen för och emot noga vägas. Normalt lyftas de svagare folkskikten genom att det skapas allt fler och allt bättre utkomstmöjligheter, vilket sker förmedelst förbättrade produktionsbetingelser. Den väldiga lyftning av de lägre folklagrens levnadsstandard, som på denna väg under årtionden pågått, kan icke ens tillnärmelsevis ersättas genom statliga inkomstöverflyttningar. Följande approximativa sammanställning av inkomstens fördelning på olika storleksklasser vid 1941 års taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt visar till fullo, att även

Taxerat belopp i kr.	Antal taxerade enheter	Summa taxerat belopp i tusental kr.
600— 7 990.....	2 450 449	5 571 311
8 000— 9 990.....	29 950	263 709
10 000—34 990.....	47 495	748 836
35 000—	4 785	422 408
Summa	2 532 679	7 006 264
Juridiska personer.....		890 000

en radikal bortskärning av högre inkomster endast i ringa mån skulle kunna höja de breda lagrens standard. Däremot riskeras med en sådan inkomstöverflyttning under ett våldsamt skattetryck, att underlaget för den nyssnämnda naturliga utvecklingen förstöres. För inkomstöverflyttning finnas därför mycket bestämda gränser, och i nuvarande läge och för den förutsebara framtiden äro dessa gränser snäva. De ofrånkomligt höga försvarsutgifterna begränsa statens möjligheter i detta avseende ännu långt mer än eljest skulle vara fallet.

Av vad beskaffenhet statens utgifter än äro, följer under alla omständigheter av dem ett skattetryck, som har sina bestämda följdverkningar. Skattetrycket har redan nått en utomordentlig höjd (jfr bil. 5). Snart sagt ingen ekonomisk åtgärd kan längre vidtagas utan att föregås av en skatteverkningskalkyl. Skatterna ha i sin hårdhet blivit till en allestädes närvarande ekonomiskt starkt hämmande faktor. Det är ofrånkomligt, att de bromsa produktionsapparatens fortsatta utbyggande och därmed även minska den kvantitet nyttigheter, som blir tillgänglig för konsumtion. De minska på så sätt folkvälståndet och hejda de krafter, som bygga framåtskridandet. Påfallande är skatternas verkningsgrad, så snart man betraktar deras marginalverkan. En viss inkomstökning, resp. en viss besparing av driftsutgifter, drabbas i företagarnas läger ej sällan av en skatt om c:a 50 à 90 %, vilket vanligen till avsevärd del borttager lusten att skapa en med risk förbunden inkomstökning eller att göra en besparing på driftskostnader. Och även för de lägre inkomstgrupperna (t. ex. i trakten av 3 000—5 000 kr. årsinkomst) medför en viss blygsam merinkomst en beskattning av bortåt 25 %, vilket ju, fränsett den ekonomiska verkan, även humanitärt och socialpolitiskt framstår som högst olyckligt. Även de indirekta skatterna, som minska konsumtion och omsättning, äro tryckande. En olycklig följdverkan av det alltför hårda skattetrycket är att företagarna kunna finna med sin fördel förenligt att investera medel på ett sätt, som ger de produktiva krafterna en felaktig inriktning till skada för samhällsekonomin. På enskilda händer har i nuvarande läge skattetrycket framkallat en vida utbredd kapitalförtäring, vilket har direkt inflationistisk verkan. Sammanfattningsvis kan man konstatera, att nuvarande skattetryck i mångfaldiga avseenden har direkta skadeverkningar, som ytterst hämma framåtskridandet — till skada för *allas* välstånd.

Av nu angivna skäl finna vi, att det icke blott statsekonomiskt utan även samhällsekonomiskt är en angelägenhet av största vikt att begränsa statens utgifter. Nu omedelbart är det nödvändigt för att begränsa inflationsfaran. För framtiden är det nödvändigt för att bevara vårt samhälles styrka och framstegsduglighet.

Vi anse för vår del, att strävandena att nu begränsa statsutgifterna borde vara en hela svenska folkets angelägenhet, enär en fortsatt belastning — förutom sin pressande verkan på alla kategorier skattedragare — måste förlänga de statsfinansiella besvärigheterna efter krigets slut och sålunda på längre sikt försvåra uppehållet av den sociala omvårdnad och kulturella standard, som, så långt våra resurser räcka, från alla håll anses eftersträvas-

värda. Att en återhållsamhet med utgifterna nu kan befinnas nödvändig innebär ingenting annat än att det måste tillses, att skattedragarna, som under de närmaste åren ha att jämte andra ökade statsutgifter bära en gentemot förkrigstiden flerdubblad försvarsbörda och en våldsamt stegrad förrättning av statsskulden, bringas den lättnad som är möjlig och nödvändig för bärkraftens bibehållande och stärkande för framtiden. Det kan icke undgås, att detta krig, som för vårt lands vidkommande fört med sig statsutgifter av jättestorlek jämfört med förra världskriget, måste sätta spår i vårt folks livsföring, som leda till en sänkt standard på skilda områden. Och om vi, till skillnad från andra folk runt om i världen, lyckas hålla oss utanför kriget med bevarad frihet som självständig stat, borde vi kunna enas om att möta dessa förhållanden utan allt för stor veklagen.

Vi ha i vår framställning förbigått de svårare konsekvenser, som kunna följa, om statens finanser fortskridande försämras, så att de till sist ej längre kunna behärras. Utlandet erbjuder oss exempel på samhällsolyckor sprungna ur sådan grund. Man behöver dock ej tänka sig en sådan eventualitet för att finna finansernas sanering nödvändig. Vi tro oss ha visat, att även om det i fortsättningen går oss jämförelsevis väl i händer, och om utsikter finnas till någorlunda normala förhållanden efter kriget, så är ändock statsfinansiell sanering en samhällsekonomisk nödvändighet. Trots den märkliga elasticitet, som det ekonomiska livet besitter, och trots styrkan hos det ekonomiska livets skapande krafter kan i annat fall en fortsatt överbelastning av statsfinanser och medborgarnas skatteförmåga befaras leda till en långsamt verkande utarmning.

Den mest hoppfulla inställningen till det här i sina grova drag skisserade statekonomiska och samhällsekonomiska perspektivet skulle vara en förhoppning, att »efter kriget» en glänsande högkonjunktur skulle inträffa och bli bestående, vilken gjorde statsutgifterna till en lätt buren börda. Vi skulle i så fall icke nu behöva bekymra oss om statsfinansernas framtid. Alla i det föregående angivna negativa och hämmande faktorer — så måste företrädarna för en dylik meningsriktning tänka — skulle övervinnas av »konjunkturen», och någon nödvändighet av utgifternas beskärning skulle, fränsett inflationsfaran, icke föreligga.

Vi misströsta för vår del icke om det ekonomiska livets förmåga att övervinna de hopade svårigheterna eller om en framtida sund utveckling, men vi kunna dock icke tro på en sådan utveckling, om icke förutsättningarna äro rimliga. Intill dess motsatsen blir bevisad, utgå vi från att en stark statekonomi och måttlighet i skattebelastningen äro nödvändiga förutsättningar för fortsatt ekonomisk utveckling i ett på frihet grundat samhälle.

Möjligheter till besparingar.

I en fortlöpande verksamhet är en utgift ofta icke engångsbetonad utan blir bindande för framtiden. Dagens läge är sålunda väsentligt beroende av den grad av sparsamhet, som tidigare iakttagits. En politik, som åsidosätter sparsamheten, resulterar på ganska kort tid i att utgifterna växa sig stora och sedan icke lätteligen kunna nedbringas. För att komma ur alltför stora utgifter, erfordras som regel — hos staten likaväl som enskilda — en längre tids tillämpning av sträng sparsamhet.

»Sparsamhet» eller »besparingar» kan sålunda ej appliceras som någon slags fristående mekanism utanför den politik, som föres. Sparsamhet kan endast vara en organisk del av handlandet. Man kan icke åtnjuta behaget av en icke sparsam politik och samtidigt genom en fristående besparingsapparat befrias från följderna.

Möjligheterna till besparingar äro alltså avhängiga av den inställning, som statsmakterna i praktiskt handlande intaga. 1920-talet utmärktes av en sparsamhetsvänlig inställning. Under perioden 1924/25—1929/30 växte statens driftsutgifter i runda tal från 630 till 710 milj. kr. eller med 16 milj. kr. per år. Under tioårsperioden närmast före kriget var statsmakternas inställning sådan att en ständigt ökad budgetansvällning ansågs naturlig, och driftsutgifterna växte under denna period från 710 milj. kr. 1929/30 till 1 350 milj. kr. 1938/39 eller i genomsnitt med drygt 70 milj. kr. per år (exkl. militärutgifter 60 milj. kr. per år). Även om de goda konjunkturerna kunde anses medgiva en utgiftsökning av denna storleksordning, var den dock betänklig ur synpunkten av vad den komme att innebära för framtiden vid mötande av en nedåtgående konjunktursvängning.

I ett läge, där de civila statsutgifterna till övervägande del sägas vara bundna, försvarsutgifterna ofrånkomliga och de stora kris- och subventionsutgifterna förklaras vara oundgängliga, är det icke lätt att åstadkomma stora besparingar med omedelbar verkan. Vi kunna dock icke ansluta oss till den uppfattningen, att det i nuvarande läge är givet, att allt måste vara »bundet», »ofrånkomligt» eller »oundgängligt». För att kunna komma fram till en verklig sanering av budgeten erfordras emellertid uppenbarligen en bestämd och målvedveten inriktning på sparsamhet, som det blir nödvändigt för regering och riksdag att fullfölja under en lång tid framåt.

En för en kortare period tillsatt besparingsberedning kan i och för sig icke leda fram till det slutliga målet. En sådan besparingsaktions uppgift blir att föreslå de utgiftsbegränsningar, som omedelbart kunna genomföras, samt ge en rad uppslag, som, om de upptagas av regeringen, kunna successivt leda till ekonomiserande resultat. Rätt handhavd bör besparingsaktionen bli en inkörspport för omedelbara besparingar och tillika tjäna som hjälpmedel för en på längre sikt lagd sparsamhet.

Rationalisering.

För att uppnå besparingar av väsentliga mått måste man gå olika vägar. Å ena sidan måste man genom rationalisering, ordet taget i sin vidsträcktare bemärkelse, eliminera onödiga kostnader i den verksamhet, som förefinnes, och som man alltjämt vill ha kvar. Å andra sidan kan man nödgas söka efter möjligheter till anslagsbeskärningar, vid vilka man under sparsamhetstvångets tryck medvetet avstår från de syftemål, som anslagen äro avsedda att betjäna.

Genom rationalisering vill man tillse att inga onödiga kostnader förekomma. I första hand blir detta en fråga om det sätt, på vilket arbetet utföres, i all synnerhet beträffande rutinarbete och allt slag av manuellt arbete. Det gäller därvid en teknisk förbättring av arbetsmetoder och arbetsdispositioner utan förändring av den statliga verksamhetens vare sig omfång eller innebörd.

Rationalisering i denna begränsade bemärkelse kan åstadkommas på olika sätt. Rationalisering kan börja med att man går nedifrån och med *arbetsstudier* — ungefär som i en verkstad — undersöker och reformerar allt det mer eller mindre rutinmässiga arbete, som förekommer. Metoden är, att man upplöser varje del av arbetsprocessen i dess enklaste element och därefter söker uppbygga en mera effektiv arbetsprocedur.

Man kan emellertid icke påstå, att ett företag är väl skött blott alla dess delar noga genomgåts med sådana arbetsstudieundersökningar. Än viktigare kan vara att få ett allmänt grepp om den planmässighet och följdriktighet, med vilken företagets eller verkets rörelse i stora drag handhaves. Detta leder till att genom experter granska den skicklighet, varmed verksamheten skötes, effektiviteten i personalutnyttjandet, affärsmässigheten i de allmänna dispositionerna m. m. Man skulle kunna kalla detta *allmän drifts- och affärsexpertisering* eller, med en bild från enskild verksamhet, ett försök att med något av en disponents mentalitet få ett grepp om företagets skötsel i det hela.

Rationaliseringsbegreppet måste emellertid fattas även i en vidare bemärkelse. Vid en allvarlig strävan efter rationalisering kommer man snart till frågor om standard, planläggning och mycket annat. Det ligger åtminstone i vårt land nära till hands, att det allmänna stundom håller en hög standard, som onödigt fördyrar verksamheten. Det ligger också nära till hands, att planläggningen ofta ej blir så noga genomarbetad ur ekonomisk synpunkt som i enskild verksamhet eftersträvas. Effektivitetskravet leder till att man måste gå in på prövning av ändamålsenligheten samt på frågor om avveckling eller reformering av verksamheter, som ge för liten reell effekt i förhållande till kostnaderna. Så vidgar sig rationaliseringen till att avse statens hela verksamhet, ej blott själva förvaltningsarbetet utan även mycket annat, som staten besörjer. Utdragen till sina konsekvenser kräver rationaliseringen, att man på allvar tar hand om sådana viktiga spörsmål som t. ex. en fast och effektiv ordning för statens personalpolitik samt klart formade riktlinjer för en positivt verkande socialpolitik, mycket annat att förtiga.

Nedskärningar.

Så beträngt som det ekonomiska läget ter sig, kunna dock tillräckligt stora lättnader ej uppnås enbart genom rationaliseringsåtgärder av skilda slag. Verkliga beskrningar av budgeten torde bli alltmer ofrånkomliga. Man tvingas därför att vid sidan av rationaliseringen även söka möjligheter till anslagsbeskrningar av stora mått, vid vilka man för besparingsens skull är beredd att avstå från de syften, som anslagen velat tillgodose. I efterföljande avdelning II komma vi icke endast att redovisa de besparingsförslag, som vi tidigare framfört i särskilda promemorior, utan även att peka på besparingsmöjligheter av större räckvidd. De förra avse huvudsakligen besparingsförslag, som oavsett tidsläget äro rekommendabla och i regel icke innebära avsevärd standardsänkning eller uppgivande av syftet. Bland de senare ingå besparingar genom nedskärningar av sådant slag, att de icke kunna genomföras, om man icke är villig att göra uppoffringar och avstå från vissa förmåner. Besparingar av stora mått kunna näppeligen uppnås utan uppoffringar och utan att det svider någonstades. Att ivra för besparingar men reagera för varje sveda är orimligt. Tidpunkten för igångsättande av besparingar även av det senast avsedda slaget synes oss vara inne.

Kapitalutgifter. Inkomster.

Besparingsaktionen kan icke stanna vid enbart driftsutgifterna. Även kapitalbudgetens utgifter måste inbegripas. I all synnerhet gäller detta de kapitalanslag, som icke äro räntabla eller effektivt produktiva. Dessa likna ju driftsutgifterna och böra vid en saneringsaktion så långt möjligt beskäras. Men även de räntabla kapitalinvesteringarna måste i nuvarande läge noga nagelfaras för att såvitt möjligt uppskjutas till gynnsammare tider.

Om målet uppställles att genomgripande sanera statens ekonomiska ställning, kan man ej ens stanna vid utgifterna, utan måste inbegripa även de många slag av statsinkomster, som ej utgöra skatter. Det är icke praktiskt tänkbart att göra mycket hårda ingrepp i utgifterna utan att samtidigt framtaga sådana inkomstökningar, som äro rimligen åtkomliga. Särskilt bör man beakta dem, som utgöra avgifter för särskilda prestationer. Observeras bör därvid det intima samband, som vid affärsverken förefinnes mellan avgifternas höjd och erforderliga investeringar. Allt för låga avgifter framkalla en ökad rörelse, som framtvingar icke räntabla investeringar. En felaktig avvägning av taxor och avgifter blir därför i dubbel mening skadlig för statsökonomien.

II. Redogörelse och förslag.

Efter att i det föregående ha sökt inställa det statliga besparingsproblemet i sitt allmänna perspektiv vilja vi nu dels i korthet referera och sammanställa de av oss tidigare i en rad promemior avgivna besparingsförslagen, vilka finnas utförligt förtecknade i bil. 4, dels komplettera dem med ytterligare sådana, även av större räckvidd. Vårt syfte är att härmed ge en allmän orientering över de praktiska möjligheter, som föreligga. Utan att göra framställningen strängt systematisk hålla vi därvid i huvudsak isär å ena sidan statens egentliga verksamhet och å andra sidan socialpolitiken och andra understödsåtgärder samt subventionsväsende.

Att i siffror noga ange de skilda förslagens besparingseffekt är ofta ogörligt. För att framställningen skall ge en åtminstone ungefärlig bild av storleksordningen, vilja vi dock söka att i största möjliga omfattning ange sifferuppgifter men understryka uttryckligen, att dessa endast i en del fall få anses exakta, i andra fall äro ungefärliga och i åter andra fall allenast uppskattningar. I vad mån förslagen hittills förverkligats, ha vi endast i en del fall angivit; i övrigt hänvisas därom till bil. 4.

Åtgärder inom förvaltningen.

Indragningar i en del verk.

Besparingsberedningen har beträffande en del centrala verk m. m. föreslagit indragning av enstaka tjänster och inknappning på omkostnadsanslag. Så t. ex. (med besparingar i tusen kr.) beträffande nationalmuseum (30), kungl. biblioteket (29), universitetsbiblioteken (20), arkivväsendet (37), riksantikvarieämbetet och historiska museet (47), konsthögskolan (17), musikaliska akademins operaskola (15), arbetsrådet (45), arbetsdomstolen (9), försäkringsrådet (42), lantbruksattachéer (80) och krigsmaterielinspektionen (30) eller sammanlagt i nu nämnda fall årliga besparingar å driftbudget på omkring 400 000 kr.¹

Till en del avse dessa förslag rationaliseringar, men i viss mån utgöra de nedprutningar, som i nuvarande situation bedömts som rimliga och ansetts kunna utgöra ett, låt vara blygsamt, bidrag till en allmän besparingsaktion. I motsats mot flera tidigare besparingskommittéer ha vi emellertid icke ägnat något huvudintresse åt indragningar av detta slag.

¹ Se de i bil. 4 förtecknade promemoriorna 81, 82, 92, 86, 84, 87, 94, 3, 7, 25, 101, 110.

Rationalisering genom organisationsundersökningar.

Det har för oss syntts uppenbart, att om mera betydande besparingar i personal och omkostnader skola kunna uppnås, så måste man dels uppsöka sådana stora verksamhetsområden, som sysselsätta en talrik driftspersonal, dels eftersträva en verklig rationalisering genom förenkling av arbetet och effektivare personalutnyttjande samt genom att avstå från mindre viktiga arbetsprocedurer.

För rationalisering i begränsad bemärkelse av den egentliga statsverksamheten — alltså med bortseende från socialpolitik m. m. — kan man som förut anförts gå skilda vägar. Genom beredningens ledamot professor Sällfors, som specialiserat sig på rationalisering bl. a. genom arbetsstudier, ha sådana satts i gång i ett flertal verk. För en del andra verk ha vi lyckats förvärva särskilda sakkunniga, som med en allmän drifts- och affärsexpertisering prövat verkens effektivitet i stort och sökt efter såväl rationaliserings- som andra besparingsmöjligheter (så t. ex. vid tull, järnväg, post).

För rationalisering med hjälp av arbetsstudiemetoder har inom besparingsberedningen tillsatts en särskild organisationsavdelning under ledning av professor Sällfors och närmast inriktad på den civila statsförvaltningens kontorsarbete. För det omfattande arbetet inom denna organisationsavdelning ha utvalts lämpliga tjänstemän inom ett flertal olika verk; dessa ha genom kurser bibringats utbildning och därefter i grupper fått utföra den grundläggande arbetsanalysen inom skilda verk. Som ledare för arbetet ha dessutom anställts personer med tidigare stor erfarenhet från motsvarande rationaliseringsarbete i enskild verksamhet.

Dylika organisationsundersökningar ha hittills genomförts eller påbörjats i socialstyrelsen, riks försäkringsanstalten, tullverket (jämsides med nedan nämnd specialkommitté), telegrafverket, kommerskollegium, pensionsstyrelsen, medicinalstyrelsen, patentverket, skolöverstyrelsen, lantmäteristyrelsen, statens reproduktionsanstalt, lotsverket, statens järnvägar och domänverket.

Principerna för detta rationaliseringsarbete äro av professor Sällfors angivna i bilaga 3, till vilken här hänvisas.

När man söker bilda sig en uppfattning om rationaliseringsmöjligheter inom statsförvaltningen, måste man ha i minnet att de ordinarie statstjänstemännen äro oavsättliga och att statsförvaltningens bedrivande i stor utsträckning fastställles i detalj av Kungl. Maj:t och riksdagen. Detta måste förläna hela verksamheten en betydande stelhet och ofta försvåra för att inte säga omöjliggöra insättandet av rätt man på rätt plats. Då härtill kommer statsförvaltningens omfattning och önskvärldheten av en viss likformighet mellan de olika verken, vilket försvårar partiella reformer, är det uppenbart, att rationaliseringen inom statsförvaltningen icke kan drivas lika långt som inom privatföretagen. Detta har också bekräftats under vårt arbete. Men trots denna allmänna reservation ha vi den bestämda uppfattningen, att stora resultat böra kunna vinnas, om det arbetas vidare efter de linjer, som uppdragits i bil. 3.

Beträffande oavsättlighetsprincipen inom statsförvaltningen önska vi anförda följande.

Betydelsen av att statstjänstemännen äga en så säker ställning, att de kunna handla så som deras samvete bjuder dem uteslutande med hänsyn till statsnyttan och gällande lagar och författningar utan påtryckning från för tillfället härskande partier och meningsriktningar, kan icke skattas nog högt. Däremot torde det vara högst diskutabelt, huruvida statsnyttan verkligen kräver, att denna princip tillämpas i hela den utsträckning, som nu är fallet.

Det är icke förvånande, att man på sina håll inom statsförvaltningen möter ringa förståelse för rationaliseringssynpunkter, icke bara bland personalen utan även bland ledande befattningshavare. De senare ha många gånger själva varit med om att skapa den organisation, som det nu gäller att förbättra. Denna organisation har kanske på sin tid ansetts stå på höjden av vad som då kunde åstadkommas. Detta gäller särskilt inom verk, som icke längre äro stadda i utveckling, där formerna börjat stelna. Svårigheterna att genomföra en verklig rationalisering, om förståelse helt saknas hos de ledande befattningshavarna, äro utomordentligt stora för att inte säga oöverstigliga. Blir vederbörande pensionsmässig inom de närmaste åren, vinner man sannolikt på att låta anstå med genomförandet av rationalisering till efter denna tidpunkt. Det är emellertid ingalunda tillräckligt, att förståelse vinnes för förslagen, utan när de skola realiseras, är det nödvändigt, att någon eller några av de personer, som varit med om förslagets utarbetande, även få medverka vid deras genomförande.

Det väsentliga för en rationalisering efter stora linjer är emellertid ett från regeringen utgående, av verksledningarna omfattat levande sparsamhetsintresse. Av synnerlig betydelse är att detta kommer till uttryck vid tillsättande av chefsbefattningar, och detta icke endast vid de affärsdrivande verken utan även vid en mångfald andra, vilkas verksamhet är av betydande ekonomisk storleksordning, eller vilkas arbetsuppgifter i avsevärd grad ha ekonomisk innebörd. Utses verkschefer i alla sådana fall med stor hänsyn till ekonomisk förmåga, kan mycket bli förbättrat.

Vi finna det utomordentligt angeläget, att det nu påbörjade rationaliseringsarbetet med all kraft och i vidaste omfattning fullföljes, och bl. a. synes oss ytterligt angeläget att det även utsträcker till det militära området, där med sannolikhet betydande resultat på den vägen kunna uppnås.

Inom den civila statsförvaltningen finnes jämte de centrala verken en mångfald lokala organ av skilda slag — alla länsstyrelserna, de statliga sjuksjukhusen m. fl. — i vilka förekommer arbete, som lämpligen kan göras till föremål för samma slags undersökningar som de redan påbörjade. Inalles rör det sig om över hundratalet verk och institutioner och ett personalantal av mer än 20 000 med en avlöningssumma av över 100 milj. kr. De hittills igångsatta undersökningarna beröra endast tretton av dessa verk. Även inom de övriga böra undersökningar av detta slag komma till utförande. För att vinna syftet är det nämligen angeläget, att detaljundersökningarna inom verken fullföljas över hela linjen. Därigenom vinnes den allsidiga erfarenhet om

undersökningsmetoderna och de olika verkens arbetsförhållanden, som är erforderlig för att rationaliseringsarbetet på längre sikt skall kunna anordnas på ändamålsenligaste sätt. Den med arbetets fortgång vidgade erfarenheten bör ge ökad möjlighet att genomföra enhetliga förfaringssätt med urval av de bästa arbetsmetoderna. Man har således anledning förvänta, att effektiviteten av organisationsundersökningarna efter hand skall ökas. Jämväl är det önskvärt att genom en allmän genomgång få en överblick över fördelningen av vissa grupper av arbetsuppgifter på de olika förvaltningsorganen.

Organisationsundersökningarna ha hittills varit i huvudsak begränsade till att avse kontorsarbete och icke närmare berört den industriella verksamhet eller det arbete av annat slag, som förekommer på olika håll inom förvaltningen, främst inom affärsverken. De erfarenheter, som vunnits vid organisationstekniska undersökningar inom enskild industriell drift, göra det motiverat, att rationaliseringsarbetet så snart som möjligt utvidgas att omfatta även nämnda områden. Enbart inom den civila statsförvaltningen, alltså oberäknat den militära förvaltningsapparaten och övriga militära funktioner, skulle då organisationsundersökningar i rationaliseringssyfte av dels kontorsteknisk, dels industriteknisk typ komma att beröra mer än 100 000 anställda.

Sammanlagt ha de årliga besparingar, som vid organisationsundersökningarna hittills föreslagits och delvis även genomförts, uppgått till över 2 000 000 kr. (se bil. 3). Dessutom ha mycket stora investeringar i nybyggnader ansetts kunna bli obehövliga.

Hur stora besparingar, som i det hela kunna tänkas uppnåeliga genom systematiska arbetsstudier, kan än så länge ej uppskattas. Säkerligen ligga dock, inbegripet lokalförvaltningen och affärsverken, besparingar om 10-tals milj. kr. inom det möjligas gränser. Det måste dock ta rätt avsevärd tid, innan man kommer så långt.

De inledande undersökningar, som sålunda för närvarande pågå, och som med nyss angivna utvidgning av arbetsprogrammet böra fullföljas inom statsförvaltningen i dess helhet, måste även efter besparingsberedningens upphörande stå under ledning av ett gemensamt organ, utgörande en på lämpligt sätt förstärkt motsvarighet till besparingsberedningens delegation för organisationsundersökningar. För sådant ändamål föreslå vi, att det inrättas en *organisationsnämnd*, som för ett antal år framåt kan fullfölja det hittills allenast påbörjade arbetet. Nämnden bör sålunda i rationaliseringssyfte successivt genomarbete samtliga civila och militära områden och bör med rådgivning och planläggning ha tillsyn över den rationalisering, som bedrivs inom statens verksamhet. Under organisationsnämndens överinseende bör arbetet ledas av en person i tillräckligt auktoritativ ställning. Angeläget är, att arbetet bedrivs i fria icke ämbetsmässiga former och håller fortlöpande kontakt med motsvarande strävanden inom näringslivet.

Det av besparingsberedningen inledda samarbetet med verksamhetsmyndigheterna har haft till ändamål icke blott att finna möjligheter till omedelbara be-

sparingar utan även, och framför allt, att införa organisationsundersökningarnas metoder i statsförvaltningen och åstadkomma en anpassning av metoderna efter förhållandena inom de skilda förvaltningsgrenarna. Samarbetet med verksamhetsmyndigheterna har därför varit anordnat med tanke på att undersökningsmetoderna skola, efter slutförandet av beredningens arbete, tillgodosgöras i en fortlöpande driftkontroll inom respektive verk, utövad med biträde av verkets egna tjänstemän, som gjorts förtrogna med undersökningarnas metodik.

Sedan engångsundersökningen i ett visst verk avslutats, föreslå vi, på sätt i bil. 3 utvecklas, att en tjänsteman, förslagsvis benämnd kontorschef, får ansvaret för löpande kontorsorganisationsfrågor inom verket. I större verk, där dessa frågor helt komma att taga en persons tid i anspråk, bör kontorschefen lyda direkt under verkschefen. I mindre verk, där dessa frågor endast komma att erfordra en del av en persons tid, torde uppgiften lämpligen kunna anförtros åt en tjänsteman på den byrå, som omhänderhar administrativa, kansli-, personal- eller kamerala ärenden.

För att detta fortlöpande rationaliseringsarbete skall erhålla önskvärd stadga erfordras, att organisationsnämnden, även sedan den slutfört sin engångsundersökning inom ett verk, fortfar att fungera som rådgivande i organisationsfrågor. Nämnden bör därför följa den allmänna utvecklingen på kontorsorganisationens och den tekniska organisationens område och med stöd av sina erfarenheter och sin kännedom om statsförvaltningens arbetsförhållanden främja en organisatorisk utveckling i kostnadsbesparande riktning. Organisationsnämnden bör även kunna anlitas för specialundersökningar i uppkommande organisationsfrågor av skilda slag. Bland annat bör den, när medel till ökade personal- eller andra driftkostnader äskas, kunna anlitas för att undersöka anledningen till det stegrade medelsbehovet och bedöma, om ej detta kan begränsas genom organisationsåtgärder.

När ny- eller ombyggnader planeras för statliga förvaltningsorgan, bör nämnden kunna konsulteras på ett tidigt stadium i planeringsarbetet. Erfarenheten har visat angelägenheten av att kontorsorganisatoriska synpunkter få göra sig gällande vid planeringen av förvaltningsbyggnader, så att dessa utformas på ett ur driftkostnadssynpunkt lämpligt sätt. Icke minst är det härvid av vikt, att möjlighet hålles öppen för ändringar i lokalplanen vid framtida behov.

En arbetsuppgift, som även bör med fördel kunna tilläggas organisationsnämnden, är förmedling av personalöverflyttning. När personal till följd av arbetsomläggningar eller eljest blir övertalig i ett verk, skall anmälan göras härom till nämnden. Detta skall ske även vid säsongvariationer i arbetet eller andra orsaker av övergående art. Anmälningsskyldighet bör vidare åligga verk, som har behov av ökad arbetskraft. Härigenom skulle förekommande växlingar i personalbehovet lättare kunna regleras och ett effektivare utnyttjande av personalen möjliggöras.

Organisationsnämnden kan även tänkas bli anlita som rådgivande organ åt kommuner, särskilt större städer och landsting, för rationalisering inom

deras förvaltningsområden. På senaste tid har på dessa håll framkommit intresse för rationaliseringsundersökningar, motsvarande dem, som nu pågå inom statsförvaltningen. Hittills ha emellertid kompetenta rådgivare med god allmän kännedom om rationalisering nästan helt saknats, varför sådana utredningar ej kunnat komma till stånd i önskvärd omfattning. Det kan därför tänkas, att den föreslagna organisationsnämnden kunde anordna liknande kurser för lämpliga kommunaltjänstemän och i fortsättningen fungera som rådgivande och vägledande organ åt kommunerna i fråga om rationalisering av såväl kontors- och förvaltningsorganisation som teknisk organisation. Även härigenom skulle säkerligen betydande årliga besparingar för det allmänna kunna uppkomma.

Allmän expertisering vid vissa större verk.

På vissa större driftsområden ha vi gjort undersökningar med anlitan-
de av särskilda experter.

Tullverket sysselsätter normalt c:a 4 000 man och har över 20 milj. kr. driftsutgifter. Före kriget befann sig verket i expansion, men med utrikes-
handels nedgång under kriget har arbetet krympt, vilket försvårar en exakt expertisering just nu.

Den för tullverket tillsatta subkommittén, som bl. a. bestått av ett par affärsmän och en i driftsfrågor synnerligen erfaren chefstjänsteman från sta-
tens järnvägar, har ägnat särskild uppmärksamhet åt personalbesparing inom den stora bevakningspersonalen. Denna användes till övervägande del för bevakning av fartyg och gods i hamnarna. På grund av att den personal, som har att förrätta nattjänst, måste beredas viss ledighet före och efter sådan tjänstgöring, har vid hittillsvarande ordning förekommit, att under eftermiddagstimmarna, då arbetet i regel är synnerligen brådskande, en tredjedel eller undantagsvis hälften av den maximalt tillgängliga nattvaktspersonalen tages ur tjänst, vilket måste medföra en utsvällning av personalstyrkan. Verkets tjänstgöringsnämnd har i november 1938 ifrågasatt när-
mare utredning om en rationellare ordning för nattvaktstjänstens inpassande i tjänstgöringstiden. Betydande möjligheter för rationaliseringar föreligga här. Subkommittén har också för att undanröja nämnda missförhållande föreslagit tjänstgöringsturlistor av annat slag, företrädesvis en typ baserad på sammanhängande nattjänstperioder om minst en veckas längd. Även i övrigt ha iakttagits svagheter i personalutnyttjandet: beredskapstjänst (d. v. s. väntetid) förekommer i stor omfattning och räknas i likhet med annan tjänstgöring av lindrig beskaffenhet till stor del som full tjänstetid; s. k. 29 minuters rast för intagande av måltid, som förekommer under åtta timmars pass, inräknas i tjänstgöringstiden o. s. v.¹

I syfte att uppnå högre effektivitet ha vi föreslagit, att tullstyrelsens personalbyrå omvandlas till en drifttjänstbyrå med uppgift att direkt biträda

¹ Se pm 64 i bil. 4.

generaldirektören vid en fortlöpande driftsrationalisering. Gärna kan därvid anlitas ytterligare expertisering från affärsverken och enskild verksamhet.¹

Bland särskilda av subkommittén avgivna förslag må vidare omnämnas: Inhägnande av tullhamnsområden, varigenom bevakningspersonal kan sparas. Avkortning av den avgiftsfria anståndstiden för avhämtning av gods, varigenom en kostnadsbesparande snabbare omsättning av tullhamnsgods bör vinnas. Åtgärder för utkörning av gods genom entreprenör. Vissa lättnader i tullkontrollen vid transport av gods inom tullplats. Anskaffning av två bilar och ett par hundra cyklar för att spara personaltid vid förflyttningar mellan tullplatsens olika delar. Vidare höjning av avgifterna för begagnande av tullnederlag, så att denna förmån blir helt betalad av trafikanten. Höjning av vissa ersättningar för extra tullförrättningar till att närmare än vad hittills varit fallet motsvara tullverkets kostnader för dylika förrättningar; dessutom ifrågasättes att ytterligare lägga ett kristillägg på dessa ersättningar, motsvarande personalens dyrtidstillägg.²

Jämsides med den särskilda expertkommittén har besparingsberedningens organisationsavdelning ägnat tullverket ingående rationaliseringsstudier och därvid kunnat föreslå betydande besparingar inom de delar av verket, som varit föremål för undersökning.³ Vissa smärre delar av förslagen ha under hand förverkligats.

En sifferberäkning av de olika förslagens besparingseffekt kan icke framläggas. Vår allmänna uppfattning är, att en grundlig rationalisering av tullverket bör kunna leda till besparingar, som vid normal trafikomfattning kunna uppskattas till storleksordningen 2 000 000 kr., varjämte höjning av avgifter för särskilda prestationer bör inbringa minst 240 000 kr., sannolikt mera.

Postverket har undersökts av en subkommitté bestående av bl. a. två erfarna industrimän. Rörelsen omfattar dels ett betydande kontorsarbete vid de talrika postanstalterna, dels ett stort transportarbete pr järnväg och landsväg jämte lantbrevbäring, vanlig brevbäring m. m. Den ursprungliga monopolskyddade poströrelsen, brevrörelsen, sedan gammalt utvidgad med paket-, tidnings-, postanvisnings- m. fl. rörelser, har under senare tid utökats med en väldig penningförmedlande verksamhet genom postgirots införande och postsparbankens tillväxt, utbetalning av folkpensioner, uppbörd av skatter m. m. Verkets »service» i samhället är sålunda numera omfattande och värdefull. Rationaliseringsundersökningar genom arbetsstudier böra på detta stora område kunna ge uppslag till besparingar, men ha ännu icke medhunnits.

Den allmänna expertundersökning, som gjorts av subkommittén, har givit intryck av god arbetseffektivitet och omsorgsfullt personalutnyttjande. De förslag, som framlagts, innebära bl. a. slopande av alltför kostsam, för trafiken icke väsentlig service, modifikationer i transportsystemet, avgifternas anpassning efter särskilda rörelsegrenars bärighet samt användning av billigare arbetskrafter för en del arbetsuppgifter. I särskilda promemorior har

¹ Se pm 69 i bil. 4. — ² Se pm 62, 64, 68 i bil. 4. — ³ Se pm 73, 75, 76, 77 i bil. 4.

sålunda föreslagits: Slopande av värdebrevbäringen i Stockholm, Göteborg och Malmö, vilken bedömts icke längre effektivt motsvara ett trafikbehov (700 000 kr.). Höjning av postgiro- och postanvisningsavgifterna såsom, även oavsett dyrtiden, väl låga med hänsyn såväl till den nytta allmänheten har av rörelsen som till skäligheten av en större affärsvinst (4 000 000 kr.). Återförande av pensionsåldern från nuvarande läge (för flertalet tjänstemän 60 år) till närmare överensstämmelse med läget före senaste reformen (minst 700 000 kr.). Indragning av viss del av sabbatsarbetet i postverket (600 000 à 1 000 000 kr.). Höjning av postabonnemangavgifterna för tidningar, vilka icke täcka självkostnaderna (1 000 000 kr.). Lägre begynnelselön i postexpeditörsgraden samt användning i viss utsträckning av personal i lägre lönegrad vid kassatjänsten (320 000 kr.). Sammanlagt på dessa nu nämnda poster en förbättring av affärsresultatet med minst 7 300 000 kr.¹ Däruti ej medräknad den höjning av brevpportot, som 1942 företagits (17 milj. kr.) och som icke motiverats av otillräcklig bärighet utan är att anse som en fristående åtgärd för att höja statsverkets inkomster. Endast indragningen av värdebrevbäringen har hittills förverkligats.

Vidare har, utan att i siffror kunnat anges uppnåelig besparing, föreslagits: Införande av rätt till deltidstjänstgöring för gifta kvinnliga tjänstemän. Reviderade grunder, inbegripande även användning av cykel, för lantbrevbärrarnas ersättning, som numera vuxit till en summa av 6 milj. kr. Förbilligade metoder för transporter av den voluminösa men lågt betalande korsbandstrafiken (depåanordningar vid järnvägsknutpunkter). Ytterligare har, delvis i anslutning till strävanden, som redan förefinnas inom generalpoststyrelsen, påpekats önskvärdheten av fortsatta åtgärder för förenkling och rationalisering av brevbäringen, för ökad användning av i drift billiga s. k. poststationer även i de större städerna, för utjämning av trafiktopparna i postkassorna, för förbilligande av sorteringen av avgående post och för nedbringande av kostnaderna för järnvägspostföringen, för justering av postdiligenstaxorna efter de stegrade kostnaderna, för riktigare resultatredovisning vid postverkets tryckerirörelse, för begränsning av kostnaderna för undervisningsväsendet m. m. Åtskilliga av de här berörda spörsmålen äro av betydande storleksordning, och ej föraktliga besparingar böra kunna successivt vinnas.²

Den verkställda expertundersökningen har sålunda visat, att även för ett verk med så pass solid driftstandard som postverket väsentliga förbättringar av affärsresultatet kunna ligga inom räckhåll.

Statens järnvägar ha ävenledes undersökts av en särskild expertkommitté, som emellertid ännu icke avgivit slututlåtande. Krigstiden har medfört en väldig trafikökning, som tillfälligt drivit avkastningen starkt i höjden och föranlett stora kapitalinvesteringar. Den forcerat stora trafikomfattningen har emellertid gjort en på normalförhållanden inriktad expertisering rätt vanskelig. Expertkommittén har icke arbetat genom avgivna betänkanden i vanlig bemärkelse utan har sökt genom underhandsförhandlingar i växel-

¹ Se pm 51, 54, 70, 55, 56, 57 i bil. 4. — ² Se pm 71, 58, 59 i bil. 4.

verkan med järnvägsstyrelsen nå fram till reformer; i vad mån dessa sedan äro att hänföra till kommitténs initiativ eller till järnvägsstyrelsens egna åtgöranden kan ofta icke utrönas.

Den mest betydande besparingen har hittills uppnåtts genom ändrade normer för rullande materielens underhåll samt viss sänkning av standarden i personvagnarnas utrustning m. m. Andra viktiga åtgärder äro sänkt standard för husbyggnader och anläggningar, utökade väntetider för befordran av rekryteringspersonal, uppresning av S. J:s biltrafik ur dess starkt förlustbringande tillstånd genom inkomsthöjning och driftsförbilligande åtgärder. Tillsammans komma på dessa nu nämnda åtgärder en affärsförbättring av c:a 5 000 000 kr.

I ytterligare en rad spörsmål av större eller mindre ekonomisk räckvidd ha uppslag givits till driftskostnadsbesparingar utan att ännu några till siffran fixerade belopp kunna angivas. Bland sådana uppslag må nämnas: Inskränkningar i banbevakningen; inskränkningar i det tekniska konstruktionsarbetet genom närmare samverkan med vederbörande entreprenörer; reformerad verkstads- och förrådsbokföring samt förrådsorganisation; ökad användning av kvinnlig arbetskraft; undervisningens partiella omläggning till korrespondensundervisning; förenklad förvaltning och drift vid de smalspåriga bandelarna; helt eller delvis nedläggande av trafiksvaga bandelar; förändrad organisation av stycke- och godstransporter genom koordination med biltrafik. Betydande besparingar böra vidare kunna vinnas genom föreslagna och nu påbörjade arbetsstudier beträffande järnvägens drift, anläggningsarbeten och kontorsorganisation.

Närmare redogörelse för besparingsarbetet vid statens järnvägar kommer att lämnas i slututlåtande av expertkommittén.

I samband med budgetarbetet hösten 1941 framfördes dels från besparingsberedningen själv och dels från järnvägskommittén förslag om beskärning av de stora kapitalinvesteringar, som hota att leda verket till ett överkapitaliserat icke räntabelt tillstånd. En nedskärning med *ett tiotal miljoner kr.* kom till stånd.

Inom besparingsberedningen framförde vi vid samma tidpunkt förslag om avsevärd höjning av persontaxorna, som icke ligga i god relation till självkostnaderna, och som dessutom äro medansvariga för de mycket stora kapitalökningsbehoven. Genom den sedan i form av särskild trafikskatt genomförda höjningen av persontaxorna erhöll staten från S. J. en ökad inkomst beräknad till 17 000 000 kr.

Av utredningarna rörande statens järnvägar synes framgå, att avsevärda förbättringar av affärsresultatet varit och äro möjliga. På lång sikt äro verkets affärsutsikter icke så ljusa, och för att bibehålla företaget som en någorlunda god affär krävas förvisso kraftiga åtgärder, givetvis även andra än de här antydda. Stark betänksamhet inger det fortgående förstatligandet av oräntabla lokalbanor, som icke kan undgå att avsevärt försvaga det stora företagens ställning. Om förstatligandet skall fortsätta, är det nödvändigt att komma fram till ändrade driftsekonomiska former.

För **övriga affärsverk** ha särskilda expertundersökningar icke blivit utförda. Vi förutsätta, att rationaliseringsundersökningar genom arbetsstudier komma till stånd; i telegrafverket och domänverket ha, som förut nämnts, sådana redan påbörjats. Vi ha oss vidare bekant, att vattenfallsverket redan tidigare igångsatt rationalisering vid anläggningsarbetena och därvid uppnått goda besparingsresultat. Beträffande telegrafverket ha vi inhämtat, att verket sökt rationalisera och ekonomisera sina anläggningsarbeten, som utgjort en till synes svag punkt. I telegrafverket genomfördes dels $\frac{1}{1}$ och dels $\frac{1}{8}$ 1942 vissa avgiftshöjningar, avsedda att bromsa nyinvesterings- och materialbehovet. Beträffande domänverket synes det oss angeläget, både för verkets egen ekonomi och av allmänekonomiska skäl, att den pågående avvecklingen av jordbruken fullföljes. De ecklesiastiska skogarnas förvaltning utgör ett särskilt problem; det kan befaras att här uppväxer en onödigt dyrbar dubbelorganisation.

Kapitalinvesteringarna i affärsverken ha på ett decennium stigit från c:a 30 till långt över 100 milj. kr. per år räknat.

	Post	Anslag i milj. kronor:			Summa
		Telegraf	Järnväg	Vattenfall	
1929/31 medeltal.....	2·5	10·0	9·6	7·5	29·6
1931/37 »	2·1	14·7	35·6	10·1	62·5
1940/41 inkl. tilläggsstat	6·5	22·8	79·6	30·8	139·7
1941/42 »	2·5	28·8	99·9	30·5	161·7
1942/43 »	4·5	26·5	61·4	48·0	140·4

Stora investeringar kunna inge betänkligheter av tre slag:

a) För stunden, då staten har svårt att genom skatter och lån täcka sina utgifter och inflationsfaran är hotande, måste all begränsning av utgifterna även å kapitalbudgeten eftersträvas.

b) På lång sikt kunna nu gjorda investeringar befinnas vara felinvesteringar, som försämra affärsresultatet. Efter kriget torde åtminstone järnvägen ha att motse dålig konjunktur och svår affärsställning.

c) Om staten under kommande år på grund av arbetslöshet behöver igångsätta stora arbeten, är det önskvärt att icke nu, medan brist råder på arbetskraft och råmateriel, i förskott avarbeta för många av de lämpliga objekten.

Vi anse därför synnerligen angeläget, att kapitalinvesteringarna starkt begränsas, och att man såvitt möjligt återvänder till tidigare perioders försiktiga investeringspolitik. Självfallet är visserligen, att investeringskapital måste tillhandahållas i den utsträckning, som är nödvändig för upprätthållande av verkens prestationsduglighet och driftsekonomi. Men detta utesluter icke, att man framgår med försiktighet och omsikt. I all synnerhet är detta viktigt för statens järnvägar, vilkas framtidsutsikter äro ovissa. Där fortgå investeringar, som äro av kapacitetshöjande men tyvärr också av räntabilitetsförsämrande natur, och som icke kunna undgå att inge farhågor för framtiden.

Vid en kraftigt genomförd statlig besparingsaktion är det icke möjligt att förbigå kapitalinvesteringarna i affärsverken. I nuvarande läge av knapphet på materiel och arbetskraft är det dubbelt nödvändigt att beskära dem. Vår uppfattning är att detta hittills icke skett i tillnärmelsevis tillräcklig grad.

Affärsverkens skattskyldighet. Enligt vår mening är det angeläget, att statens affärsverk göras skattskyldiga i närmast möjliga analogi till enskild affärsverksamhet. I all synnerhet i nuvarande läge, då även statens affärsverk åtnjuta stora krigskonjunkturinkomster, leder skattefriheten till en felaktig bedömning av de verkliga affärsresultaten. För varje affärs rätta skötsel är det nödvändigt, att ledningen har en alldeles klar och riktig uppfattning om affärens lönsamhet och ekonomiska status. Eljest riskeras en felbedömning, som icke kan undgå att påverka handlandet. Statsverksamhetens nuvarande skattefrihet gör, att den ansvariga ledningen och även statsmakterna ha en ofullständig uppfattning om verksamhetens ekonomi, vilket uppenbarligen ej kan undgå att påverka handlandet exempelvis ifråga om kapitalinvesteringar, taxor, service till allmänheten och överhuvud den frikostighet i olika avseenden, vartill man anser sig ha råd. Enligt vår uppfattning, är det av detta skäl verkligt angeläget att skattskyldighet införes.

Därmed skulle även vinnas, att statsverksamheten icke längre bleve i åtnjutande av förmånsställning framför annan ekonomisk verksamhet utan liksom denna bleve skyldig att förutom skälig avkastning (kapitalförräntning, företagarvinst) även genom skatter bära sin andel av de allmänna samhällsomkostnaderna. Möjligen invändes häremot, att de statliga affärsverken äro mera »allmännyttiga» än andra företag och därför böra inta en förmånsställning i ekonomiskt avseende. En sådan sats är dock icke möjlig att upprätthålla. Annan verksamhet är också »allmännyttig», ehuru den bedrivs i enskild regi.

Den tekniska utformningen av skattskyldigheten erbjuder svårigheter, bl. a. med hänsyn till uppdelning i lånekapital och eget kapital, men en rimlig norm kan givetvis konstrueras. En utredning härom borde snarast möjligt verkställas. En mot kommunal beskattning svarande del kan lämpligen föras till fonden för interkommunal skatteutjämning, som därigenom skulle få ett välbehövt tillskott.

Övriga områden av förvaltningen.

Vägväsendet. Med hänsyn till tidsförhållandena ha statsanslagen till vägväsendet under de senaste åren nedskurits med över 40 000 000 kr. Under tiden för vårt arbete har beslut fattats om vägväsendets förstatligande. Dessförinnan hade den ekonomiskt betydelsefulla reformen genomförts, att underhållsbidragen skola utgå på i förväg budgeterad beräknad kostnad i stället för på uppkommen verklig kostnad, och som hjälpmedel därtill hade upprättats en underhållsinspektion för fortlöpande kostnadskontroll i för- ening med teknisk rådgivning. För fortsatt ekonomisering gäller ifråga om

underhållet att även efter förstatligandet fullfölja dessa riktlinjer och anlita även arbetsstudier som kostnadsbesparande hjälpmedel samt överhuvud insätta all kraft på att uppnå fullgod underhållsteknik och ekonomi. För vägbyggandets del, där den blivande generalplanen kommer att ge underlag, gäller det att iakttaga måttfullhet i standard och utförande vid varje särskilt byggnadsföretag. Detta blir en tillämpningsfråga, varom inga allmänna regler kunna uppställas, utan däröver måste myndigheterna och i sista hand Kungl. Maj:t hålla noggrann tillsyn. Vid den nya vägorganisationens utbyggande måste överorganisation undvikas; bl. a. bör organisationen ej få utvidgas till att i större omfattning övertaga byggandet i egen regi.

Detta i korthet antytt om sparsamhet i sak på längre sikt. Vad beträffar anslagen å statens budget böra i nuvarande krisläge byggnadsanslagen begränsas till ett minimum. Detta har också skett så långt hittills varit praktiskt möjligt, och vi ha i samband med budgetförberedelserna hösten 1941 haft tillfälle i viss mån medverka därtill. Sedan täckningsbehoven för i »förskott» utförda arbeten nedgått, finnes för följande år möjlighet att med ytterligare några miljoner beskära anslagen. Denna besparingsmöjlighet bör tillvaratagas. Likaså synes oss en viss beskärning av de militärt betonade byggnadsanslagen vara möjlig. Beträffande gatstensbeställningar och stenläggning, för vilka tidigare i flera år utgått särskilda anslag med 7 milj. kr., bör som önskemål uppställas, att arbetsmarknadskommissionen, till vilken gatstensbeställningarna numera överflyttats, söker avsevärt reducera denna form av arbetslöshetshjälp och i stället söker utfinna andra billigare utvägar för nödig hjälp. På nu anförda områden synes oss en ytterligare besparing av åtminstone 5 000 000 kr. kunna uppnås.¹

Statens byggen och fastighetsförvaltning. Parallellt med vårt arbete ha den civila och den militära byggnadsutredningen arbetat på att begränsa statens byggnadskostnader. Den förra har hittills genom granskning och omarbetning av byggnadsprojekt kunnat föreslå, och i huvudsak även uppnått, besparingar om 15 000 000 kr. i statliga byggen, förutom åtskilliga miljoner besparingar i kommunala och statsunderstödda byggen. Den har också framlagt förslag i förbilligande syfte till vissa boställsordningar och bearbetar vidare frågor om standardisering, rationalisering och allmänna byggnadsnormer.

Under sådana omständigheter ha vi icke gått närmare in på dessa spörsmål men önska framhålla, att de ofta höga kostnaderna för offentliga byggen synas bero dels på en hög standard men dels och framförallt på att tillräckligt grundlig ekonomisk genomarbetning av projekten i samverkan mellan byggherre och arkitekt ofta icke förekommer. Den beställande myndigheten har ofta icke tillräckligt starkt ekonomiskt intresse, och vid granskning i överordnad instans är det ofta väl sent att påfordra en förändrad planläggning i avseende på lokaldispositioner, dimensioner m. m. Det saknas

¹ Beträffande vägväsendet se pm 52, 53 i bil. 4.

vid de offentliga byggena en byggherre med samma starka intresse för byggnadens ekonomi som vid enskilda byggen får anses vara regel. Vi ha övervägt att tillskapa ett organ, som städse skulle fungera som sådan »ekonomisk byggherre», men ha avstått från att framlägga förslag därom, då därav lätteligen skulle följa alltför stor centralisering och risk av nära nog arkitektmonopol under denne byggherres egid. Man får i stället hoppas, att byggnadsutredningens granskningsarbete skall inleda en sådan praxis hos arkitekter, byggherrar och överordnade myndigheter, att tillräcklig ekonomisk omsorg framdeles iakttages vid planläggningen. Därigenom äro stora besparingar att vinna. Skulle emellertid praxis ej hålla i längden utan dålig ekonomi åter uppträda, får frågan tagas till förnyad prövning.

För förbilligande av byggnadsväsendet bör en standardisering av byggnadsdetaljer kunna bli av värde, och vi ha förordat stöd åt standardiseringskommissionens strävan att upptaga dessa spörsmål, vilket numera vunnit statsmakternas bifall.¹ Ej minst bör detta kunna bli till nytta för statens socialpolitiska åtgärder ifråga om egna hem, bostadsförbättringar m. m.

Underhållet av statens byggnader, civila och militära, är en betydande affär med en årskostnad om c:a 12 milj. kr. En av oss föranstaltad expertutredning har visat, att avsevärda ekonomiska brister förefinnas på vissa områden, särskilt inom försvaret. Vi föreslå en rationalisering av verksamheten under fullt sakkunnig ledning ungefär på det sätt i utredningen föreslagits. Av synnerlig betydelse är att systematisk samverkan upprättas mellan byggande och underhållande organ i syfte att komma ekonomiskt väl tillrätta med frågor om material, utförande m. m. Besparing synes kunna påräknas i storleksordning 1 000 000 kr. pr år.²

I statens fastigheter finnas bostadslägenheter till stort antal, vilka uthyras huvudsakligen till statens personal. Vi ha föranstaltat om expertutredning angående hyressättningen och ekonomiska förhållanden vid denna hyresverksamhet. Därav har framgått, att hyror ofta ligga under hyresmarknadens pris för liknande lägenheter. De affärsdrivande verken ha dock i stort sett hållit hyresmarknadens pris. Största underpriserna äro att finna hos de militära myndigheterna samt i fångvårdsstyrelsens nybyggnader. Vi förut-sätta, att de blottade bristerna snarast möjligt avhjälpas. I de fall där myndigheter upprättat riktlinjer för hyresberäkning, ha dessa vid utredningen korrigerats; förslag till nya grundpristabeller för de militära myndigheterna hålla på att utarbetas. En inkomstökning om åtminstone 500 000 kr. årligen synes påräknelig. Vi framhålla som angeläget att en revision av det slag, som nu företagits, från tid till annan förnyas. Det förefaller även som om bostadsnämndens uppgifter i fråga om hyressättning behövde vidgas.

Rusdrycksförsäljningen. På grundval av en av särskilda sakkunniga verkställd utredning ha vi föreslagit, att nuvarande systembolagsorganisation ersättes med *ett* monopolbolag, samt att de fem restaurangbolagens rörelse ställes under ledning av *ett* bolag.³

¹ Se pm 109 i bil. 4. — ² Se pm 67 i bil. 4. — ³ Se pm 61 i bil. 4.

Monopolbolagsanordningen för utminuteringsberäkningen beräknas enbart i förvaltningskostnader möjliggöra en besparing av lågt räknat 900 000 kr. Utredningen har icke gått in på utminuteringsrörelsens driftkostnader, men dessa förefalla vara höga, särskilt i fråga om personalkostnader, och vi hålla för sannolikt, att en genomgripande rationalisering skall kunna inbespara 1- å 2 000 000 kr.

I detta samband ha vi inhämtat, att den individuella inköpskontrollen, motbokssystemet, beräknas draga en kostnad av 2 500 000 kr. Det kan ifrågasättas, om vid nuvarande höga spritpriser detta kontrollsystem har samma betydelse som tidigare. Vi önska icke taga ställning till frågan om motbokens slopande men ha velat omnämna den som en tänkbar besparingsåtgärd.

Undervisningsväsendet. På folkskolans område ha folkskolans besparings-sakkunniga gjort en grundlig genomarbetning ur rationaliseringssynpunkt och framlagt förslag, som, när de blivit fullt genomförda, resultera i en årlig besparing om 10 000 000 kr. Detta resultat anses uppnåeligt utan försämring av skolväsendets pedagogiska kvalitet. Enligt uppgift skulle än starkare rationalisering ha kunnat föreslås, om icke befintliga överskott på lärarkrafter ansetts lägga hinder i vägen.

Vi ha under dessa omständigheter icke gjort egna primärundersökningar men ha i särskild promemoria¹ framlagt ytterligare ett antal besparingsupp-slag. Det viktigaste av dessa avser att låta undervisningen i tredje resp. tredje och fjärde läsåren övertagas av småskollärarinnor; den ram, inom vilken den årliga kostnadsbesparingen skulle hålla sig, kan anges till 3 600 000 resp. 12 000 000 kr. Den närmare bedömningen av dessa spörsmål torde ligga inom området för 1940 års skolutrednings verksamhet. Vi understryka vikten av att därvid stort avseende fästes vid de statsekonomiska synpunkterna. I promemorian har vidare framhållits möjligheten av besparing om 800 000 kr. — utan nämnvärd pedagogisk nackdel — genom att i de större samhällenas A-skolor föreskriva ett från 30 till 32 höjt medeltal lärjungar per klassavdelning. Ytterligare är betydande besparing möjlig genom viss måttlig höjning av lärarnas tjänstgöringstid; för folkskolestadiet föreslås, utan att en besparings-siffra kunnat fixeras, att sådan utökning överväges. Som nuvarande skoldistriktsindelning särskilt i vissa delar av landet förhindrar vidsträcktare rationaliseringsåtgärder, måste en reform åstadkommas. Över huvud understryka vi vikten av att på längre sikt fullfölja och utvidga det påbörjade rationaliseringsarbetet — givetvis med beaktande av att skolans kvalitet upprätthålles. Med hänsyn till den stora uppgift, som härvid åvilar skolöverstyrelsen, föreslå vi, att i styrelsen för viss tid framåt tillsättes en ekonomidirektör.

I andra promemorior ha vi föreslagit besparingar beträffande folkskole-undervisningen å barnhem, sjukhus m. m. om 100 000 kr., i blindundervis-

¹ Se pm 97 i bil. 4.

ningen 14 000 kr. och i dövstumundervisningen 150 000 kr., varjämte för den sistnämnda föreslagits besparingar i byggnadsplaner om 1 700 000 kr.¹

Beträffande folkskoleseminarierna föreslås nedläggande av ett enkelseminarium men upprättandet av en ny kvinnlig studentlinje samt indragning av vissa lektorstjänster, tillsammans 95 000 kr., samt inställande av byggandet av dubblerade gymnastiksalor vid två samseminarier, 460 000 kr. Vi vilja emellertid därutöver föreslå, att det grundligt överväges, huruvida icke mera radikala inskränkningar kunna göras i seminarieorganisationen, som i sin nuvarande utformning är långt ifrån ekonomisk. Högre lärarinneseminariet med tillhörande övningskolor föreslås nedlagt, besparing 290 000 kr. Det sistnämnda har beslutats.²

Vid läroverken och kommunala mellanskolorna ha föreslagits dels utökad medeltjänstgöringstid för lärarna med 1 timme per vecka, besparing, 810 000 kr., dels indragning av 15 nybörjaravdelningar, vilket med succession i de högre klasserna efter några år skulle betyda besparing om 600 000 kr.³

Beträffande universiteten och högskolorna har en verkställd principutredning såsom väsentliga spörsmål för besparing eller hejdande av utgiftsökning framhåvt dels begränsning av tillströmningen av studerande och dels en rationaliserande samverkan mellan skilda läroanstalter t. ex. mellan Uppsala universitet och Stockholms högskola samt mellan universiteten och specialhögskolorna. Vi ha icke kunnat framlägga utformade förslag i dessa komplicerade spörsmål utan ha förordat särskild utredning härom. Vidare ha vi till övervägande framlagt förslag om införande av terminsavgifter vid universiteten och de högskolor, som nu ej uttaga sådana (storleksordning 600 000 kr.), indragning av vissa professors- och lärarbefattningar (storleksordning 75 000 kr.) samt under viss förutsättning någon minskning av stipendieslag (18 000 kr.).⁴

Sjukhus- och sjukvårdsväsendet är ett av de stora driftsområdena med några hundra miljoner kronors årskostnad. Till avsevärd del är detta en landstingskommunal angelägenhet, till en annan väsentlig del en statlig angelägenhet — så beträffande provinsialläkarestaten med distriktssköterskor m. m., sinnessjukhusen, undervisningssjukhusen och en rad specialanstalter — samt slutligen till en del en blandad angelägenhet, i det staten lämnar bidrag till anstalter och verksamheter av skilda slag. Vi ha icke kunnat prestera en slutgiltig ekonomisk utredning över hela detta vidsträckta fält men ha med hjälp av särskilda sakkunniga gjort undersökningar på en rad områden, även sådana som icke drivas i statlig regi.

En särskild kommitté har undersökt driften på Karolinska sjukhuset och Serafimerlasarettet. Den har föreslagit personalindragningar, förenklingar i kansliarbetet och andra arbetsprocesser till ett värde av omkring 370 000 kr. Den har vidare förordat besparingar i de vidlyftiga kostnaderna för ånga, värme, vatten och elektricitet, rationalisering av tvätten samt höjning av de

¹ Se pm 90, 91, 80 i bil. 4. — ² Se pm 96, 83 i bil. 4. — ³ Se pm 89 i bil. 4. — ⁴ Se pm 88 i bil. 4.

alltför låga poliklinikavgifterna. Ändrade arbetstidsbestämmelser ha ifrågasatts.¹

Om sinnessjukhusen har ett principutlåtande avgivits av särskild sakkunnig. Däri betecknas driftskostnaderna såsom låga, vilket även vi antaga är riktigt, men anges en rad reformer, som kunna verka ekonomiserande, såsom utökad familjevård och andra billiga vårdformer, förenklat utskrivningsförfarande, utvecklad arbetsterapi med rationellare och mera inkomstgivande arbeten, väsentligt ökad användning av kvinnlig arbetskraft, utökning och eventuellt differentiering av arbetstiden (50 timmars arbetstid pr vecka skulle betyda besparing av 200 tjänster) m. m. Den möjliga besparingssumman har icke kunnat angivas men torde vara betydande.²

I ett stort antal promemorior ha vi framlagt förslag till besparingar på skilda områden av såväl den öppna som den slutna sjukvården. Bland sådana förslag, för vilka endast i en del fall en fixerad besparingssiffra kunnat ut sättas, må följande nämnas: Uppsikten över könssjukdomar centraliseras, utom i de största städerna, till förste provinsialläkarna, varigenom de särskilda arvodena till stadsläkarna inbesparas (30 000). Skyddskoppsympningen bör ordnas med mindre resekostnader. Dispensärverksamhetens organisation bör något jämkas (dispensärer av typ II utbytas mot typ I) och statsbidragsgrunderna justeras (135 000). Utgifter för skyddsläkemedel åt vissa kvinnor och barn begränsas bl. a. genom att använda skyddsfödoämnen i stället för skyddsläkemedel (100 000). Vid resebidrag till kustsanatorie- och radiumpatienter, vanföra m. m. samt vid bidrag till lupuspatienter föreslås striktare fixering av begreppen obemedlad och mindre bemedlad. Beträffande lindring i mindre bemedlade landsbygdspatienters sjukvårdskostnader föreslås åtgärder för att förhindra att statsbidrag utgår med så högt belopp, att patientens nettokostnader för läkarbesök i hemmet bli lägre än hans utgifter vid besök hos läkaren på hans mottagning, vilket f. n. särskilt kan bli fallet för sjukkasmedlemmar. För sjuktransporter med flygplan bör en för hela landet enhetlig taxa tillämpas. Spetälskevärderna kan något förbilligas (4 700). Statsbidrag till uppförande av sjukstugor i ödebygdsområden kan tillsvidare upphöra att utgå. Beträffande hem för kroniskt sjuka förordas, för att undvika hemmens beläggande med ålderdomshemsklientel, att driftsbidrag tilldelas allenast landstingsanstalter och enskilda anstalter men ej primärkommunala anstalter. Lediga epidemivårdspatser föreslås utnyttjade i vidgad omfattning för andra vårdändamål. Anslaget till Welanderhem indrages såsom obehövt (8 000). Beträffande tuberkulosanstalterna föreslås fortsatt besparingsutredning. Den av personalen på sinnessjukhusen erlagda kostsättningen bör höjas för att täcka självkostnaden (170 000). Vid statens sjuksköterskeskola och barnmorskeanstalterna bör för fri kost och logi under den teoretiska utbildningen utgå viss elevavgift (35 000).³

För att nå fram till mera djupgående ekonomisering inom sjukvårdsväsendet, vars kostnader under senare år stigit i oroväckande grad, äro emeller-

¹ Se pm 95, 85 i bil. 4. — ² Se pm 49 i bil. 4. — ³ Se pm 4, 6, 26, 15, 14, 16, 17, 13, 12, 18, 47, 35, 5, 33, 66, 27, 28 i bil. 4.

tid längre gående utredningar och åtgärder nödvändiga, helst i samverkan mellan de statliga och kommunala huvudmännen på sjukvårdens olika områden. Flera utlåtanden av våra experter ha berört dessa spörsmål, och för vår del vilja vi ivrigt påyrka, att snabba och effektiva åtgärder vidtagas. Viktiga spörsmål, som därvid böra upptagas, äro bl. a. sjukhusklienteletts begränsning till sådana fall, som verkligen kräva sjukhusvård, förkortad vårdtid och snabbare patientomsättning, i samband därmed legosängsavgifternas skäliga avvägning, frågan om ökad sjukhusbeläggning på grund av sjukkassornas medlemsvillkor, läkarnas arbetsförhållanden, poliklinikfrågorna med tillhörande taxespörsmål, anordning av avlastnings- och sekundärsjukhus av skilda slag i enklare och på ett väsentligt sätt billigare utformning, vidare det stora spörsmålet om förhållandet mellan öppen och sluten sjukvård — allt sålunda spörsmål med stor räckvidd av kombinerad läkarteknisk och ekonomisk innebörd, som icke kunna vinna en fullgod lösning utan läkarkårens helhjärtade medverkan. Därtill komma ytterst betydelsefulla spörsmål av mera internt driftsekonomisk natur. Främst bland dem personalfrågor, praktiska anordningar för rationalisering av personaldispositionerna genom ändamålsenliga turlistor och arbetsdispositioner; därjämte även arbetstidsfrågor, i första hand spörsmålet om sådan tillämpning av arbetstidsbestämmelserna att beredskaps- och passningstjänst tidsvärderas lägre än full arbetstid, men därjämte överhuvud frågor om arbetstidens längd. Vid de av oss föranstaltade expertutredningarna har i betydande omfattning den meningen framkommit, att arbetstiden icke inom detta arbetsfält skäligen behöver lika snävt begränsas som inom industrin. Detta spörsmål har en utomordentlig ekonomisk betydelse. Slutligen tillkommer för en allmän ekonomiseringsutredning en lång rad av material- och driftsfrågor, rörande t. ex. uppvärmning, tvätt, mathållning m. m., som närmast tillhöra sysslomännens arbetsfält.¹

Vi hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt låter angripa hela detta vidsträckta fält ur rationaliserings- och besparingssynpunkt. Ett flertal av oss tidigare avgivna promemorior innehålla vissa grundlinjer för ett sådant arbete.

Folktandvården, som är under utbyggnad, har haft svårigheter genom otillräckligt antal sökande till tandläkarbefattningarna, och därmed ha även följt krav på lönestegringar. Vi ha fördenskull föreslagit utbildning av ökat antal tandläkare. Vidare föreslås i besparingssyfte minskade krav på tandklinikernas lokaler samt förenklad och begränsad journalföring m. m. Vi framhålla, att gällande föreskrifter om villkor för tandvård åt obemedlade vuxna noggrant böra följas samt preciserade direktiv utfärdas och iakttagas rörande vilka sjukdomar, som berättiga till tandvård på medicinska indikationer. Slutligen ha vi ansett nödvändigt att begränsa den omfattande tandvård, till stor del utanför folktandvårdens ram, som under senaste år be-

¹ Dessa spörsmål äro i viss mån behandlade i pm 32, 50 i bil. 4.

kostats med mödrahjälpsmedel. Besparing härigenom uppskattningsvis 500 000 kr.¹

Vissa laboratorier, nämligen statens farmaceutiska, rättskemiska och bakteriologiska laboratorier, ha genom vår försorg expertiserats. Härvid har framförallt framkommit att vissa avgifter för utförda undersökningar skäligen böra höjas, tillsammans för de tre laboratorierna 135 000 kr. Beträffande det bakteriologiska laboratoriet föreslås för att säkerställa ekonomisk effektivitet, att en affärskunnig rådgivare ställes vid den vetenskapligt arbetande föreståndarens sida; vidare ifrågasättes att där använda jämväl farmaceutiskt utbildad personal vid sidan av den läkarutbildade personalen. Slutligen ifrågasättes huruvida icke en affärsförbättring kunde vinnas genom att laboratoriet upptoge en vidgad handel med bakteriesubstrat.²

Länsnykterhetsnämnderna föreslås ersatta med en konsulentorganisation. Besparing 69 000 kr.³

Statistik. Någon stark nedskärning av statistikens omfattning kan knappast förordas. Snarare kan förutses, att det moderna samhällslivet kommer att ställa successivt vidgade krav på statistik. En av oss tillkallad expertkommitté har undersökt möjligheterna av den statliga statistikens förbilligande. Kommittén har granskat publikationerna i Sveriges officiella statistik och därvid föreslagit begränsningar och förbilliganden, som i flertalet fall numera också blivit genomförda. Den har vidare ingående granskat det statistiska arbetet i alla dess detaljer inom några ämbetsverk. Som sin huvuduppgift har kommittén emellertid fattat att söka begränsa statistikens kostnader genom förbättring av organisation, arbetsresurser och arbetsmetoder och därigenom avlägsna de brister, som råda närmast som följd av statistikens nuvarande uppsplittring på ett 50-tal olika ställen inom den centrala statsförvaltningen förutom kommittéer m. m. Man vill härigenom bl. a. vinna en bättre disposition av den statistiska personalen och de dyrbara tekniska hjälpmedlen. Kommittén har allvarligt övervägt en centralisering av hela det statistiska arbetet men har stannat vid att för syftets uppnående föreslå ett handlingskraftigt sammanhållande organ, ett statistiskt kollegium. Detta skall fungera som ett permanent besparingsorgan. Det skall genom rådplägnung med de skilda verken hålla sin hand över statistikens utformning och skall svara för att samtliga statistiskt arbetande verk och kommittéer alltid ha tillgång till erfarenhet och sakkunskap i statistiska realfrågor och alltid ha möjlighet att rätt planlägga och tekniskt utföra det statistiska arbetet. Kollegiet skall inrymma en planeringsavdelning och en maskinavdelning. Den förra skall bl. a. ombesörja en enhetlig disposition av personalen och för att ekonomiskt möta variationer i arbetskraftsbehovet organisera en för de statistikutarbetande verken gemensam reserv av arbetskraft. Maskinavdelningen

¹ Se pm 8 i bil. 4. — ² Se pm 38, 39, 40 i bil. 4. — ³ Se pm 2 i bil. 4.

skall skapa en för verken gemensam maskincentral, varigenom de dyrbara maskinerna kunna bli mera ekonomiskt utnyttjade. Det beräknas, att den effektivisering av arbetet, som på dessa vägar kan uppnås, bör resultera i en besparing av storleksordningen 200 000 kr.¹

Effektivare folkbokföring är av flera anledningar och även med hänsyn till viktiga besparingssynpunkter starkt önskvärd. Senast gjorda kommittéutredning i ämnet ledde ej till resultat. Vi ha därför igångsatt en förnyad utredning.

Statens upphandlingar. Utan att vilja förorda en mycket stark centralisering av alla statens upphandlingar ha vi ansett, att ekonomisk fördel skulle kunna utvinnas genom viss samordning av åtskilliga delar av den upphandling, som förekommer, och ha fördenskull föreslagit, att under finansdepartementet upprättas en upphandlingsnämnd. Den bör, i allt fall till en början, ha övervägande rådgivande funktioner och söka finna de områden, där en mera samordnad upphandling kan bli till fördel.²

Polisbevakning i tullhamnarna, som införts under krigstiden, har, då även tullverket utfört bevakning, lett till en dubblering av statlig bevakningspersonal. Besparing bör kunna vinnas genom att polisfunktionerna, helt eller delvis, övertagas av tullverkets personal. Vi föreslå, att denna angelägenhet ordnas.

Den ekonomiska kartläggningen bör enligt vår mening kunna förenklas i utförandet utan att därför förlora nämnvärt i värde. Då vi icke själva lyckas komma till resultat, ha vi nödgats föreslå en särskild utredning. Besparing sannolikt minst 300 000 kr.³

Lantmäteriet. Vi föreslå att pågående utredning om reformerad jordlagstiftning påskyndas i syfte att få till stånd för jordbruket mera ändamålstjänliga lantmåteriförrättningar och samtidigt ett förbilligande av lantmäteriet.⁴

Mejerikonsulenterna. Vi föreslå, att kostnaderna för dessa numera övertagas av vederbörande yrkesorganisation. Besparing c:a 110 000 kr.⁵

Smörprovningarna. Anslaget bör i förhållande till 1942/43 kunna minskas med 50 000 kr.⁶

Högre lantbruksundervisningen. Utan att kunna föreslå omedelbar besparing ha vi som en på lång sikt avsevärt utgiftshämmande åtgärd föreslagit förberedelser för sammanslagning av lantbrukshögskolan, veterinärhög-

¹ Se pm 78 i bil. 4. — ² Se pm 63 i bil. 4. — ³ Se pm 107 i bil. 4. — ⁴ Se pm 105 i bil. 4. — ⁵ Se pm 102 i bil. 4. — ⁶ Se pm 106 i bil. 4.

skolan och skogshögskolan. Därigenom skulle säkerligen i längden erhållas en både billigare och effektivare ordning än vid bibehållande av de särskilda småinstituten. Vi föreslå därför, att en generalplan upprättas för en på en lång sikt avsedd dylik sammanslagning. Beträffande nuvarande förhållanden ha vi iakttagit bristfälligheter i planläggningen av lantbrukshögskolans lokaler och föreslå, att en genomtänkt plan upprättas.¹

Vall- och mosskulturföreningens verksamhet föreslås inordnad i lantbrukshögskolan för att bli fullt samordnad med dess försöksverksamhet.²

Ersättningen till vissa församlingar för lindring i främmande trosbekännarens skattskyldighet föreslås upphöra. Besparing 80 000 kr.³

Avgifterna för utlänningars uppehållstillstånd m. m. föreslås, höjda för att närmare täcka statsverkets omkostnader och för att vinna bättre paritet med det i andra länder brukliga. Inkomstökning 383 000 kr. eller enligt annat alternativ 195 000 kr.⁴

Lindring i sjöfolks biljettkostnader föreslås med hänsyn till nuvarande goda löneinkomster reducerad. Besparing 50 000 kr.⁵

Städernas tolagsersättning är en betydande utgiftspost för statsverket. Den är sammanknippad bl. a. med skyldighet för städerna att hålla tullverket med lokaler och inventarier. Denna anordning medför, som vi kunnat konstatera, ett försvårande moment vid rationalisering av tullverket. Tolagsersättning utgör avlösning för en i äldre tid befintlig kommunal inkomstkälla av särskilt slag, för vilken i modern tid knappast finnas realekonomiska motiv. Tolagen utgör på sätt och vis också en irrationell form av kommunalskatteutjämning. Vi anse synnerligen angeläget, att utvägar uppsökas för avveckling av denna gamla rättighet.

Kommunalskatteutjämningen är ävenledes en tyngande utgift för statsverket. Den är nödvändig men har i nuvarande utformning icke en lyckad ekonomisk effekt. Då spörsmålet sedan länge ligger under utredning, inskränka vi oss till att framhålla den synnerliga angelägenheten av att en snar lösning vinnes efter rationella linjer, som såvitt möjligt eliminerar ekonomiska skadeverkningar.

Ytterligare åtgärder inom förvaltningen.

Vad nu hittills i olika avseende berörts har haft avseende på besparingar genom rationalisering eller annan förändring av arbetsformer m. m. eller genom viss försiktig beskärning inom sådana verksamhetsgrenar, som kunna betecknas såsom statens hävdvunna och fast förankrade verksamheter, i

¹ Se pm 104 i bil. 4. — ² Se pm 103 i bil. 4. — ³ Se pm 93 i bil. 4. — ⁴ Se pm 60 i bil. 4. — ⁵ Se pm 111 i bil. 4.

vilka en allvarlig inskränkning i verksamhetens art eller omfattning icke för närvarande gärna kan föreslås.

Innan vi gå över till socialpolitik, statens bidrags- och understödsväsende, statssubventionering m. m. — alltså områden, där staten distribuerar pengar utåt — önska vi något mera beröra vad av oss förbigåtts eller eljest skulle kunna ytterligare åtgöras inom de förstnämnda mera förvaltningsbetonade områdena.

Till en början må nämnas att en rad betydande förvaltningsområden av oss icke eller endast obetydligt behandlats. Detta gäller förutom hela *försvärsväsendet* bl. a. följande, med årskostnader i milj. kr. inom parentes utsatta: *domstolarna och rättegångsväsendet*¹ (8), *fångvården* (8), *utrikesförvaltningen* (10), *tvångsarbets- och alkoholistanstalter* (2), *landsstaten* (19), *polisväsendet* (7), *civila luftskyddet* (7), *taxeringsväsendet* (5), *veterinärväsendet* (5), *lotsväsendet* (9), *patent- och registreringsväsendet* (2), *krisförvaltningen* (16), *lagerhållningen* (17), *pensionsväsendet* (77), *riksdagen och dess verk* (6).

Vid en fullständig besparingsaktion borde givetvis även dessa områden genomarbetas för rationalisering och effektivisering.

Ännu viktigare än detta torde emellertid vara, att på såväl dessa som på de tidigare omnämnda områdena vissa allmänna besparingsprinciper komma i tillämpning. Främst av allt gäller det härvid att komma fram till ett effektivt personalutnyttjande eller allmännare taget en ekonomiserande personalpolitik.

Ekonomiserande personalpolitik.

Under vårt arbete ha vi icke haft tillfälle att ta upp personalproblemet i hela dess vidd. Detta är givetvis en brist, och vi få nu begränsa oss till att i korthet anföra vissa synpunkter, dock ej beträffande de rena lönespörsmålen, som vi lämna helt åsido.

För att uppnå full ekonomisk effekt gäller i första hand att begränsa antalet personal och att icke i fast anställning, vare sig som ordinarie, extra ordinarie eller arbetare, binda fler än nödigt är. Vidare gäller det bl. a. att uttaga full arbetstid och full arbetsintensitet eller, vid lindrigt arbete (passningstjänst o. dyl.), en i motsvarande grad förlängd arbetstid; att använda så enkel och billig arbetskraft som med hänsyn till varje särskild arbetsuppgift är möjligt; att rätt avväga sjuk-, semester- och pensionsförmånerna samt bestämma pensionsåldrarna på skäligt sätt.

Vi ha iakttagit, att det i dylika avseenden förekommer brister, som icke kunna undgå att fördyra statsdriften, och för en sanering av statsekonomi synes det oss nödvändigt, att dessa viktiga spörsmål angripas.

Att den ordinarie anställningsformen medför en stelhet i statsförvaltningen, som försvårar arbetsomläggningar och inskränkningar, har förut anförts. Det kan icke förbises, att den även kan leda till fall av låg arbetsintensitet, och det synes oss icke böra vara omöjligt att i avlöningsvillkoren inrycka bestämmelser, som kunna utgöra verksamma korrektiv mot förekomsten av sådant.

¹ Viss utredning ang. verksamheten i överrätterna har utförts, se pm 1 i bil. 4.

Den extra ordinarie personalen är uppsägbar. Vi ha emellertid erfarit, att i situationer, där extra ordinarie personal kunnat entledigas såsom obehörlig, har man allt mer och mer i praktiken behandlat den som lika oavsättlig som den ordinarie personalen. Direktiv av sådan innebörd ha även givits från regeringshåll. Givetvis bör staten såsom varje god arbetsgivare sträva att icke sätta äldre eller medelålders personal med lång tjänstetid på bar backe, men det torde gå för långt, om staten, t. o. m. i en tid då brist på arbetskraft råder i samhället, underlåter att entlediga yngre extra personal, som icke längre behövs för arbetet. Den grundläggande principen att arbeta med så fåtalig personal som möjligt måste även i statsverken upprätthållas. Bestämda direktiv i sådan riktning måste utfärdas.

För hela den kollektivavtalsavlönade personalen, vilkens löner f. n. överstiga 100 milj. kr., saknas en motsvarighet till den allmänna reglering av löne- och arbetsvillkoren, som beträffande tjänstemannagrupperna utövas av riksdagen. Ett sammanhållande organ för statens viktiga kollektivavtalsuppgörelser är därför i hög grad behöfligt. Vi ha fördenskull föreslagit upprättandet av en statlig förhandlingsbyrå.¹

Beträffande personal med tjänstgöring utspridd över dygnets alla timmar är det icke uteslutet, att en sådan ofullständighet i uttagandet av effektiv arbetstid, som vi iakttagit vid tullverket, kan förekomma även på andra håll, t. ex. inom fångvård, sjukvårdsanstalter av olika slag, m. fl. En undersökning av dessa förhållanden bör göras snarast möjligt. Utredningen skulle exempelvis kunna verkställas av några chefstjänstemän från trafikverken med erfarenhet av detta slags personaldisposition. Särskild vikt bör läggas ej blott vid turlistanordningen utan även vid uttagandet av förlängd arbetstid i de fall, där arbetet är av lindrig beskaffenhet. I detta sammanhang vilja vi även framhålla angelägenheten av att särskild tid anslås för personalens måltider, så att icke dessa, såsom det förekommer, bli inräknade i arbetstiden.² Beträffande åtgärder för att erhålla full arbetsprestation hänvisa vi i övrigt till organisationsavdelningens undersökningar i de olika verken; så också beträffande vikten av att använda personal med kvalifikationer motsvarande arbetets art.

Sjukledigheter förekomma bland den fast statsanställda personalen i väsentligt större omfattning än inom näringslivet. Detta gäller särskilt kvinnorna och i all synnerhet de gifta kvinnorna. En orsak är utan tvivel, att sjukdom intill ett visst antal dagar pr år — maximalt 25 dagar — icke föranleder något som helst löneavdrag. En ändring i nuvarande villkor för sjukersättning bör genomföras, varvid vederbörlig hänsyn bör tagas till kompensation för långvariga sjukdomar, som verka förstörande på individens ekonomi.

I visst samband härmed erinras om att vår postkommitté föreslagit möjlighet till deltidstjänst för gifta kvinnor.³ Vi föreslå, att utredning i denna fråga göres för hela statsverket.

Systemet med fri läkarvård är till sin innebörd ytterst diskutabelt och leder till många komplikationer beträffande specialistvård m. m. Den fria

¹ Se pm 65 i bil. 4. — ² Se pm 72 i bil. 4. — ³ Se pm 71 i bil. 4.

läkarvården bör enligt vår mening helst borttagas eller i varje fall starkt beskäras. Den fria medicinen har visat sig medföra missbruk och är för personer med en statstjänstemans ställning icke nödvändig. Enligt vår mening bör den borttagas.

Beträffande pensionsåldern få vi erinra, att 1934 års riksdag emot den då föreliggande kommittéutredningens förslag och även emot hörda myndigheters yttrande beslöt en långt gående sänkning. Som motiv härför anfördes bl. a. arbetslöshetsskäl. För numerärt väsentliga grupper nedsattes pensionsåldern från 63 till 60 år, och i genomsnitt blev den efter reformen omkring 61 år. Någon oro för de ökade kostnader, detta beslut skulle komma att medföra, förefanns icke. Överhuvud synes man hittills allt för litet beaktat de kostnadsökningar, som statens i skilda etapper vidgade pensionsåtaganden fört med sig, vilket måhända beror på att kostnaderna till stor del skjutas på framtiden och ej omedelbart komma till synes i budgeten.

Med hänsyn såväl till belastningen på statsekonomin som till befolkningsutvecklingen — och jämväl till förhållandena i samhället i övrigt — synas oss så låga pensionsåldrar som de nyss nämnda icke nu längre rimligen kunna vidhållas. Ett återförande av pensionsåldrarna till den av 1930 års pensionssakkunniga föreslagna nivån skulle enligt verkställd utredning innebära en årlig besparing av omkring 5 milj. kr. Vid höjning av pensionsåldern för det stora flertalet tjänstemän med som regel fem år, skulle besparingen uppgå till 17 milj. kr. Dessa siffror avse allenast den civila förvaltningens och affärsverkens tjänstemän men ej försvarsväsendets, lärarkårerna, arbetarpersonalen m. m. En höjning av pensionsåldrarna för folk- och småskollärarkårerna med 2 eller 3 år skulle innebära besparing av 3 eller 5 milj. kr. Höjning av arbetarnas pensionsålder från 60 till 63 år skulle betyda 1.5 milj. kr. besparing.¹ Vidare bör i detta sammanhang erinras, att tjänstemännens egna avgifter till pensioneringen, som ursprungligen varit avsedda att täcka $\frac{1}{3}$ av pensionsförmånens värde, numera efter ändringar i reglementena täcka en väsentligt mindre del därav.

Enligt vår mening måste en reform inom detta område snarast möjligt ske. En höjning av pensionsåldern till 65 år kan ifrågasättas, dock med undantag för vissa grupper och sannolikt lämpligen en lägre ålder för kvinnor. Därjämte synas pensionsavgifterna skäligen böra jämkas. En väl avvägd reform beträffande såväl pensionsålder som pensionsavgifter inom hela statsverksamheten bör lätta budgeten med allra minst 10 000 000 kr., och i själva verket ligga väsentligt större belopp inom räckhåll.

En utsträckning av pensionsförmånerna även till arbetarkategorierna, som under senaste decenniet skett, kan vara motiverad, om det gäller verkligt stadigvarande personal och beloppen skäligen avvägas. Vi anse dock, att staten här är inne på vägar, som kunna leda till allvarliga konsekvenser, därest man utan tillbörlig hänsyn till ekonomin går allt för långt med pensionsförmåner inom en alltmera svällande statlig verksamhet. Det är icke gynnsamt, om pensionsförmånerna få sådan omfattning, att statsarbetarna få en ojämn-

¹ Se pm 74 i bil. 4.

förligt gynnad ställning framför vad industri- och lantarbetare även i de bäst ordnade fallen kunna nå fram till. Vi erinra exempelvis om att då år 1941 ett statligt skogsindustribolag upprättades, bestod den nästan dominerande svårigheten just i den våldsamma pensionskostnadsbelastningen. Synnerligen betydelsefullt är även, att förekomsten av den högt skattade pensionsförmånen kan leda till att arbetargrupper, som icke borde ha permanent anställning, pressa sig till sådan, och konsekvensen blir lätt, att arbeten sedan ordnas för att kunna sysselsätta den sålunda fast bundna personalen. En noggrann omprövning av arbetarpensioneringsspörsmålet i hela dess vidd med hänsyn till skälighet och sedvänja är en angelägenhet av stor betydelse för statsekonominns framtid. Vid avtalsförhandlingar måste pensionsförmånen tagas i beaktande med sin verkliga vikt.

Ehuru ett flertal särskilda organ — lönenämnder m. m. — äro verksamma för handläggning av personalärenden av skilda slag, finns intet sammanhållande och ledande organ, och självfallet är det icke möjligt för riksdagen att i alla avseenden väl dirigera över ett så vidlyftigt fält. Rätt be-tecknande är att en så enkel uppgift som antalet av i statens tjänst anställda ej finnes tillgänglig. Ej heller finnes uppgift om hur personalkadrerna under det senaste decenniet utvecklats — och därmed saknas också ett för riksdagen och den allmänna opinionen användbart korrektiv mot fortgående utsvällning. Det kan ifrågasättas, om det icke för hela statsverksamheten med särskild hänsyn till personalfrågorna skulle behövas ett sammanhållande organ med något av en driftslednings funktioner för att tillvarataga statens ekonomiska intressen. Om ett kapabelt dylikt organ vore i funktion, borde stora besparingar kunna vinnas. Vi framkasta denna tanke till övervägande.

Åtgärder beträffande socialpolitik samt annan understöds- och bidragsverksamhet.

Vi övergå nu till de viktiga områden av penningutgivning, som icke kunna rubriceras som förvaltning i egentlig mening, utan där staten i olika former fördelar pengar till medborgarna: socialpolitik, bidrags- och understödsverksamhet samt subventionsväsende.

Socialpolitik i egentlig bemärkelse.

Vi börja härvid med vad som kan kallas socialpolitik i egentlig bemärkelse, nämligen socialförsäkring i dess olika varianter samt direkt understödsutdelning till behövande utan någon deras egen prestation.

Folkpensioneringen är här det ojämförligt största objektet. Folkpensioneringens välsignelsebringande verkningar uppskatta vi tillfullo och ifrågasätta icke någon beskärning av förmånernas storlek.

För att finna rationaliseringsmöjligheter ha vi genom en särskild expert-

kommitté föranstaltat en undersökning av den invaliditetsprövning, som föregår beviljandet av pension före 67 års ålder, vilket förekommer i ett stort antal fall varje år. Utredningen tyder på att invaliditetsprövningen icke fungerar betryggande. I ungefär en sjättedel av de undersökta fallen anser utredningen icke styrkt, att den beviljade invaliditetspensionen varit sakligt berättigad. I ett avsevärt antal fall ha ovidkommande synpunkter uppenbarligen varit medverkande vid pensionens beviljande. Om det antages, att pension varit sakligt oberättigad i hälften av de såsom tveksamma bedömda fallen, skulle detta för de senaste fem årgångarna betyda en årlig merutgift för det allmänna av 2 000 000 kr., därav på staten 1 700 000 kr. Vi anse angeläget, att invaliditetsprövningen blir reformerad. Vissa av kommittén framlagda rekommendationer till bekämpande av den allmänna sjuklighet och pensioneringstendensen böra snarast genomföras.¹

Dessutom synes oss säkrare behovsprövning vara önskvärd vid beviljande av tilläggpension, och ur nationalekonomisk synpunkt bör därvid noga tillses, att icke viljan att utnyttja ännu befintlig arbetsförmåga avtrubbas. Möjliga äro organisatoriska förändringar behövliga även vid denna behovsprövning.

Folkpensionsförmånerna ha numera utökats med dyrtidstillägg. Det allmännas kostnader för dessa beräknas för nästa år till 68 milj. kr. innebärande en kostnadsstegring med c:a 38 %. Vi ha i särskild promemoria föreslagit en häremot svarande tillfällig höjning av pensionsavgifterna med 40 %, vilket skulle tillföra statskassan omkring 20 000 000 kr.² Då dyrtidstilläggen i viss utsträckning torde bli permanenta, bör lämpligen avgiftsfrågan i sin helhet upptagas till förnyat övervägande, varvid tillbörlig hänsyn även bör tagas till det ekonomiska läget. Det är överhuvud en svaghet i vår folkpensionering, att den till så ringa grad bygger på egna avgifter; en ändring i detta avseende vore ur individens synpunkt skäligen och skulle medföra stor lättnad för statskassan.

Sjukkasseväsendet. Genom särskilda sakkunniga har utredning gjorts rörande besparings- och rationaliseringsmöjligheter. Utredningen har varit av övervägande försäkringsteknisk art och behandlat frågor om sjukkontroll, läkarintyg, överförsäkring, sjukpenning under vilodagar, ålderdomsproblemet, avdrag å sjukpenning vid sjukhusvård, förenkling av statsbidragsformerna m. m. men har icke berört frågor om mera djupgående reform av verksamheten. Förslagen, som syfta till förbättrad försäkringsteknik, synas emellertid ha en betydande ekonomisk räckvidd till fromma för kassornas ekonomi och därmed även för statsverket. Det är angeläget, att förslagen bli förverkligade, så snart med hänsyn till annan pågående sjukförsäkringsutredning ske kan.³

Vi vilja emellertid här gå längre och föreslå, att »bagatellsador», i detta fall kortvariga sjukdomsfall, undandragas från statsbidrag och till sina kostnader helt få bäras av individen. Enklast sker detta genom en utsträckning

¹ Se pm 42 i bil. 4. — ² Se pm 44 i bil. 4. — ³ Se pm 45 i bil. 4.

av karenstiden från nuvarande 3 dagar till allra minst 7 dagar. Sjukdomsfall av kortare varaktighet bli då oförsäkrade; de böra kunna uthärdas av den enskilde utan försäkringshjälp, vilket också i hög grad skulle minska administrationskostnaderna. Ännu bättre vore emellertid att lämna statsbidrag huvudsakligen endast till fortsättningskassorna, vilka som regel täcka riskerna efter 18 dagars sjukdom, men låta lokalkassorna, som täcka 18-dagarsriskerna, fortsätta som en frivillig icke statssubventionerad försäkring, till vilken vederbörande efter önskan kunde ansluta sig eller ej. Därigenom skulle uppstå besparingar på åtskilliga miljoner kronor.

Beträffande sjukkasheväsandet ha vi vidare föreslagit en ekonomiserande jämkning i den av medicinalstyrelsen föreslagna läkaretaxan, åtgärder för att förhindra att militärtjänstgörande sjukkasemedlem vid tjänstgöring erhåller dagpenning även från sjukkassan samt slutligen tagit initiativ till förhandlingar mellan sjukkassorna och de enskilda försäkringsanstalterna till förhindrande av överförsäkring.¹

Den obligatoriska olycksfallsförsäkringen bör likaledes rationaliseras genom viss avveckling eller förenklad behandling av bagatellskador. Med hänsyn bl. a. till den starka ökningen av olycksfall, som föranleda blott kortvarig arbetsoförmåga, ha vi i särskild P. M. förordat införande av en absolut karenstid av tre dagar; f. n. utgår ersättning blott vid arbetsoförmåga om minst fyra dagar, men då fr. o. m. första dagen, vilket tydligen också ger upphov till ogynnsamma förhållanden i själva gränsläget. Vidare förordas i samma P. M., att de små livräntor, som utgå vid invaliditetsgrad under 20 %, som regel skola utbytas mot en engångsersättning. Genom dessa båda reformer skulle vinnas en avsevärd avlastning av såväl sakkostnader som förvaltningsomkostnader. I anslutning till chefens för socialdepartementet, statsrådet Möllers uttalanden i proposition 109/1926 och 174/1933 förordas vidare, att riksförsäkringsanstaltens och försäkringsrådets förvaltningskostnader i vad avser den obligatoriska olycksfallsförsäkringen skola helt täckas av förvaltningsavgifter, som erläggas av försäkringstagarna (och de enskilda försäkringsbolagen), och således ej belasta statsverket. Den i sistnämnda avseende uppkommande besparingen för statsverket utgör c:a 1 500 000 kr. Genom de nyssnämnda rationaliseringsåtgärderna kunna anstaltens kostnader avsevärt minskas, och därtill komma de besparingsförslag, som efter arbetsstudier i anstalten framlagts av vår organisationsavdelning.²

Moderskapspenning och mödrahjälp föreslås sammanslagna till en på behovsprövning grundad enhetlig hjälpform. Enligt av oss tidigare avgiven promemoria skulle med föga vittgående förändringar härigenom sparas 1 600 000 kr.³

Beträffande **bidragsförskott** till barn utom äktenskapet ha vi i särskild P. M. föreslagit effektivare indrivningsförfarande, vilket skulle minska anslagsbelastningen med 250 000 kr. Genom viss ortsgraderad ändring av kom-

¹ Se pm 19, 20, 21 i bil. 4. — ² Se pm 43 i bil. 4. — ³ Se pm 24 i bil. 4.

munernas ekonomiska delaktighet, önskvärd för att stärka deras ansvar, skulle för statsverkets del ytterligare inbesparas c:a 450 000 kr.¹

För **bosättningslånen** föreslås bättre kontroll över att medlen komma till avsedd användning samt ett med fasthet skött effektivare indrivningsförfarande mot försumliga låntagare. Organisatoriskt föreslås att antingen ortsombuden tillsätts av riksbanken (ev. länsstyrelserna) eller ock kommunerna göras delaktiga i det ekonomiska ansvaret.²

Hyresbidrag till barnrika familjer. I för ändamålet av stat och kommun subventionerade hyresbostäder (i städer och samhällen) eller egna hem (å landsbygden) boende mindre bemedlade familjer med minst tre barn erhålla såsom årligt hyresbidrag en reduktion av den beräknade standardhyran. Vid utredning har befunnits att en väsentlig del av det totala bidragsanslaget utgår till trebarnsfamiljer och en likaledes väsentlig del till fyrbarnsfamiljer. Då redan standardhyran på grund av subventioneringen innebär en avsevärd lindring jämfört med marknadshyror, och då vi anse, att bidragen böra i starkt stegrande skala komma de mera barnrika familjerna till godo, ha vi föreslagit att hyresbidraget sänkes för trebarnsfamiljer från 30 till 20 % och för fyrbarnsfamiljer från 40 till 35 % av standardhyran. Härav beräknas en anslagsbesparing om 315 000 kr. Det i nuvarande tidsläge utgående värmebidraget anse vi böra differentieras efter hyresgästernas ekonomiska bärkraft och på visst sätt maximeras; besparing måhända 200 000 kr.³

Arbetslöshetshjälpen är, sedan 30-talets politiska strider avslutats med samförstånd, numera så uppbyggd, att hjälpen till avsevärd del lämnas i mycket dyrbara former speciellt genom byggnadsarbeten till topplöner och ej sällan dragande en total utgift av 50 kr. eller däröver pr hjälpt person och dag. Låt vara att därvid också erhålles valuta i form av utförda anläggningar, och låt vara att arbetsmarknadskommissionen säkerligen sökt att begränsa omfattningen av dessa mycket dyra hjälpformer, så kvarstår dock som orimligt, att arbetslöshetshjälpen i ej ringa utsträckning lämnas genom särskilt dyra företag. Om en svår arbetslöshetsperiod inträffar, kan detta bli finansiellt förödande för statsverket. Vi ha icke till behandling upptagit denna fråga men hålla före, att en viss reformering av arbetslöshetshjälpen i detta och jämväl andra avseenden snarast bör åvägabringas.

Arbetslöshetskassornas verksamhet har av oss icke granskats. Då emellertid i nuvarande läge av utpräglad brist på arbetskraft ifrågasatts ett statsanslag om 12 milj. kr. för nästkommande budgetår, synes detta vittna om att arbetslöshetsförsäkringen numera tagit sådana former, att även vid god arbetstillgång statskassan belastas med utgifter, som icke kunna anses rimliga.

Allmänna synpunkter på socialpolitik och statsekonomi.

Vad nu anförts om socialpolitiken i egentlig bemärkelse innebär, att vi föreslå tillrättaläggning efter rationella riktlinjer — med en besparingsef-

¹ Se pm 10 i bil. 4. — ² Se pm 9 i bil. 4. — ³ Se pm 29 i bil. 4.

fekt som, om saken fullföljes, säkerligen kan bli betydande — men att vi icke föreslagit något spolierande av befintliga sociala hjälpförmåner. Vi hoppas, att den dag icke skall komma, då så blir nödvändigt.

Avgörande för framtidens statliga socialutgifter blir emellertid den anda, vari de sociala spörsmålen komma att behandlas. Välfärd för alla och hjälp åt de behövande är en målsättning, som alla ansluta sig till. Men metoderna kunna växla. Det finns intet allena saliggörande universalmedel.

Det lättaste är att votera anslag till generella penningutdelningar till på något sätt, t. ex. genom inkomststreck, definierade medborgargrupper. Detta blir emellertid i längden över alla gränser statsekonomiskt betungande — staten kan aldrig rå med att svara för hela folkgrupperns livsuppehälle — *och representerar samtidigt en i sak dålig hjälpform*; den undergräver den egna ansträngningen och framkallar till slut en understödstaranda, samtidigt som det politiska livet tenderar att domineras och snedvridas av en motsvarande understödsgivaranda.

Mycket svårare men oändligt mer välsignelsebringande är att driva en socialpolitik efter, som det brukar kallas, principen »hjälp till självhjälp». Det innebär, i största allmänhet sagt, att fränsett de fall, där direkt understöd måste lämnas, skall staten söka organisatoriskt tillhandahålla möjligheter för de svagare ställda att med egna krafter arbeta sig upp. Försäkringsväsende är ett sådant organisatoriskt hjälpmedel, egnahemsverksamhet exempelvis ett annat, båda i princip byggande icke på att staten skall betala understöd utan på att den skall tillhandahålla självhjälpsanordningar. Andra former kunna finnas.

Om en stark och framstegsfrämjande socialpolitik skall kunna i framtiden bedrivas, fordras att skicklighet och intensiv arbetsvilja med all kraft insätts på att söka verkligt positiva utvägar i dylik riktning. Den icke närmare preciserade men dock vidsträckt förefintliga skepsis mot hittillsvarande socialpolitik, som behärskar stora delar av samhället, bottnar i en instinktiv känsla av att en steril understödspolitik måste ersättas med en socialpolitik av annan typ, svårare att åstadkomma men till sina verkningar mer effektiv och välsignelsebringande. Detta är också enda förutsättningen för att icke hela socialpolitiken skall komma att växa staten över huvudet.

En väsentlig del av omsorgen om statens ekonomi måste bestå i att finna sådana utvägar. Det torde vara nog, att vi nu här allenast framhålla detta som väsentligt.

Socialt bidragsväsende och »främjande» av verksamhet.

I synnerligen många olika former förekommer ett bidragsgivande och ett främjande av olika verksamheter, ofta av produktiv art, som i och för sig närmast äro att hänföra till en »hjälp-till-självhjälp»-politik, men som i största omfattning inmängts med rena understöd, och som därigenom och även i övrigt vålla stora utgifter på statsbudgeten. De äro därför väl värda att beakta ur besparingssynpunkt.

Byggnade av barnrikehus. Beträffande de för mindre bemedlade barnrika familjer uppförda hyreshusen i städer och samhällen böra ganska betydande besparingar i åtskilliga fall kunna vinnas genom förenklingar i byggnads-sätt och lägenhetsutrustning med anpassning till den å vederbörande ort gängse byggnadsstandarden. Vidare böra bostadsanskaffningslån beviljas allenast för så stor del av byggnadsvärdet, som motsvarar värdet av det för familjebidragsberättigade hyresgäster reserverade lägenhetsbeståndet, och andra hyresgäster således ej statssubventioneras. Barnrikehusen av egna-hemsnatur på landsbygden böra icke överdimensioneras och icke hållas i högre standard än vanliga bostadsegnahem. Om besparingseffekten av nu nämnda rationaliseringsåtgärder har någon beräkning ej utförts. Låneanslaget för ifrågavarande byggnader, som i 1939/40 års riksstat upptogs med 5·5 milj. kr., höjdes i 1941/42 års stat till 20 och sattes i 1942/43 års stat till 17·5 milj. kr. Vi anse önskvärt, att uppförandet av dylika bostäder fortsattes, men hålla före, att i nuvarande läge anslaget bör kunna begränsas till förslagsvis 10 milj. kr.¹

Bostadsförbättringar på landsbygden m. m. För dessa ändamål utgingo 1939/40 anslag om tillsammans c:a 9 milj. kr., som år 1941/42 hade höjts till 45 milj. kr. (bidrag till bostadsförbättringar 20, förbättringslån 11, nybyggnadslån 11, lantarbetarlån 3). Vi vitsorda det sociala behovet av åtgärder av denna art men anse både av statsfinansiella och av andra skäl, att verksamheten bör begränsas till snävare omfattning; den bör bli en för angelägna fall tillgänglig hjälpform men får ej urarta till en allmän understödsutdelning av innebörd, att staten tar på sig så gott som hela ansvaret för allt vad bostadsförbättringar m. m. heter. Ej heller bör denna verksamhet bedrivas så, att den medverkar till höjningen av byggnadskostnaderna på landsbygden. För lantarbetarbostäder bör enligt av oss avgivet förslag den i hjälpen ingående subventionsdelen bortfalla; bostadsförbättringsverksamheten bör begränsas till en snävare ram. Vi ha föreslagit, att de sammanlagda anslagssummorna åter nedbringas till c:a 10 milj. kr., vilket jämfört med 1941/42 betyder en nedskärning av 35 000 000 kr., varav c:a 21 000 000 på driftbudget och 14 000 000 kr. på kapitalbudget. En anslagsnedsättning motsvarande en avsevärd del av denna besparing genomfördes, dock med annan motivering, i riksstaten 1942/43.²

Arrendeegnahemsverksamheten, vilken startats som ett försök, har vid nuvarande förhållanden och byggnadskostnader icke utfallit på vällyckat sätt. På grund härav anse vi, att verksamheten icke för närvarande bör fullföljas. Besparing jämfört med 1941/42 1 500 000 kr., varav på driftbudget falla 375 000 kr.³

Torrläggningens verksamheten bör rationaliseras och åtstramas till att blott omfatta ekonomiskt bäriga företag, lantbruksingenjörernas beroende av ar-

¹ Se pm 29, 30 i bil. 4. — ² Se pm 30 i bil. 4. — ³ Se pm 99 i bil. 4.

voden enligt taxa böra elimineras; vidare bör övervägas en förskjutning i relationen mellan understöd och lån från 50/50 till 30/70. Besparing sannolikt 1 500 000 à 2 000 000 kr.¹

Fraktlindringsbidrag för kalk och konstgödsel, vilkas syfte varit att stimulera till ökad användning av dessa produkter inom jordbruket, få numera anses vara av verklig betydelse endast i den mån de lindra en eljest svåröverkomlig kostnad för jordbrukarna. Vi anse, att fraktlindringsbidrag för kalk alltjämt kan behövas för långväga transporter till de fyra nordliga länen, men att bidragen i övrigt kunna bortfalla. Besparing omkring 265 000 kr.²

Anslaget till **anordnande av samlingslokaler** bör i nuvarande läge inhiberas, vilket också blivit iakttaget i årets statsverksproposition. Besparing 3 000 000 kr., varav hälften å driftbudget.

I de vid besparingsberedningens tillsättande givna direktiven underströks särskilt såsom en angelägen uppgift för vårt arbete **den statliga bidrags- och understödsverksamheten**. Även vi anse i hög grad behövt, att denna omfattande och vittförgrenade verksamhet med lån, bidrag och subventioner av allehanda slag kunde underkastas en systematisk och genomgripande rationaliseringsgranskning, och att i samband därmed verksamheten begränsas till endast sådana ändamål, som kunna anses vara särskilt angelägna och i särskilt starkt behov av statens stöd.

I själva verket ha vi dock icke åstadkommit en sådan allmän bearbetning av detta fält, vilken till sin natur är mycket tidskrävande på grund av det myckna detaljarbete, som erfordras för genomgång av alla de varierande låne- och bidragsformerna och de ofta nog i indirekt form genom räntelindring m. m. givna subventionerna. Vi få därför begränsa oss till att föreslå, att denna arbetsuppgift, som utan tvivel kan handläggas inom Kungl. Maj:ts kansli, verkligen blir med allvarlig besparingsavsikt angripen.

Vi erinra, hurusom t. ex. statsrevisorerna anmärkt på den vidlyftiga flora av olika anslag, som förekommer för bostadsförbättringar, bostadsbyggande, egnahem, arbetarsmåbruk m. m. samt framhållit nödvändigheten av en rationalisering. En sådan är behövt både med hänsyn till statens ekonomi och för att verksamheten själv skall få ett förnuftigt förlopp, d. v. s. hjälpen bli till väl avvägd nytta utan byråkratiserande komplikationer.

Endast på ett område, nämligen jordbrukets, ha vi haft tillfälle att närmare genomarbeta låne- och bidragsverksamheten och ha därom avgivit särskild P. M. med riktlinjer för en starkare koncentration. Därvid böra bl. a. de många detaljanslagen för skilda ändamål sammanföras till gemensamma anslag, räntevillkoren normeras, de dolda subventionerna slopas, bidragen restringeras och bl. a. begränsas blott till jordbruk av mindre omfattning. Uppenbart är att på sådan väg ganska avsevärda besparingar på lång sikt kunna vara att vinna.³

¹ Se pm 98 i bil. 4. — ² Se pm 100 i bil. 4. — ³ Se pm 108 i bil. 4.

Järnverket i Luleå erbjuder ett exempel på att staten icke begränsat sig till att »främja» enskild verksamhet utan själv gått in på en för den främmande industrirörelse. Hur önskvärdt det än är, att ökad industriell verksamhet uppkommer i övre Norrland, måste företaget betraktas med oro. Utsikterna till att det skall kunna i framtiden bära sig äro säkerligen små, och för staten representerar det stora utgifter. Hittills ha anvisats 20 milj. kr., men det kan av olika skäl befaras, att krav komma att resas på företagets komplettering till ett mera allsidigt utbyggt järnverk, i vilket fall ännu mycket större belopp komma att erfordras. Därtill kommer att verkets anläggning betyder åtgång av en stor mängd i nuvarande tidsläge ytterst knappa materialier.

Åtgärder för avveckling av statligt subventionsväsende.

Om stora besparingar skola eftersträvas, är det nödvändigt att även angripa de exceptionellt stora utgiftsposterna. Här framträder särskilt det under kriget uppkomna, i stark utveckling stadda subventionsväsendet, som redan utgör en fruktansvärd belastning på statskassan, och som genom sina utvecklingstendenser äventyrar statsekonomi.

I första hand gäller detta livsmedels- och jordbrukssubventionerna. Enligt utredning av konjunkturinstitutet beräknas dessa under de tre senaste konsumtionsåren ha vållat statsverket utgifter om resp. 92, 223 och 368 milj. kr. För det nu löpande konsumtionsåret beräknas, särskilt på grund av det förbättrade skörderesultatet, en avsevärd begränsning av utgifterna, men dessa förbli dock av utomordentlig storlek. Systemet av livsmedels- och jordbrukssubventioner har i sin helhet en ytterst konstfull och komplicerad konstruktion. Tekniskt är det säkerligen skickligt utformat, realekonomiskt är det betänkligt.

Det är ett viktigt samhällsintresse, att jordbrukarna kunna erhålla skälig betalning för sina produkter. När priserna förut pressades av avsättnings svårigheter, ingrep därför staten prisstödjande. I nuvarande helt förändrade, av knapphet utmärkta läge behöves emellertid i och för sig icke prisstödjande hjälp åt jordbruket, utan regleringarnas huvudinnebörd har förskjutits till att bli en återhållande priskontroll i förening med subvention åt konsumenterna. Visserligen framtråda subventionerna delvis i formen av en kostnadssubvention åt jordbruket, t. ex. för kraftfoder, fodercellulosa m. m., men den allmänna innebörden är dock otvivelaktigt en subvention åt konsumenterna, i det att jordbruket förhindras att av konsumenterna uttaga ersättning motsvarande full kostnadstäckning.

Systemet kan befaras på lång sikt medföra risken, att jordbruket till sist ej kommer att få tillfredsställande priser, då konsumenterna nu genom subventioner vänjas vid lägre priser än faktisk självkostnad. Dessutom föreligger risken, att staten lockas eller nödgas gå allt längre och längre på den

inslagna vägen att ur statskassan utfylla det mellanrum, som givetvis alltid måste finnas mellan producenters och konsumenters prisförväntningar.

Subventionsväsendet innebär de allvarligaste statsekonomiska faror för både nuet och framtiden. När genom oerhört stora statsutgifter en obestridlig inflationsfara förefinnes, kan det näppeligen vara riktigt, att staten utbetalar stora summor till allmänt subventionerande av medborgarnas löpande utgifter. Därigenom invecklas staten i stora utgifter och köpkraft lösgöres från de subventionerade områdena och överflyttas till andra områden, vilket måste få inflatorisk verkan. Visserligen har med prissubventioneringen vunnits, att stegringen av levnadskostnadsindex hållits tillbaka med 6 à 9 enheter, men man måste starkt draga i tvivelsmål, huruvida i det hela en antiinflatorisk process kan åstadkommas på den vägen, att statskassan åtar sig att svara för väsentliga delar av befolkningens levnadsomkostnader. Den lilla återhållande effekten på levnadskostnadsindex uppväges för övrigt mer än väl genom det oegentliga förhållandet, att index stegras genom att skattehöjningarna tillåtas inverka på indexberäkningarna.

De utgifter, som nu utgå för prisregleringar och livsmedelssubventioner, ha en utomordentlig höjd utan att te sig som objektivt nödvändiga, och vi måste finna, att en nedskärning bör äga rum. En närmare utformning av hur detta tekniskt skall genomföras torde få åvila instanser med speciell sakkunskap i ämnet. Enligt vår mening böra generella prissubventioner, som utgå till alla konsumenter oavsett behovet, undvikas. Större tveksamhet kan hysas om de särskilda prisrabatter, som utgå till personer i lägre inkomstlägen. Dessa synas emellertid f. n. ha en alltför stor omfattning och även tillfalla en mängd människor, som visserligen leva i blygsamma villkor men icke kunna anses direkt behövande. Trots redan vidtagna begränsningar anse vi, att denna form av understödsutdelning bör ytterligare begränsas och i hudsak förbehållas behövande åldringar samt barnen i mindre bemedlade familjer.

Vi anse, att man genom en teknisk omläggning av livsmedelssubventionerna med angivet syfte för ögonen skall kunna, utan större social skada, för det närvarande minska utgifterna med avsevärt belopp, *sannolikt 100 000 000 kr.* På lång sikt måste man självfallet inrikta sig på fullständig avveckling av subventioner av denna art.

En annan form av subventionering har på senare tid utvecklats genom subventionerna till bostadsbyggande. Syftet härmed är ytterst att förhindra en uppgång av hyrorna, vilket, förutom genom priskontroll å hyresmarknaden, skall möjliggöras genom att de nya bostäder, som produceras, tack vare subventionen skola kunna marknadsföras såsom om de varit producerade till förkrigskostnad. Som en korttidsåtgärd — byggd på hoppet att prisnivån snart skall återgå till det gamla — kan tankegången ha sitt berättigande. Men ju längre krisen drar ut på tiden, dess orimligare måste försöket bli att med statssubvention hålla priset på väsentliga delar av samhällets produktion nere under det faktiska självkostnadsläget. På någorlunda lång sikt måste subventionen, då statsfinanserna redan äro överansträngda, få en stark inflations-

verkan, även om korttidsspekulationen i och för sig avses som en antiinflationsåtgärd. Vi anse, att även på detta område subventionsväsendet måste snarligen avvecklas. Omfattande subventionsverksamhet är oförenlig med sanerad statsekonomi.

Beträffande byggnadsubventioner bör icke förbises, att de äro ägnade att konservera sådana missförhållanden på byggnadsmarknaden, som leda till fortbestående höga byggnadskostnader, och att de således förminska utsiktterna till sådana framsteg och förbättringar, som i en icke subventionerad marknad sannolikt skulle framtvingas under trycket av svåra tider. Subventioner av denna typ kunna alltså befaras bidra att vidmakthålla otillfredsställande förhållanden inom samhällslivet — och motsvarande kan gälla även på andra subventionsområden.

Slutligen må omnämnas, att subventionstendenser, ehuru av mindre kvantitativ valör förekomma flerstädes inom eller vid gränsen av socialpolitiken.

Inkomsthöjande åtgärder.

Vid vår besparingsaktion ha vi ansett skattefrågor ligga helt utom vår uppgift utom såtillvida, att vi ansett oss böra antyda skatternas inverkan på produktionen.

Staten uppbär emellertid inkomster av många andra slag, som icke kunna lämnas obeaktade vid en sanering av statsekonomien. Främst bör vid en besparingsaktion tillses, att staten icke utför vissa prestationer till underpris och att icke vissa rörelsegrenar äro otillräckligt bäriga. Vid affärsverken bör varje rörelsegren såvitt möjligt lämna full kostnadstäckning och skälig affärsvinst. Detta sammanhänger även, som tidigare framhållits, med utgifterna för kapitalinvestering, ty för låga taxor leda till ökade icke räntabla investeringar. Bedömt utan hänsyn till krigstidens kostnadsstegringar har anledning funnits att höja järnvägarnas persontaxor, vilket också blivit genomfört, samt postverkets tidningsabonnemangs-, postgiro- och postanvisningsavgifter, vilket vi i det föregående föreslagit. Då under kriget samtliga löner och driftkostnader starkt stigit, finns enligt vår mening även anledning överväga en häremot svarande höjning av taxorna utöver vad förut föreslagits. Kostnadstäckningsprincipen får ej eftergivas; ett sådant eftergivande skulle få inflatorisk innebörd. Statens affärsverk måste i alla lägen skötas så att de bli goda affärer, d. v. s. närande ej tärande delar av statskroppen. Ju mer staten utvidgar sin ekonomiska verksamhet, dess angelägnare är detta.

Andra inkomstkategorier, som i detta samband komma i fråga, äro närmast de i riksstaten under rubriken Uppbörd i statens verksamhet uppförda ävensom folkpensionsavgifterna.

Rörande de senare, i årets riksstat budgeterade till 50 milj. kr., har redan i det föregående framhållits, att då pensionsbeloppen faktiskt blivit höjda, framstår en höjning även av avgifterna såsom skälig, och vi anse, att staten på den vägen bör erhålla en budgetlättnad av 20 000 000 kr.

Uppbörderna i statens verksamhet är i år budgeterad till 48 milj. kr. och innehåller en mångfald vitt skilda slag av inkomster. Utan en mödosam detaljgranskning, vilken vi ej företagit, kan ett allmänt omdöme ej givas. Flertalet av dessa inkomster äro ersättningar för särskilda prestationer, och vi finna icke rimligt att bibehålla sådana ersättningar oförändrade, när kostnaderna kraftigt stigit. Vi hålla före, att under denna rubrik bör kunna erhållas en budgetlättning på 10 000 000 kr.

Det är sålunda sammanlagt högst betydande budgetlättnader som kunna erhållas genom skäliga inkomsthöjningar.

III. Sammanfattning och slutsatser.

Ehuru utgiftsstegringen under tiden för vårt arbete på intet sätt hejdats, bör dock icke förbises, att från statsmakternas sida en del ganska avsevärda saneringsåtgärder åstadkommits. Förutom att en hel rad övervägande smärre anslagsavknappningar gjorts i budgeten, ha belopp av viss storleksordning nedskurits på några områden, t. ex. vägväsendet, lotterimedelsanslagen och en del kapitalinvesteringsanslag. Därutöver har budgetlättnad vunnits genom höjning av vissa affärsverkstaxor (brevportot av rent statsfinansiella skäl, persontrafiktaxorna och vissa avgifter vid telegrafverket även av andra skäl). Det rör sig sammanlagt om en budgetlättnad av väl åtminstone ett hundratal milj. kr. — kanske mera — tyvärr dock motvägd av andra samtidiga utgiftsökningar. I vad mån ifrågavarande saneringsåtgärder kommit till stånd genom något samband med vårt arbete, behöver ej utläggas och kan för övrigt knappt avgöras.

Vad beträffar det av oss i besparingsberedningen utförda arbetet och de förslag, som i det föregående ha framförts eller antytts, kan en sammanfattande siffra över föreslagna besparingar näppeligen anges, bl. a. därför att en mängd förslag äro av den natur, att deras besparingseffekt ej kan direkt utsägas. Våra skilda förslag äro till stor del att uppfatta som program för besparingsaktioner på skilda områden, och deras resultat i form av utgiftsminskning bli helt beroende av på vad sätt reformarbete i handling sättes i verket. Om likväl ett försök till sifferuppskattning göres, i syfte att bidra till belysning av statens besparingsproblem, så kan det sägas, att de av oss i det föregående med utsatta siffror angivna förslagen — inberäknat de förslag, som ej äro närmare utarbetade utan blott summariskt angivna, samt inberäknat de med oss parallellt arbetande besparingskommittéernas förslag — sammanlagt röra sig om besparing av driftbudgetens utgifter med bortemot 200 milj. kr., varav hälften på livsmedelssubventionerna. Därtill komma några tiotal milj. kr. kapitalutgifter och flera tiotal milj. kr. inkomsthöjningar på driftbudget. Det kan dock icke utsägas, att allt detta är omedelbart realiserbart. Å andra sidan, och vi vilja kraftigt understryka detta, äro många av de besparingsförslag, som ej sifferberäknats och således ej medräknats i nyss nämnda summor, till sin natur sådana att de kunna inrymma synnerligen stora besparingsmöjligheter, i den mån förslagen verkliga tillvaratagas.

Vad än det av oss utförda arbetet kan vara värt, synes det oss i varje fall

visa, att i den stund man så önskar, bör en besparingsaktion på breda linjer icke vara omöjlig att igångsätta. Enligt vår mening bör man dock i sådant fall icke gå fram enbart med ytterligare förberedande utredningar, utan utredningsarbetet måste inkopplas direkt i verkställighetsåtgärder genom handling.

Särskilt yttrande

av herrar **Jonsson** och **Löwbeer**.

I. Principiellt.

Det utlåtande, som formulerats av besparingsberedningens majoritet, ha undertecknade icke kunnat biträda. Anledningen är i främsta rummet, att i majoritetens utlåtande vissa grundläggande synpunkter i fråga om målsättning för den statliga verksamheten och dennas betydelse för den samhällsliga välfärden icke synas oss ha tillräckligt beaktats. Såsom majoritetens utlåtande är avfattat, är det fara värt, att en statsverksamhet, som sträcker sig utöver de rent rutinmässiga förvaltningsuppgifterna, kommer att för läsaren framstå väsentligen som en skadlig och utvecklingshämmande faktor. Åtminstone enligt vårt betraktelsesätt är en statsverksamhet med vidsträcktare uppgifter nödvändig för samlevnaden i ett demokratiskt kultursamhälle. Största möjliga säkerhet till liv, hälsa, frihet och försörjning för alla medborgare måste enligt vår mening vara ledmotivet för de statliga omsorgerna. Vi ha liksom majoriteten fullkomligt klart för oss vikten av att landets produktionskraft upprätthålles och utvecklas, men det synes oss angeläget att härvid inskärpes, att detta icke är ett mål utan endast ett medel till målets uppnående, som icke får handhas efter varje produktionsviljas eget gottfinnande eller med blott enskilda gruppintressens befrämjande såsom huvudsyfte. De produktiva krafterna måste så anpassas och regleras, att de samfällt tjäna den samhällsliga säkerhets- och välfärdsuppgiften. Vidare önska vi betona, att man även vid en vittsyftande besparingsaktion bör hålla i minnet, att det — som väl även majoriteten anser — icke enbart eller huvudsakligen är den ekonomiska blomstringen, som utgör förutsättningen för och representerar framåtskridandet. För ett lands livskraft och förmåga att höja sig är icke mindre betydelsefullt folkets kultur, dess moral och dess insatser på den andliga odlingens område. Ett folks framsteg bäras upp av en växelverkan mellan dessa olika krafter, utan att man kan tillerkänna någondera försteget.

Att majoritetens utlåtande dessutom innehåller åtskilliga axiomatiskt framförda men enligt vår mening tendentiösa påståenden i stats- och samhälls-ekonomiska frågor av mycket svårbedömlig natur utan att dessa påståenden stödas av närmare utredning eller bevisföring, liksom ock den enligt vår mening överdrivna svartmålningen av landets ekonomiska framtidsutsikter, har lagt ytterligare hinder i vägen för vår anslutning till majoritetsutlåtandet.

Men detta innebär ingalunda, att vi icke hysa förståelse för nödvändighe-

ten av inskränkningar i statens utgifter och en sträng hushållning i förvaltningen.

De anvisningar till besparingar, som givits i en lång rad av särskilda promemorior och som i någon mån redan lett till resultat, ha vi i regel medverkat till. Det är vår mening, att man får gå vidare på den inslagna vägen och vidta ytterligare besparingar, där så kan ske utan varaktigt men för sådana statens samhällsvårdande uppgifter, som äro av vital betydelse. En radikal nedskärning av statens utgifter, som skulle innebära en social eller kulturell tillbakagång eller åsamka allvarlig skada på de samhällsinstitutioner, som här för uppbyggts, har kanske icke heller majoriteten åsyftat, men den borde enligt vår mening ha låtit detta komma till tydligare uttryck i sitt utlåtande. Det läge, vi nu befinna oss i, är betingat av kriget och måste såsom sådant anses vara av övergående natur. Hur framtiden kommer att se ut, veta vi icke; det är ungefär lika sannolikt, att den skall bli bättre än majoritetens profetior ge vid handen, som att dessa skola gå i uppfyllelse. Under sådana förhållanden synes det oss klokt att icke för närvarande rygga tillbaka från redan med mycken möda vunna positioner av central betydelse för den samhällsliga välfärden. Besparingsarbetet bör följaktligen nu närmast inriktas på sådant, som kan undvaras utan att här åsyftade värden sättas i fara.

II. Budgetläget nu och i framtiden.

Vid prövningen av olika besparingskrav är det givetvis av betydelse att försöka bedöma budgetläget på något längre sikt. Det är naturligt, att man därvid utgår från en granskning av den aktuella budgetsituationen och dess allmänna förutsättningar. Riksstatsförslaget för nästa budgetår visar ett underskott på över 1 miljard kronor. I finansplanen till 1943 års statsverksproposition ha emellertid framlagts vissa uppgifter rörande budgetläget som visa att detta betydande underskott icke återspeglar en sådan förskjutning av de normala utgifterna, som behöver förhindra en återgång till fredsförhållanden med balanserad budget. Om man reducerar försvarsutgifterna till en nivå av ungefär 750 miljoner kronor och producent- och konsumentsubventionerna till förkrignivån, skulle, även med bibehållna utgiftsstegringar i övrigt och med beskattningen oförändrad, resultatet bli ett visst budgetöverskott.

En omräkning av budgeten genom borttagandet av vissa krisutgifter ger emellertid endast en ofullständig belysning av budgetläget. Omräkningen har sitt värde såsom underlag för bedömningen av innebörden i den aktuella budgetsituationen. Men den måste kompletteras med antaganden rörande den ekonomiska utvecklingen, om man vill ha en ledning, när det gäller att bilda sig en mening om den faktiska budgetutvecklingen efter ett fredsslut.

Budgetutvecklingen på längre sikt bestämmes i synnerhet av nationalinkomsten, prisnivån och sysselsättningen. Beträffande utvecklingen av dessa tre faktorer kan givetvis ingenting bestämt sägas. Man måste nöja sig med gissningar. Det sannolika torde vara, att man efter ett fredsslut får en viss

nedgång i prisnivån och i samband därmed en — övergående — ökning av arbetslösheten. Samtidigt som åtskilliga krisutgifter bortfalla, föreligga därför i detta läge risker för att nya medelsbehov tillkomma för arbetslöshetsändamål. Om man emellertid beaktar, att priset i och för sig bör ha en tendens att sänka statsutgifterna snabbare än det reducerar statsinkomsterna, förefaller det icke oberättigat att antaga, att man inom ramen för en balanserad budget skall få utrymme för nödiga utgifter till arbetslöshetens bekämpande. Detta hindrar givetvis inte, att budgetläget likväl kan komma att framstå som mycket ansträngt, i synnerhet om man av ekonomisk-politiska skäl skulle finna det angeläget att stimulera produktionen genom skattelättnader.

På något längre sikt torde större optimism vara berättigad, än om bedömningen begränsas till förhållandena omedelbart efter ett fredsslut. Man bör kunna räkna med att fredskrisen för Sveriges vidkommande skall kunna begränsas till sin räckvidd och bli av relativt kort varaktighet. Nationalinkomsten bör därefter visa en återhämtning. Takten i den nya expansionen blir bestämmande för den fortsatta budgetutvecklingen.

I den mån arbetskraften återföres i normal sysselsättning och ett fritt varuutbyte med utlandet återställs vid en relativt fast prisnivå, synes man ha skäl att antaga, att nationalinkomstens tillväxt skall kunna återföra oss till det läge, som förelåg omedelbart före kriget. Man bör dock icke förbise, att den fortsatta utvecklingen kan komma att oförmånligt påverkas bl. a. av den sjunkande tillväxten av befolkningen i de arbetsföra åldrarna.

En växande nationalinkomst medför en relativ lättnad i skattetrycket, även om statsinkomsternas nivå måste upprätthållas. En sådan lättnad kan i sin tur antagas ha en gynnsam återverkan på nationalinkomstens ytterligare utveckling. Skulle däremot en stagnation inträffa, blir utrymmet för skattelättnader ringa. Detsamma blir tydligen fallet, om en ny expansion inom det ekonomiska livet får ge anledning till ökade statsutgifter av betydande mått.

De korta reflexioner rörande budgetläget på något längre sikt, som här framlagts, synas berättiga till slutsatsen, att Sveriges finansläge nu och fortsättningsvis måste betraktas såsom så ansträngt, att stor försiktighet är påkallad, när det blir fråga om att ikläda staten ansvar för nya uppgifter. Framtidsutsikterna synas dock icke med stöd av föreliggande uppgifter kunna bedömas såsom så mörka, att man nu omedelbart måste tillgripa drastiska besparingsåtgärder, genom vilka av staten tillgodosedda utgiftsändamål i väsentlig mån skulle eftersättas. Med den uppfattning, åt vilken vi här givit uttryck, ha vi kunnat biträda flertalet av de konkreta förslag till besparingsåtgärder, som framlagts inom besparingsberedningen. Då vi emellertid icke dela den grundsyn, som varit bestämmande för majoritetens allmänna uppläggning av besparingsproblemet — enligt vilken, även om detta icke varit majoritetens mening, utgiftsbegränsningen synes framstå som en ekonomisk nödvändighet i snart sagt vilket läge som helst — ha vi icke kunnat biträda de krav på omfattande utgiftsbegränsningar — utan konkret utformning och

därför också utan genomförd avvägning mellan uppoffring och statsfinansiell vinst — åt vilka majoriteten givit uttryck.

I det följande lämnas en översikt över föreliggande besparingsobjekt och en redogörelse för vår uppfattning om möjligheterna att ernå begränsningar av beskaffenhet att kunna påverka budgetsituationen.

III. Översikt över besparingsobjekten och möjligheterna att vinna utgiftsbegränsningar.

En huvuddel av besparingsarbetet har utgjorts av undersökningar rörande möjligheterna till sådana rationaliseringsåtgärder inom statlig och statsunderstödd verksamhet, som medföra utgiftsbegränsningar utan minskning av verksamhetens effektivitet. De överväganden, som tillhöra denna del av besparingsarbetet, äro huvudsakligen av teknisk natur. Om därvid ifrågakommande besparingsåtgärder finnas ur förvaltningssynpunkt lämpliga, bör därmed också vara givet, att de skola komma till utförande. Utan tvivel får det anses möjligt att åstadkomma en rationalisering av den civila förvaltningen, som medför större effekt för mindre kostnader. Det blir emellertid ett arbete på längre sikt, där mycket kommer att bero på vederbörande chefers och tjänstemäns förståelse för den nödvändiga uppgiften att hushålla med tiden och utnyttja tillgänglig arbetskraft på ändamålsenligt sätt. De utredningar, som redan företagits i ett antal civila verk synas ge vid handen, att man med en rationellt ordnad kontorsorganisation kan få arbetet tillfyllest utfört med mindre personal och följaktligen för lägre kostnader. Om storleken av de besparingar, som sålunda kunna vinnas, är det svårt att yttra sig; möjligen kan det här röra sig om något tiotal miljoner kronor. Erinras må, att ifrågavarande besparingsmöjligheter till stor del icke kunna förverkligas omedelbart utan först efter hand under loppet av längre eller kortare tid. En verksamhet, som har till syfte att åstadkomma en dylik rationalisering av hela statsförvaltningen, kan vara påkallad och vi biträda alltså förslaget om en organisationsnämnd med uppgift att systematiskt bereda möjliga rationaliseringar. I detta sammanhang finns det anledning att fästa uppmärksamheten vid majoritetens uttalande angående valet av verkschefer. Majoriteten anser, att sådana, när det gäller statsorgan med arbetsuppgifter av väsentligen ekonomisk innebörd, böra utses med stor hänsyn till ekonomisk förmåga. Detta uttalande, som i och för sig innehåller en riktig tanke, föranleder oss emellertid att framhålla, att ett ensidigt betonande av den ekonomiska förmågan kan medföra risk för att andra viktiga synpunkter undanskymmas, som mera taga sikte på sådana egenskaper som rättrådighet, erfarenhet om allmänna ärendens skötsel samt övriga enligt god svensk förvaltningstradition betydelsefulla chefskvalifikationer.

En systematiserad rationaliseringsaktion skall icke endast ta sikte på civilförvaltningen (de centrala verken) i trängre bemärkelse, där antagligen icke några överväldigande utgiftsminskningar kunna påräknas, utan också på statens affärsdrivande verk och andra områden av statlig eller statsun-

derstödd verksamhet. I fråga om affärsverken är önskemålet största möjliga räntabilitet. Det kan ifrågasättas, om icke dessa verk böra få en friare ställning än de nu ha och ges — under ledning av styrelser, som icke endast bestå av tjänstemän — förutsättningar att i sin företagsverksamhet handla snabbt vid förefallande behov, något som nu icke alltid är möjligt, då regeringens och riksdagens godkännande även i frågor av ganska begränsad omfattning måste inhämtas. Till sist blir ju, även med en fri förvaltning, verksamheten ansvarig inför sina uppdragsgivare.

Som en andra huvuddel av besparingsarbetet ingå undersökningar rörande sådana utgiftsminskningar, som förutsätta ett eftergivande av anspråken på den därav berörda verksamhetens omfattning eller kvalitet. Här tillkommer uppgiften att bedöma betydelsen i budgethänseende av de större eller mindre besparingsbelopp, varom fråga är, och att väga vinsten ur besparingssynpunkt mot de olägenheter av skilda slag, som följa av inskränkningar i verksamheten eller sänkning av dess standard. För att få utgångspunkter för bedömande av hithörande spörsmål erfordras en överblick över statsutgifternas gruppering på olika områden av statlig eller statsunderstödd verksamhet, över det utrymme för besparingsåtgärder, som de olika utgiftsgrupperna erbjuda, och över storleksordningen av de utgiftsminskningar, som över huvud kunna påräknas vid ingrepp på de skilda områdena.

I fråga om eventuella besparingsåtgärders inverkan i budgethänseende intaga utgifterna för försvarsväsendet en särställning. Försvarsväsendet har icke varit föremål för besparingsberedningens undersökningar. Det har ansetts ligga under krisrevisionen. Vi önska dock framhålla att på ifrågavarande fält av statens verksamhet ett intensivt arbete synes påkallat för att åstadkomma en rationalisering av förvaltningsapparaten och en rationell användning av anslagen samt därmed möjlighet att ur desamma utvinna en ökad effekt, vilket i realiteten innebär en besparing.

Utanför området för här ifrågakommande besparingsarbete faller den betydande utgiftsgrupp, som utgöres av räntor å statsskulden.

En särställning intaga vidare de av krisförhållandena föranledda eller i väsentlig grad påverkade utgifterna för folkförsörjning och närstående civila ändamål. Hit kunna även räknas utgifterna för prisreglerande åtgärder på livsmedelsproduktionens område. Beträffande dessa slag av utgifter torde väl icke saknas utrymme för vare sig en löpande budgetgranskning eller särskilda rationaliseringsprocesser. Det ligger emellertid i sakens natur, att de civila krisutgifterna, såsom underkastade ständiga växlingar efter det aktuella lägets krav, knappast kunna göras till föremål för något egentligt besparingsprogram. Vad särskilt angår prisregleringsåtgärderna är behovet av dessa åtgärder i hög grad beroende på omständigheter utanför statsmakternas kontroll, såsom skörderesultat, möjligheten för tillförsel utifrån o. s. v. En återgång till fredsförhållanden torde komma att medföra väsentliga förskjutningar i förutsättningarna för prisregleringen. Om man i det nuvarande läget vill diskutera besparingsåtgärder inom prisregleringen, bör därvid strävan att åstadkomma nedskärningar på budgetens utgiftssida icke få undan-

skymma prisregleringsåtgärdernas betydelse som ett led i den allmänna ekonomiska politiken. Det statliga subventionsväsen, som uppkommit och utvecklats såsom en följd av kriget, är givetvis icke avsett att upprätthållas, när dess förutsättningar icke längre finnas. Däremot anse vi icke att dessa subventioner med ett raskt snitt kunna till väsentlig del skäras bort i nuvarande försörjningsläge. Detta skulle nämligen innebära avsevärda prisförhöjningar för stora konsumentgrupper, vilket i sin tur komme att framkalla betydande löneökningar och en stegring av den allmänna prisnivån samt en höjning av statens lönekostnader. Den inkomstöverflyttning, som genom subventionerna åger rum, medverkar till att hålla prisökningarna tillbaka och motverkar inflation.

Utänför området för besparingsarbetet faller ytterligare den grupp av statsutgifter, som utgöres av rättsligen bundna ersättningar till kommuner m. fl. Besparingsdiskussionen får härefter, såvitt angår driftbudgeten, röra sig omkring tre huvudgrupper av statsutgifter, nämligen dels kostnaderna för den civila förvaltningsorganisationen, vartill även kunna hänföras statens bidrag till kommunal och enskild undervisning, dels bidragen till främjande av produktion och samfärdsel, dels övrig bidragsverksamhet, avseende huvudsakligen sociala eller kulturella ändamål. I riksstaten för budgetåret 1942/43 representera dessa utgiftsgrupper ett sammanlagt belopp av drygt 1 000 miljoner kronor. Häri ingå ej utgifter i affärsverksrörelsen.

Förutsättningarna för besparingsaktioner inom här avsedda utgiftsgrupper äro skiftande. Emellertid avser huvuddelen av utgifterna sådana ändamål, som i princip måste tillgodoses, om samhällslivet, sådant det utvecklats under normala förhållanden, skall kunna fortgå utan alltför stora rubbningar. Detta gäller i främsta rummet förvaltningsorganisationen, men en närmare undersökning utvisar ett liknande förhållande beträffande de båda övriga utgiftsgrupperna. På de områden, till vilka de i angivna bemärkelse bundna utgifterna äro att hänföra, finnes i allmänhet ej utrymme för sådana besparingsåtgärder, som var för sig ge mycket stora belopp i utgiftsminskningar. Däremot finnas här en mångfald rationaliserings- och besparingsproblem av mera begränsad räckvidd.

De av besparingsberedningen hittills framlagda förslagen avse i huvudsak besparingsåtgärder på rationaliseringsplanet inom de nu ifrågakommande, reguljära statsutgifternas områden. De besparingar, som vinnas vid genomförande av dessa förslag, äro på flera punkter svåra att beräkna. En sammanfattning av beräkningarna kan därför endast ge en föreställning om den ungefärliga storleksordningen av besparingsresultaten. Sammanlagt torde förslagen, genomförda i full utsträckning, innebära ett besparingsresultat av mellan 40 och 50 milj. kronor för år. Häri innefattas utgiftsbegränsningar och inkomsthöjningar såväl å driftbudgeten som i affärsverksrörelsen. Vad angår begränsningar i kapitalinvesteringar, ingå i de anförda siffrorna endast beloppen av ifrågakommande besparingar å driftbudgetens avskrivningsanslag.

Av de framlagda förslagen ha emellertid endast en del genomförts. Av återstoden äro vissa beroende på prövning eller på verkställighetsåtgärder,

medan andra avvisats av statsmakterna. Även i sistnämnda del torde förslagen fortfarande få anses representera vissa besparingsmöjligheter, vilka föreligga till nytt övervägande, om läget finnes påkalla ett radikalare undanskjutande av de betänkligheter, som ur olika intressesynpunkter kunna göras gällande gentemot ifrågasatta besparingsåtgärder.

Erinras må, att de ifrågavarande besparingsmöjligheterna till stor del icke kunna förverkligas omedelbart utan först efter hand under loppet av längre eller kortare tid.

Statsutgifterna äro numera av sådan omfattning och därtill i så väsentlig mån betingade av svårberäknliga förhållanden, att endast mycket stora utgiftsbegränsningar kunna medföra en omedelbart märkbar lättnad i budgetläget. Av sådan storleksordning äro icke de besparingsresultat, som framgå av besparingsberedningens företrädesvis på rationaliseringsplanet bedrivna utredningar. Då man vill söka möjligheter till besparingar i större skala inom de reguljära statsutgifternas områden, vänder sig uppmärksamheten främst till den civila förvaltningsorganisationen, som representerar den största av hithörande utgiftsgrupper med en sammanlagd utgiftssumma på riksstaten av ungefär 550 miljoner kronor (häri ingå statens utgifter för kommunal och enskild undervisning men icke affärsverkens driftkostnader). På detta område har man att bedöma möjligheterna dels för vissa generellt verkande åtgärder till begränsning av personalkostnaderna och dels för särskilda besparingsaktioner inom olika förvaltningsgrenar.

Vad först beträffar lönerna till statstjänstemän och kommunalt anställda lärare m. fl., äro de rörliga tilläggen och dyrtidstilläggen delvis samt kristilläggen helt betingade av prisstegringen efter krigsutbrottet. Då det gäller att bedöma möjligheterna till utgiftsbegränsningar, har man närmast att taga hänsyn till kristilläggen, vilka innefatta den övre delen av dyrtidskompensationen och dessutom icke äro garanterade. Jämväl vad kristilläggen angår må emellertid framhållas, att frågan om avvägningen av dyrtidskompensationen vid besparingsövervägandena icke får skiljas från sitt samband med den allmänna ekonomiska politiken. Vad nu sagts om kristillägg å löner gäller även kristillägg å pensioner till befattningshavare och deras efterlevande. Utgifterna för kristillägg å löner och pensioner kunna för närvarande beräknas till bortåt 100 milj. kronor om året.

En viss, icke obetydlig sänkning av lönekostnaderna har antagits kunna vinnas genom förlängning av arbetstiden inom förvaltningen. En dylik förlängning förutsätter emellertid, vad beträffar stora personalgrupper inom kommunikationsverken m. fl. förvaltningsgrenar, ett frångående av den arbetstidsreglering, som genomförts i anslutning till den allmänna arbetstidslagstiftningen. Frågan om förvaltningspersonalens arbetstid kan därför icke bedömas som ett isolerat besparingsproblem.

Besparingsberedningen har framlagt resultaten av vissa beräkningar rörande kostnadsbesparingen vid höjning av pensionsåldrarna för tjänstemanna- och arbetarpersonalen inom statsförvaltningen och för kommunalt anställda lärare m. fl. Dessa beräkningar utvisa vid vissa kombinationer av åldershöj-

ningar en möjlig minskning av de årliga pensionskostnaderna med ett 20-tal miljoner kronor, vilket resultat skulle uppnås efter några års övergångstid. Därvid förutsätts mycket långt gående höjningar av pensionsåldrarna. Ur synpunkten av de praktiska möjligheterna att komma till ett resultat har å andra sidan gjorts gällande att det skulle vara av största intresse att överväga, om ej i stället generellt kunde tillåtas ett frivilligt kvarstående i tjänst ett par års tid efter pensionsålderns inträde. Om denna rätt skulle mera allmänt beagnas, torde man kunna räkna med en minskning av pensionskostnaderna med ett 10-tal miljoner kronor om året.

Vad angår besparingsmöjligheterna i övrigt inom förvaltningsorganisationen, ha de inom besparingsberedningen verkställda undersökningarna visat, att huvudmängden av förvaltningsutgifterna utgöres av anslag till myndigheter och institutioner, som ingå i organisationen på sådant sätt, att någon genomgripande nedskärning av deras verksamhet icke låter sig förena med ett bibehållande av den funktionsduglighet hos förvaltningen, som måste fordras på längre sikt. Man får här nöja sig med rationaliseringsåtgärder och partiella standardsänkningar. Vad undervisningsväsendet beträffar har under de senaste åren folkskolan varit föremål för mera ingående besparingsgranskning än övriga grenar. Där ha vi medverkat till ett förslag om en undersökning av möjligheterna till utgiftsminskningar, dock med beaktande av att folkundervisningens standard icke måtte sänkas. Vi biträda förslaget om vidtagande av särskilda anstalter för ett fortlöpande besparings- och rationaliseringsarbete på skolväsendets område. Den centrala ledningen av detta arbete bör självfallet ha till uppgift att också beakta de besparingsmöjligheter, som ligga i en nödvändig återhållsamhet även i fråga om det högre undervisningsväsendets expansion. Inom enstaka förvaltningsområden, där verksamheten icke utgör ett omedelbart nödvändigt led i samhällsmekanismen på samma sätt som inom förvaltningen i allmänhet, äro emellertid längre gående inskränkningar i verksamheten tänkbara, under förutsättning, att man anser sig kunna avstå från den samhällsnytta, ifrågavarande verksamhet medför. Det är härvid närmast fråga om vissa institutioner, som syssla med sociala, kulturella eller eljest ideella uppgifter av mera indirekt praktisk betydelse eller med allmänna utredningar. De förvaltningsområden, som från denna utgångspunkt mera tydligt kunna särskiljas såsom eventuella föremål för längre gående inskränkningar, representera sammanlagt ett 10-tal miljoner kronor i utgifter. Så länge man har att utgå från fredsförhållanden, lär man endast kunna räkna med en mindre del av angivna belopp som sannolikt möjlig besparing och detta endast för en begränsad tid.

Vad härefter angår statsbidragsutgifterna, gäller en stor del av dessa utgifter kommunal eller jämsides därmed bedriven enskild verksamhet av sådan vikt, att besparingsmöjligheterna ifråga om dem huvudsakligen få begränsas till rationaliseringsåtgärder. Åtskilliga bidragsanslag avse emellertid sådana ändamål, att en nedskärning efter vad budgetläget kräver skulle kunna övervägas. Mellan dessa anslag kan man tänka sig en differentiering efter angelägenhetsgrad. Under denna utgiftskategori kan man särskilja å ena si-

dan bidrag till främjande av produktion och samfärdsel och å andra sidan bidrag till social, kulturell eller annan ideell verksamhet.

Bidragen till produktion och samfärdsel ingå i riksstaten med 120—130 miljoner kronor. I ett ansträngt budgetläge kan övervägas att för någon tid koncentrera dessa bidrag till sådana mera omedelbart fruktbarande företag, som åsyfta att fylla viktigare behov inom folkhushållet. Föremål för besparingsåtgärder skulle därvid bli bidragen till sådan verksamhet, som först i längden ger produktiva resultat eller som fyller endast mera sekundära behov, exempelvis anslag till befrämjande av olika grenar av husdjursavel, till utbildnings- och föreningsverksamhet, till vissa grundförbättringsföretag inom jordbruk och skogsbruk, till nyanläggning av kommunikationsleder samt till underhåll av enskilda kommunikationsleder. Till de nu åsyftade utgiftsgrupperna höra ett flertal anslag, som ingå i riksstaten med ett sammanlagt belopp av omkring 50 miljoner kronor. Härav belöper ungefär lika mycket på produktionsbefrämjande åtgärder som på bidrag till kommunikationsändamål. Av den angivna utgiftssumman kan dock rimligtvis endast en del inbesparas. Omfattningen av besparingarna får för de olika anslagen bli beroende på vad budgetläget anses kräva och på längden av den tid, för vilken inskränkningarna äro avsedda att bestå. Det ligger i sakens natur, att besparingar på längre sikt inom hithörande områden få begränsas till rationaliseringsåtgärder och sådana partiella standardsänkningar, som icke äventyra verksamhetens huvudsyften.

Statsbidragsutgifterna till sociala, kulturella och andra ideella ändamål uppgå i riksstaten till ungefär 350 miljoner kronor. Härav belöpa omkring 200 miljoner kronor på folkpensioneringen. Såvitt angår dyrtidstilläggen å folkpensioner m. m., i riksstaten upptagna till drygt 50 miljoner kronor, torde man få anlägga liknande synpunkter som på de indexreglerade löne- och pensionstilläggen för befattningshavare och deras efterlevande. Flertalet bidragsanslag till sjukvård och därmed jämförliga samhällsfunktioner kunna endast bli föremål för rationaliseringsåtgärder. Frånräknas dessa, återstår en grupp av utgifter, som i den gällande riksstaten uppgår till en summa av omkring 100 miljoner kronor. Till denna grupp, inom vilken man skulle ha att söka möjligheter till längre gående inskränkningar, höra ett flertal anslag för sociala ändamål, exempelvis anslagen till mödrahjälp, till åtgärder för arbetsmarknadens reglering, till bostadssociala ändamål och till sjukförsäkring. Säkerligen är det möjligt att åstadkomma besparingar genom en rationalisering av organen för socialförsäkringarna, utan att syftet med dessa förfelas. Förslag i denna riktning ha också presenterats i besparingsberedningens promemorior. Man kan ju också till diskussion uppta frågan om krav på större prestationer från de försäkrade själva. Och åtgärder, som förebygga eller upphäva invaliditet och göra invalider produktivkraftiga, äro säkert möjliga i större utsträckning än nu är fallet. Vad som i det hänseendet förordas kan rekommenderas till prövning. Däremot är det oss icke möjligt att betrakta den inkomstöverflyttning, som äger rum genom statens utgifter för socialförsäkring eller sociala understöd åt mindre bemedlade, som en

kapitalförstöring. Socialförsäkringen, som i vårt land än så länge uteslutande har karaktären av hjälp till självhjälp, har till syfte att bevara och förstärka det kapital, som heter den levande människan, något som man stundom förbiser. Samma syfte har exempelvis moderskapshjälpen. Ett sådant statsfinansiellt läge kan naturligtvis tänkas, då vårt land icke har resurser nog för att uppehålla den standard på de sociala försäkringarnas och understödets område, som vi uppnått. Men det finns för närvarande ej skäl att betrakta en dylik tillbakagång som nödvändig.

Vi ha ingen anledning att motsätta oss en översyn av statens utgifter för barnrikehus, för bostadsförbättringar på landsbygden och i städerna, för egnahemsverksamhet och för upprättande av arrendegnahem. Kan härigenom — utan att syftet förfelas — en bättre hushållning ernås, är detta tacknämligt; dock räkna vi icke med möjligheten av besparingar i den utsträckning, majoriteten tänkt sig, vilket skulle kunna innebära, att denna verksamhet för bostadsbeståndets ökning och förbättring i det närmaste komme att upphöra.

Till väsentlig del är det även inom den nu förevarande utgiftsgruppen fråga om samhällsfunktioner av sådan beskaffenhet, att alla besparingsåtgärder, som innebära en verklig sänkning av verksamhetens effektivitet, måste möta betänkligheter. Liksom eljest gäller det vid besparingsundersökningarna att väga dylika betänkligheter mot kravet på utgiftslättnader. Man torde emellertid få räkna med att även i ett mycket ansträngt budgetläge endast en ganska begränsad del av den nyss angivna utgiftssumman finnes böra inbesparas.

Såsom av den nu lämnade översikten framgår, erbjuder de reguljära statsutgifternas område icke några rikare möjligheter till besparingsåtgärder i stor skala. I varje fall gäller detta, i den mån man syftar till besparingsåtgärder på längre sikt och sålunda ej endast till utgiftslättnader, för något eller några budgetår. Mot bakgrunden av detta förhållande anse vi oss böra understryka angelägenheten av att tillvarataga de många föreliggande möjligheterna till smärre besparingar genom rationalisering och mindre väsentliga eftergifter beträffande verksamhetens omfattning och kvalitet. Den omständigheten att endast mycket stora utgiftsbegränsningar kunna medföra en omedelbart märkbar förskjutning i budgetläget, sådant detta för dagen gestaltar sig, gör det icke mindre angeläget att tillvarataga möjligheterna till smärre besparingar. Ett konsekvent ekonomiserande även i smärre förhållanden är på längre sikt betraktat av vikt för att åvägabringa och vidmakthålla en ur statsfinansiell synpunkt gynnsam grundläggande tendens i budgetutvecklingen. I synnerhet gäller detta de områden inom statlig och statsunderstödd verksamhet, där utgifterna, på sätt i det föregående berörts, i det väsentliga få betraktas såsom bundna. Utvecklingen av det centrala komplex inom budgetens utgiftssida, som bildas av dessa mera reguljära statsutgifter, är av den största betydelse för den statsfinansiella utvecklingen i dess helhet. Ett noggrant tillvaratagande av besparingsmöjligheterna inom denna del av budgeten är

därför nödvändigt och detta icke minst för att motverka olika automatiskt utgiftsstegrande faktorer.

För att besparingssträvandena skola leda till åsyftad förbättring av budgetläget är det nödvändigt att tillse, att utgifterna för nya ändamål i möjligaste mån begränsas. Vid prövningen av frågor om nya utgifter bör dessas inverkan på budgetutvecklingen icke blott för det närmaste budgetåret utan även för fortsättningen tagas med i beräkningen. Då en ny statlig förvaltningsverksamhet upptages eller beslut fattas om statsbidrag för något nytt ändamål, har man nämligen ofta att räkna med en automatisk stegring av utgifterna under en följd av budgetår, intill dess verksamheten hunnit växa i den från början beräknade organisationsramen eller förutsättningarna för statsbidrag inträtt i sin fulla utsträckning. Vidare bör uppmärksammas ett förhållande, som ständigt gjort sig påmint under det pågående besparingsarbetet, nämligen de svårigheter ur organisatoriska och andra synpunkter, som möta, då det gäller att i ett försämrat budgetläge indraga eller begränsa en förvaltnings- eller understödsverksamhet, sedan denna en gång i ett gynnsammare läge upptagits på grund av statsmakternas beslut.

Direkta utgiftsminskningar äro påkallade icke blott i tider av ansträngda statsfinanser. För en lämplig budgetutveckling fordras ett ständigt aktgivande på möjligheterna till besparingar, såväl större som mindre. Till den årliga budgetbehandlingen bör därför normalt höra en granskning av de årligen återkommande utgifterna, inriktad på de justeringar, som kunna föranledas av ändrade förhållanden. En dylik löpande utgiftsgranskning bör i första rummet ha betydelse såvitt angår förvaltningsorganisationen. Även beträffande statliga bidrag och understöd av olika slag är det emellertid av nöden, att den årligen återkommande anslagsprövningen blir en verklig omprövning av medelsbehovet, företagen med aktgivande på i vad mån de förhållanden, som föranlett anslag för tidigare budgetår, fortfarande äro för handen.

Vi ha icke ansett nödigt att leverera någon detaljerad parallell till majoritetens utlåtande. Åtskilligt av vad där redovisas som besparingsuppslag ha vi varit med om att förbereda och kunna vi också biträda. Vad vi här anfört torde vara nog för att klargöra vår grundinställning och den meningsskiljaktighet, som råder mellan oss och majoriteten på olika, mera väsentliga punkter. Vi ha i början av vårt yttrande angivit den inriktning och den ram, som för närvarande enligt vår mening kan och bör givas åt besparingsarbetet. Vad det härvid ytterst gäller, det är att se till att den statliga verksamheten bedrivs på ett rationellt sätt vare sig det gäller produktiv företagsamhet, socialpolitik, försvaret, kommunikationer, undervisningsväsen etc. och att inga andra utgifter få förekomma än sådana, som ge en ändamålsenlig och mot utgiften svarande effekt. Vi medge, att ett dylikt program icke är lätt att genomföra, eftersom det kräver självtukt och återhållsamhet hos såväl den stora allmänheten som hos var enskild man i statsförvaltningen och hos statsmakterna.

IV. Vissa detaljmärkningar mot majoritetsutlåtandet.

Under I här ovan ha vi mera allmänt angivit skälen till att vi icke kunna ansluta oss till majoritetens utlåtande. Ur vår egen synpunkt kunde kanske detta varit tillräckligt. Men med hänsyn till att utlåtandet är avsett att framläggas till offentlig prövning och värdesättning, kan det vara befogat att såsom en avslutning av vårt yttrande kritiskt granska vissa karakteristiska drag och vissa detaljer i majoritetens framställning, som äro av sådan art, att de icke böra få passera oanmärkta.

Översikten över möjliga besparingar är missvisande. I majoritetens redogörelse sammanblandas på ett sätt, som är ägnat att framkalla missförstånd, besparingar, föreslagna eller genomförda på förslag av besparingsberedningen, och besparingar som tillkommit genom departementens försorg, på vederbörande verks initiativ eller på förslag av andra kommittéer. Det göres heller icke någon skillnad mellan besparingar i förhållande till petita (jfr uttalandet angående besparingarna å investeringar i affärsverken sid. 24) och besparingar i förhållande till verkliga utgifter respektive beräknade kostnader. Besparingssiffror nämnas utan angivande av jämförelsetalet. Särskilt anmärkningsvärt är det, när på sid. 47 talas om en möjlig besparing i subventionsanslagen å 100 miljoner kronor, utan att det anges, från vilken utgångspunkt besparingarna antagas ske. Det bör härvid observeras, att kostnaderna för budgetåret 1941/42 uppgingo till 380 miljoner kronor och för budgetåret 1943/44 beräknats till 280 miljoner kronor. Majoriteten har icke heller gjort någon skillnad mellan besparingar, som avse driftsutgifter, och besparingar, som avse helt produktiva investeringar, eller mellan besparingar å engångskostnader respektive å löpande kostnader.

Vi anse, att den av majoriteten givna översikten under dessa förhållanden är ägnad att vilseleda läsaren och icke heller vid en uppmärksam genomgång ger ett underlag för en bedömning av vilka besparingsmöjligheter i förhållande till nu faktiskt rådande statsfinansiella läge, som enligt majoritetens mening ligga inom möjlighetens gränser. Svagheterna i framställningen förringas icke därav, att majoriteten vid omnämmandet av olika besparingsmöjligheter icke tagit någon hänsyn till det faktum, att den kritik, som framkommit mot olika förslag, dock kan ha varit berättigad och således möjligen innebär, att besparingsförslaget icke låter sig realisera.

De teoretiska resonemangen äro vilseledande. Vi ha i det föregående riktat anmärkningar mot att majoriteten kommit med axiomatiska uttalanden av tendentiöst innehåll i svårbedömliga ekonomiska frågor. I vissa fall framstå dessa omdömen såsom rent godtyckliga eller felaktiga, trots att de framställas såsom självklara. Här skola endast några exempel anföras.

På sid. 8 anges, att vi kunnat bära de väldiga statsutgifterna bl. a. på grund av »en för den framtida produktionen betänklig kapitalförtäring av betydande mått». Att en kapitalförtäring förekommit är sannolikt, ehuru intet med visshet torde vara närmare utrönt angående dess beskaffenhet och omfattning, men den kategoriskt framförda satsen om riskerna för den fram-

tida *produktionen* är allenast ett obestyrt antagande. Vad industriinvesteringarna beträffar lärer det i själva verket förhålla sig så, att dessa hållits uppe på en jämförelsevis mycket hög nivå. Till den del kapitalförtäringen gått ut över varulager, är den i detta sammanhang utan intresse.

På sid. 9 uttalas, att det »är med visshet den översta rågan av statens utgifter, som är mest inflationsdrivande.» Bortsett från att det är svårt att bilda sig en uppfattning om vad som här avses med »mest inflationsdrivande», måste påståendet anses rent godtyckligt. Det torde varken kunna grundas på erfarenheten eller teoretiskt motiveras.

På tal om subventionerna uttalas på sid. 46, att »systemet kan befaras på lång sikt medföra risken, att jordbruket till sist ej kommer att få tillfredsställande priser, då konsumenterna nu genom subventioner vänjas vid lägre priser än faktisk självkostnad». Man måste emellertid beakta, att under normala förhållanden världsmarknadens priser för jordbruksprodukter ligga långt under den svenska självkostnadsnivån och att problemet därför »på lång sikt» ingalunda är, huruvida konsumenterna skola subventioneras, så att de slippa betala livsmedlens självkostnadspriser, utan tvärtom huruvida jordbrukarna skola subventioneras, så att de kunna konkurrera med världsmarknadens priser. För den händelse majoriteten skulle anse även ett sådant subventionsförfarande såsom i själva verket konsumentsubvention borde av majoritetens resonemang följa, att varje subvention i ett dylikt läge borde bortfalla.

Vissa uppgifter om faktiska förhållanden äro vilseledande. Ehuru detta icke kan ha varit majoritetens avsikt, är den lämnade framställningen på åtskilliga punkter ägnad att inge läsaren en felaktig föreställning om vad som förekommit i olika besparingsfrågor.

När på sid. 5 framhålles, att utgiftsstegringen våren 1940 trots besparingssträvandena var i full gång, borde det ha framhållits, att denna utgiftsstegring praktiskt taget helt betingades av kostnaderna för omställning till krishushållning.

När på sid. 7 anges, att majoriteten känt sig sakna tillräcklig resonans, när rationaliseringssträvandena vidgat sig till en ändamålsenlighetsbedömning och inneburit förslag, som varit förenade med en uppoffring av ett eller annat slag, hade det varit tillbörligt, att majoriteten angivit, vilka av densamma framställda konkreta förslag, som åsyftas, och varest den känslomässigt konstaterade bristen på resonans varit tillfinnandes. Såsom uttalandet nu föreligger har det icke mera värde än en insinuation.

På sid. 13 erinras om att statens driftutgifter under perioden 1924/25—1929/30 växte med i genomsnitt 16 miljoner kronor per år och under den därpå följande tioårsperioden med i genomsnitt 70 miljoner kronor per år. Påpekandet borde ha kompletterats med en erinran om att de civila utgifterna under den därpå följande tiden, om man bortser från de rent temporära kris-kostnaderna, stått helt stilla. Detsamma gäller uttalandet överst på sid. 8.

På sid. 25 uttalas beträffande investeringarna i affärsverken bl. a., att om staten under kommande år på grund av arbetslösheten behöver igångsätta

stora arbeten, är det önskvärt att icke nu, medan brist råder på arbetskraft och råmateriel, i förskott avarbeta många av de lämpliga objekten. I fortsättningen anföres, att inskränkning av kapitalinvesteringarna i affärsverken enligt besparingsberedningens mening hittills icke skett i tillnärmelsevis tillräcklig grad. Framställningen ger läsaren den uppfattningen, att investeringarna i affärsverken för närvarande fortgå såsom vanligt, trots att de blivit föremål för långt gående beskrningar. Ett utdömande av dessa beskrningar såsom otillräckliga förutsätter bättre kontakt med affärsverkens behov än besparingsberedningen förvärvat.

Beträffande arbetslöshetskassornas verksamhet uttalas att, då i nuvarande läge av utpräglad brist på arbetskraft ifrågasatts ett statsanslag om 12 miljoner kronor för nästkommande budgetår, detta synes vittna om att arbetslöshetsförsäkringen numera tagit sådana former, att även vid god arbetstillgång statskassan belastas med utgifter, som icke kunna anses rimliga. Siffran 12 miljoner kronor är hämtad ur socialstyrelsens petita för nästa budgetår, vilka emellertid justerats i statsverkspropositionen, där anslaget beräknas till 8 miljoner kronor. Av uttalandet erhåller man det intrycket, att arbetslöshetsförsäkringen utgår jämväl i fall, då förutsättningar härför icke föreligga. För att en riktig bild av läget skall erhållas är det nödvändigt att bilda sig en mening om arten av den arbetslöshet, för vilken försäkring nu utgår. Kvarstående arbetslöshet beror sannolikt bl. a. på att vissa industrier icke tagit konsekvenserna av det nuvarande läget utan ansett sig böra fasthålla en onödigt stor arbetarstab i korttidsarbete samt på att vi alltid ha att räkna med en del sekunda arbetskraft, som icke heller nu kan komma till användning; felet ligger därvid icke på arbetslöshetsförsäkringens sida utan kritiken bör avse det förhållandet, att arbetsmarknadsregleringen ännu icke genomförts med sådan skärpa, att man kommit till rätta med anställningsförhållanden av här antydd art.

Framställningen av vissa centrala administrativa frågor är delvis missvisande och mindre väl genomtänkt. På sid. 37 göras vissa uttalanden rörande behandlingen av den extraordinarie personalen. Dessa uttalanden äro delvis missvisande och mindre väl genomtänkta.

Majoriteten säger sig ha erfarit, att i situationer, där extraordinarie personal kunnat entledigas såsom obehöflig, man allt mer och mer i praktiken behandlat den som lika oavsättlig som den ordinarie personalen, samt uppger, att direktiv av sådan innebörd även givits från regeringshåll. Det framgår icke, varifrån majoriteten vunnit denna kännedom, men uttalandet lärer åsyfta ett speciellt fall, där frågan om avskedanden i större skala varit aktuell. Majoritetens framställning av saken är emellertid ägnad att ingiva den föreställningen, att den extraordinarie personalens behandling som »lika oavsättlig» som den ordinarie personalen skulle vara satt i system i statsförvaltningen med stöd av regeringsdirektiv och detta är, oss veterligen, icke riktigt.

Vidare framhåller majoriteten, att »det torde gå för långt, om staten, till och med i en tid, då brist på arbetskraft råder i samhället, underlåter att entlediga yngre extra personal, som icke längre behövs för arbetet».

Den praktiska frågan är icke för närvarande hur man skall göra sig av med den personal, som erhållit extraordinarie anställning, eftersom statens sammanlagda personalbehov torde gå utöver den ram, som denna personal för närvarande representerar. Frågan är i stället, hur man skall kunna genom omflyttningar anpassa personaltillgången efter verkens växlande behov. Enligt majoritetens yrkande måste bestämda direktiv utfärdas om att principen att arbeta med så fåtalig personal som möjligt skall upprätthållas i statsverken. För den som kommit i närmare kontakt med statsförvaltningen i praktiskt arbete och som äger kännedom om sättet för granskningen av personalanslagen — som äro bestämmande för verkens möjligheter att disponera över arbetskraft — framstår kravet såsom meningslöst. Majoritetens ståndpunkt torde förklaras av den ensidiga erfarenheten av svårigheterna att snabbt anpassa personalen efter de mycket häftiga, abnorma växlingar, som under kristiden framträtt på enstaka punkter. Konstaterandet av att man under kriget erhållit ett överskott av personal, exempelvis i tullverket, kan icke läggas till grund för påståendet, att personalförbrukningen inom statsförvaltningen i allmänhet skulle vara särskilt stor.

I berörda sammanhang uttalar sig majoriteten även om angelägenheten av en central handläggning av personalärenden av skilda slag under framhållande av att det självfallet icke är »möjligt för riksdagen att i alla avseenden väl dirigera över ett så vidlyftigt fält». Det citerade uttalandet har utan tvivel fog för sig. Men då majoriteten ifrågasätter, att det sammanhållande organet för hela statsverksamheten skulle erhålla något av en driftsledningsfunktioner, blir man betänksam. Uttalandet synes oss ge ett exempel på en missriktad tillämpning av tankegångar från det enskilda näringslivet på statens ofantligt mycket mera omfattande verksamhet. Ett bifall till majoritetens förslag skulle betyda ytterligare en kostnadskrävande påbyggnad på vår administrativa apparat, sannolikt utan praktiska vinster, som icke kunna nås inom ramen av redan föreliggande organisation.

Behandlingen av vissa inkomsthöjande åtgärder insätter icke dessa i deras rätta sammanhang. Beträffande affärsverken uttalas, att det med hänsyn till att samtliga löner och driftkostnader starkt stigit enligt majoritetens mening finnes skäl att överväga en höjning av taxorna utöver vad som förut föreslagits. Kostnadstäckningsprincipen får enligt vad det anföres ej eftergivas, emedan ett sådant eftergivande skulle få inflatorisk innebörd. Riktigheten av detta uttalande är given, men man har svårt att förstå dess tillämpning i ett läge, då affärsverken ge större överskott än någonsin och då det därför vill förefalla, som om taxefrågan icke av kostnadstekniska skäl ägde omedelbar aktualitet.

Särskilt yttrande

av herr Carlström.

Ehuru jag i huvudsak anslutit mig till majoritetens ståndpunkt i föreliggande betänkande, finner jag mig dock därutöver böra framföra några ytterligare synpunkter till belysning av besparingsproblemet i nuvarande läge.

Vid ett mera flyktigt genomgående av de uttalanden som gjorts i betänkandet kan den uppfattningen lätt göra sig gällande, att de meningsskiljaktigheter som uppstått inom beredningen och vilka lett till att denna ej kunnat enas äro av sådan karaktär, att man på ena sidan velat företräda ett över alla gränser gående sparsamhetsnit under det att man på andra sidan företrätt en förnuftig sparsamhetspolitik »möjlig att genomföra». Ett närmare studium av betänkandet bör emellertid kunna ge klarhet om att man från intetdera hållet lyckats komma fram med några anvisningar på *mera djupgående* besparingsmöjligheter. I förhållande till statsbudgetens jättesummor efter krigsutbrottet äro även de av majoriteten som möjliga besparingar skisserade summorna mycket blygsamma, och någon mera omfattande nedskärning av statens verksamhet har icke på något område föreslagits. Det har endast varit fråga om vad som i en statsfinansiellt bekymmersam tid kunde tänkas böra göras för att förebygga en situation, vilken, på grund av de exceptionellt onormala nuvarande förhållandena, kan komma att leda till ett ekonomiskt ohållbart läge framöver. Vid beredningens tillkallande hade i varje fall jag den uppfattningen, att en allvarlig undersökning i detta syfte hörde till beredningens uppgift, och troligen hade då den övervägande delen av folket i landet samma mening.

Emellertid visade det sig snart, efter hand som beredningen kom fram med förslag, att anvisningar på besparingar av än så obetydlig räckvidd inte väckte vidare förståelse från vare sig statsmakternas, ämbetsverkens eller allmänhetens sida. Och så småningom fick man nästan en känsla av att beredningens uppgift främst bestod uti att konstatera, att några väsentliga besparingar — utöver vad vissa rationaliseringsåtgärder kunde innebära — icke kunde genomföras och icke heller kunde anses oundgängligen nödvändiga. Ett sådant konstaterande kunde visserligen ha värde så tillvida som det borde tillrättalägga besparingsspörsmålet för dem som låtit vilseleda sig av den tron, att *stora* besparingar nu kunde genomföras, och därmed borde ju också vinnas, att det ovisa sparsamhetsnitet avskreves från dagordningen. Men å andra sidan lär en sådan inställning icke heller tillfredsställa ens dem som leva i den föreställningen, att ingenting av vad vi nu ha att tillgå av statliga prestationer får eftergivas. Ty den nuvarande skattebelastningen, vars skugga kastar sig långt fram i tiden, kan inte undgå att oroa också dem, även om de hoppas

att efter krigets slut bördorna skola kunna omfördelas på ett för dem gynnsammare sätt.

Frågan om nödvändigheten av mera vittgående besparingar är emellertid avhängig den uppfattning man har om hur det statsfinansiella läget kommer att se sig under närmaste årtiondet efter »fredsinbrottet». Varje resonemang om denna sak måste ju ytterst grunda sig på vars och ens subjektiva omdöme, eftersom här ingenting med säkerhet kan bevisas. Men redan den omständigheten att den enskilde nu, med tanke på valutans uppehållande, anbefalles den största sparsamhet torde väl utgöra bevis för att samma åliggande borde tillkomma staten. För den enkle lekmannen framstår det dessutom som ofrånkomligt, att om man flerdubblar sina utgifter och dessutom gör stora skulder utan att jämsides kunna utvidga och förbättra den näringsbas på vilken företaget vilar, måste en sådan utveckling så småningom leda till utarmning.

Utfallet av en besparingsaktion, vare sig det gäller den enskilde eller staten, är djupast sett beroende på viljan till avstående av något av det som eljest normalt räknas tillhöra den gängse standarden. Och här möter problemets brännpunkt, inför vilken hela vårt folk nu ställes. Finnes ej denna vilja, är varje besparingsaktion som syftar till *mera vittgående* resultat tämligen lönlös. Men så länge frågan om mera djupgående besparingar äro nödvändiga eller ej alltjämt står öppen, kan besparingsproblemet i nuvarande läge icke angripas med utsikt till mera omspannande resultat.

Det är svaret på den frågan som framdeles blir avgörande för besparingsarbetet.

BILAGOR

BLAUBOR

Direktiven för besparingsberedningen.

De direktiv, som genom Kungl. Maj:ts beslut fastställts till ledning för besparingsberedningens arbete, innefattas i det anförande till statsrådsprotokollet över finansärenden för den 22 november 1940, varmed chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, motiverade sin hemställan om beredningens tillsättande. Departementschefen anförde därvid bland annat följande.

»Genom beslut den 21 juni 1940 har Kungl. Maj:t, med godkännande av vissa av mig förordade allmänna riktlinjer för det fortsatta besparingsarbetet inom statsförvaltningen, bemyndigat chefen för finansdepartementet att tillkalla högst tre sakkunniga för att inom departementet biträda med handläggning av frågor rörande detta arbete.

De av Kungl. Maj:t sålunda godkända riktlinjerna togo i första rummet sikte på möjligheten av en inskränkning av den statliga förvaltningsverksamheten. Under rådande förhållanden ansågs det önskvärt att utreda förutsättningarna för en krisadministration med en i förhållande till den normala förvaltningsorganisationen väsentligt begränsad omfattning. Åtgärder av denna syftning borde planläggas inom statsdepartementen med stöd av utredningar verkställda av respektive verksledning. För åvägabringande av lämplig samverkan mellan departementen och verksmyndigheterna borde preliminära utredningsresultat under hand meddelas departementen. Vid dessas behandling av besparingsfrågorna borde de inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga medverka.

Besparingsarbetet borde följa två huvudlinjer. Å ena sidan borde övervägas en nedskärning av förvaltningsarbetet genom nedläggande av arbetsuppgifter som icke vore oundgängliga. Å andra sidan borde beträffande de förvaltningsuppgifter som måste bibehållas eftersträvas förenkling och effektivisering i handläggningen.

Med avseende å kommunikationsverken och andra verk med större lokalförvaltning och mera specialiserade uppgifter, såsom fångvården, sjukvården och undervisningsväsendet, uttalades, att besparingsåtgärder av delvis annan omfattning och inriktning krävdes än för övriga delar av statsförvaltningen.

I anslutning till Kungl. Maj:ts förenämnda beslut riktades till ledningarna för olika verk och myndigheter under hand en anmodan att med beaktande av de av Kungl. Maj:t godkända riktlinjerna för det fortsatta besparingsarbetet verkställa de utredningar, vilka föreslagits i det här i korthet refererade departementschefsanförandet. Sedermera ha i anledning härav till de olika departementen under hand ingivits redogörelser för resultaten av verkens undersökningar. Dessa ha i vissa fall föranlett omedelbara åtgärder i besparingssyfte och komma i övrigt att beaktas vid prövningen av verkens petita för budgetåret 1941/42. De verkställda utredningarna ha bekräftat, att besparingsarbetet måste inriktas på längre sikt, om mera väsentliga resultat skola kunna vinnas. Åtgärder förberedas i syfte att giva nödvändigt utrymme för en successiv anpassning av personalorganisationen efter rationaliseringskrav såväl som efter eventuella krav på en inskränkning i statsverksamhetens omfattning.

Med avseende å vissa specialområden ha under senare tid igångsatts särskilda besparingsutredningar. Jag hänvisar särskilt till folkskolans besparingssakkunniga och 1940 års civila byggnadsutredning. Ytterligare specialutredningar planeras. I detta

sammanhang må även erinras om det fortgående rationaliserings- och besparingsarbete som för försvarsväsendets del bedrivs av statens krisrevision, 1940 års militära byggnadsutredning och i viss mån även av statens ammunitionsnämnd och statens verkstadsnämnd.

Besparingsarbetet bör nu utsträckas till kommunikationsverken och övriga förut berörda verk med större lokalförvaltning samt till den statliga bidrags- och understödsverksamheten. Frågan om de lämpliga formerna härför har med stöd av de vunna erfarenheterna varit föremål för ytterligare överväganden inom finansdepartementet. Därvid ha förslag utformats till en utvidgad organisation för granskningen av statsutgifterna.

Vad angår den civila statsförvaltningen, torde man för nyss berörda grenar av denna liksom även för organisatoriska spörsmål av vidare innebörd böra lita till den redan i viss utsträckning prövade vägen med specialutredningar. Så torde alltså böra ske bland annat för kommunikationsverkens och därmed likartade myndigheters del, i den mån särskilda besparingsåtgärder där anses böra ifrågakomma. Jämväl kan övervägas att åt särskilda utredningsmän uppdraga att verkställa undersökningar av sådana olika sidor av statsverksamhetens organisation som arbetsfördelningen i vissa ärenden mellan olika verk, kontors- och kansliarbetets rationalisering, begränsning i bearbetningen av statistiskt material och i publiceringen av bearbetningsresultaten, begränsning av statliga publikationer i övrigt, utformningen av det statliga revisionsväsendet samt planläggningen av de statliga inköpen.

Prövningen av den statliga bidrags- och understödsverksamheten har olika sidor. I första hand möter här ett politiskt problem. Verksamheten kan dock även bedömas med utgångspunkt i rationaliseringsöverväganden; frågan gäller då närmast om verksamhetens administration är tillfredsställande ur effektivitetssynpunkt. Det torde vara vanskligt att fullständigt hålla isär de olika sidor av spörsmålet som här berörs. Det synes därför lämpligt, att frågan om bidrags- och understödsverksamhetens utformning upptages till enhetligt övervägande inom en särskild beredning med förutsättningar att ingå på en prövning även av dess politiska innebörd. På denna beredning bör ankomma att föranstalta om de utredningar som synas motiverade ur rationaliseringssynpunkt. Klarläggandet av betydelsen av de olika inskränkningar i verksamheten, som kunna komma att föreslås, torde däremot böra ske inom själva beredningen.

Den omfattande utredningsverksamhet vars huvudlinjer här angivits måste, om åsyftat resultat skall kunna vinnas, erhålla en enhetlig ledning och ytterst sammanhållas av ett organ. Såsom ett sådant organ torde den nyss förordade beredningen kunna tjänstgöra. Om så blir fallet, skulle alltså på beredningen ankomma den direkta prövningen av förut angivna frågor angående bidrags- och understödsverksamheten samt därjämte att taga initiativ till de olika specialutredningar över det tidigare angivna fältet, till vilka den finner anledning, att i samråd med vederbörande departement meddela direktiv för dessa utredningar, att granska de resultat, till vilka de leda, samt att framlägga förslag till de besparingsåtgärder som med stöd av specialutredningarna eller eljest finnas påkallade. Vid planläggningen och genomförandet av arbetet skall beredningen äga att förutsättningslöst och från grunden pröva möjligheten av besparingar i den civila statsverksamheten. Ett önskemål är att det genom beredningens försorg klarlägges huru de statliga utgifterna fördelas på olika ändamål och vilka konsekvenser som följa av begränsningar i medelstilledningen till de särskilda verksamhetsgrenarna.

Beredningen i vilken böra ingå representanter såväl för riksdagen och statsförvaltningen som för ekonomisk och organisatorisk sakkunskap från det enskilda näringslivet, bör arbeta inom finansdepartementet. Den torde i sitt arbete kunna biträdas av departementets statssekreteraravdelning. Det synes lämpligt att beredningen, som förslagsvis bör bestå av nio medlemmar, i viss utsträckning sammanträder under departementschefens ordförandeskap. Beredningen torde böra bemyndigas att föranstal-

ta om de specialutredningar, till vilka anledning prövas föreligga, att tillkalla särskilda experter samt att från verk och myndigheter infordra för arbetet erforderliga uppgifter.

Beredningen bör hålla nära kontakt med de besparingsutredningar som redan pågå inom vissa områden av den civila statsförvaltningen. Samarbete bör även ordnas med de organ åt vilka anförtratts att undersöka möjligheterna av besparings- och rationa liseringsåtgärder inom försvarsväsendet.

Med den här förordade vidare organisation av det fortsatta besparingsarbetet, som blir nödvändig vid en utsträckning av detta över hela det föreslagna området, bortfaller behovet av de särskilda utredningsmän, vilka chefen för finansdepartementet bemyndigats tillkalla.»

Utvecklingen av statens inkomster och utgifter under budgetåren 1923/24—1942/43

av t. f. byråchefen *Gunnar W. Sjögren*.

Inom besparingsberedningen har verkställts en undersökning rörande utvecklingen av statens löpande inkomster och utgifter samt kapitalinvesteringar under de båda senaste decennierna, med särskilt avseende fäst på utvecklingen under åren från och med världskrigets utbrott. Till utgångspunkt har valts budgetåret 1923/24. Detta var det första året efter omläggning av statsregleringsperioden från kalenderår till att avse tiden 1 juli—30 juni. I ekonomiskt avseende förelåg under nämnda budgetår i det stora hela en stabilisering efter de omvälvningar, som utmärkte förra världskriget och efterkrigsåren. För karakteriserande av utvecklingen under tiden därefter har det ansetts tillfyllest att i undersökningen medtaga endast vart femte år, budgetåren 1928/29, 1933/34 och 1938/39. Efter det pågående världskrigets utbrott ingår varje budgetår i undersökningen.

Undersökningen avser de å riksstat (inklusive tilläggsstat) anvisade anslagen, ej de realiserade budgeterna. Under den ifrågavarande perioden ha flera omläggningar av redovisningen å riksstaten vidtagits. De viktigaste av dessa omläggningar äro de, som hänföra sig till budgetreformerna av åren 1934 och 1937. Reformen av förstnämnda år innebar en fullständig systematisering av utgifterna å flertalet av driftbudgetens huvudtitlar och medförde en betydande omflyttning av anslagen inom huvudtitlarna men även i viss mån mellan olika huvudtitlar. 1937 års budgetreform tog åter främst sikte på budgetens uppdelning ur finansiell synpunkt. Löpande inkomster och utgifter upptagas å driftbudgeten, vilken närmast motsvarar ett enskilt företags vinst- och förlusträkning, och skiljas strängt från kapitaldisposition och kapitalinvesteringar. Reformen har vidare medfört en övergång från tidigare tillämplad ettårsbalansering av budgeten till flerårsbalansering, innebärande att överskott eller underskott av löpande inkomster i förhållande till löpande utgifter redovisas öppet i riksstaten och förutsättas bli utjämnade under en följd av år, i regel svarande mot en konjunkturcykel.

Med hänsyn till nu berörda budgetomläggningar och ett flertal partiella budgettekniska reformer är det tydligt, att en statistisk undersökning rörande utvecklingen av statens inkomster och utgifter under ifrågavarande period möter betydande svårigheter, då det gäller att upprätthålla jämförbarheten i siffrorna de olika åren emellan. Särskilt är detta fallet vid jämförelse mellan, å ena sidan, siffrorna för budgetåren 1923/24, 1928/29 och 1933/34 samt, å andra sidan, siffrorna för de följande budgetår, vilka undersökningen omfattar, enär de båda viktigaste budgetreformerna äro till tiden förlagda mellan budgetåren 1933/34 och 1938/39. I syfte att öka jämförbarheten skulle omräkningar av materialet kunna påkallas. I viss utsträckning ha också sådana omräkningar ägt rum. Utgångspunkten har därvid varit att söka såvitt möjligt ernå anslutning till de grunder för inkomst- och anslagsredovisningen, enligt vilka riksstaten nu uppställles. Ändock måste vissa ojämnheter kvarstå, och det bör därför här understrykas, att de meddelade uppgifterna äro approximativa och för de äldre åren mera osäkra än för senare budgetår. Materialet torde likväl möjliggöra en sådan överblick i stort av den statsfinansiella utvecklingen, som i detta sammanhang är erforderlig.

Av särskild vikt för bedömande av de siffror, till vilka undersökningen leder, äro följande anslagstekniska förhållanden.

Å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 anvisades en rad anslag, betecknade B-anslag, vilkas disposition bands vid förutsättningen av en inträdande försäkring i arbetslöshetsläget. Dessa anslag belöpte sig för löpande statsutgifter till 103 miljoner kronor och för kapitalinvesteringar till 37 miljoner kronor. Till följd av utvecklingen å arbetsmarknaden ha B-anslagen endast utnyttjats i mycket ringa grad, en omständighet som bör beaktas vid jämförelse mellan utgifterna för budgetåret 1940/41 och utgifterna för övriga i undersökningen ingående budgetår.

Vid sidan av riksstaten för budgetåret 1942/43 har fastställts en beredskapsstat för försvarsväsendet, vilken slutar på ett belopp av 1 470 miljoner kronor för egentliga statsutgifter å driftbudgeten (därav 1 325 miljoner kronor för försvarsväsendet) samt 20 miljoner kronor å kapitalbudgeten. I den följande framställningen kommer i vederbörliga sammanhang hänsyn att tagas till dessa utgiftsbelopp, för vilka täckning ännu icke beretts genom anslag å riksstaten.

Resultaten av undersökningen framgå i sina huvuddrag av fyra vid denna bilaga fogade tabeller, betecknade *tabell 1—4*.

Statens löpande inkomster (tabell 1) Beträffande utvecklingen av inkomsterna konstateras till en början, att *de egentliga statsinkomsterna*, som tidigare utgjorde ungefär 78·9 procent av samtliga löpande inkomster, numera uppgå till 85·4 procent av inkomsterna. De egentliga statsinkomsterna ha alltså numera en större betydelse för utvecklingen av statens löpande inkomster än tidigare.

Bland egentliga statsinkomster dominera under hela perioden skatterna med ungefär samma andel av de egentliga statsinkomsterna vid periodens början och slut. Skattesumman har stigit från 465 miljoner kronor till 1 884 miljoner kronor. I efterföljande tabell A framläggas siffror, belysande den procentuella fördelningen av skatteinkomsterna på de tre huvudgrupperna skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse, automobilskatte medel samt tullar och acciser.

Tabell A. Fördelning av skatteintäkterna under budgetåren 1923/24, 1928/29, 1933/34 och 1938/39—1942/43 (procent).

Budgetår	Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse	Automobilskatte-medel	Tullar och acciser	Summa
1923/24	39·3	2·0	58·7	100·0
1928/29	37·6	5·5	56·9	100·0
1933/34	31·0	12·0	57·0	100·0
1938/39	41·9	11·2	46·9	100·0
1939/40	42·3	10·0	47·7	100·0
1940/41	47·1	6·8	46·1	100·0
1941/42	46·4	1·4	52·2	100·0
1942/43	49·5	0·7	49·8	100·0

Tabellen utvisar en väsentlig förskjutning mellan, å ena sidan, skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt, å andra sidan, tullar och acciser. Under budgetåret 1923/24 utgjorde den förra gruppen 39·3 procent av samtliga skatter och den senare 58·7 procent, men för periodens sista budgetår förete de båda grupperna praktiskt sett samma procenttal.

Bland skatter på inkomst, förmögenhet och rörelse dominera de på taxeringen till inkomst- och förmögenhetsskatt utgående skatterna. Den stegrade avkastningen är resultatet såväl av ett stigande skatteunderlag som av skatteskärpningar. Under denna rubrik redovisade stämpelmedel förete en mera jämn och i jämförelse med

övriga skatter mycket måttlig stegring. Den viktigaste ändringen är här höjningen av arvsskatten från och med budgetåret 1933/34.

Automobilskattemedlens stegring fram till krigsutbrottet är betingad såväl av ökningen av automobilismens omfattning som av skatteskärpningar. Skatteskärpningarna ha fortsatt även efter krigsutbrottet, men automobilskattemedlen ha av kända skäl ändå sinat.

Tullar och acciser förete under perioden en stegring, som procentuellt sett är avsevärt lägre än stegringen för skatter på inkomst, förmögenhet och rörelse. Utvecklingen av denna inkomstgrupp belyses av efterföljande tabell B.

Tabell B. Fördelning av tullar och acciser under budgetåren 1923/24, 1928/29, 1933/34 och 1938/39—1942/43 (miljoner kronor):¹

Budgetår	Tullmedel	Allmän omsättnings-skatt och varuskatt	Tobaks-skatt	Skatt på alkohol-varor	Övriga acciser	Summa
1923/24	117·00	—	43·00	86·70	26·00	272·70
1928/29	145·00	—	61·00	93·10	8·50	307·60
1933/34	117·00	—	73·00	147·00	5·50	342·50
1938/39	175·00	—	101·00	183·00	22·50	481·50
1939/40	190·00	—	124·00	257·00	76·25	647·25
1940/41	120·00	80·00	160·00	267·00	114·00	741·00
1941/42	140·00	245·00	180·00	266·00	76·50	907·50
1942/43	100·00	290·00	200·00	288·00	60·30	938·30

Av denna tabell framgår, att tullmedlen spelade en dominerande roll i sammansättningen av rubriken tullar och acciser vid periodens början och jämte skatt på alkoholvaror samt tobaksskatt väsentligen uppburo hela rubriken. Det under rubriken övriga acciser i tabellen upptagna beloppet för budgetåret 1923/24 hänförde sig helt till den dåvarande sockerskatten, som sedermera efter hand avvecklades. I variationerna av tullmedelsinkomsterna kunna konjunkturörelserna avläsas under beaktande av att den högre nivån efter budgetåret 1933/34 delvis betingades av tullhöjningar. Med krigsutbrottet och avspärrningen för importen inträder åter en sänkning av tullmedlen. En mycket betydande del av beloppet för tullar och acciser täckes numera av den allmänna omsättningsskatten och varuskatten. Till nästan samma siffra som dessa skatter har beskattningen på alkoholvaror nu stegrats, och denna beskattning ger för närvarande mera än tre gånger avkastningen för budgetåret 1923/24. Därnäst i storleksordning kommer tobaksskatten, vilken från budgetåret 1923/24 höjts relativt ännu mera än skatterna på alkoholvaror. Under rubriken övriga acciser ingå för närvarande såsom största poster trafikskatten, den statliga nöjesskatten samt margarinaccisen. Den betydande siffra, 114 miljoner kronor, som rubriken övriga acciser uppvisar under budgetåret 1940/41, hänför sig i huvudsak till tilläggsskatter å bensen, margarinaccis, industrisockerskatt, skatt å kaffe, skatt å läskedrycker samt statlig nöjesskatt.

Beträffande uppbörd i statens verksamhet (tabell 1) må framhållas, att den starka stegringen från budgetåret 1933/34 till budgetåret 1938/39 i huvudsak sammanhänger med upptagandet av prisregleringsavgifter. Nedgången i dessa avgifter under de följande åren har i viss mån motvägts av ökning i inkomsterna å äldre titlar, exempelvis för sinnessjukhusen, samt av tillkomsten av nya titlar, bland annat för karolinska sjukhuset och garnisonssjukhusen.

Under titeln folkpensionsavgifter redovisas i tabell 1 för budgetåren 1938/39—1940/41 den del av folkpensioneringsfondens bidrag, som avser nämnda avgifter. Den statsregleringen under samma budgetår tillförda ränteaavkastningen å fonden upptages däremot bland inkomster av statens kapitalfonder: övriga fonder.

I fråga om diverse inkomster bör här endast påpekas, att det stora beloppet för budgetåret 1939/40 sammanhänger med att vid den under hösten 1939 vidtagna besparingsaktionen ett belopp av 11 miljoner kronor utav för särskilda ändamål avsatta medel (tipsmedel och lotterimedel) återfördes till riksstatens inkomstsida samt att i samband med avveckling av specialbudgeten för prisreglering på jordbrukets område 18 miljoner kronor av margarinaccisen tillfördes allmänna budgeten.

Under *inkomster av statens kapitalfonder* ha statens affärsverksfonder redovisats i tabell 1 för sig. Dessa inkomster visa över perioden i dess helhet en betydande stegring; siffran för budgetåret 1933/34 sammanhänger främst med den låga avkastningen å statens järnvägar. Relationen mellan inkomsterna av statens affärsverksfonder och av övriga kapitalfonder är praktiskt taget densamma vid den undersökta periodens början och slut. En anledning härtill är, att inkomsterna av övriga kapitalfonder ökat genom inrättande av statens allmänna fastighetsfond och försvarsväsendets fastighetsfond samt genom upptagande på riksstaten av inkomsterna av folkpensioneringsfonden ävensom av pensionsfonder för statens tjänstemän och deras anhöriga. Å avkastningen av folkpensioneringsfonden har för budgetåret 1938/39 avdragits ett belopp av 20 miljoner kronor, vilket kapitaliserats å fonden.

Egentliga statsutgifter (tabell 2). I fråga om analysen av utgifterna i anslutning till tabell 2 må här erinras, att siffrorna för budgetåret 1942/43 icke i sin helhet äro jämförbara med siffrorna för de tidigare budgetåren, enär man har att motse anslag å tilläggsstat för budgetåret 1942/43 för reglering av de med stöd av förskottsstaten bestridda utgifterna för försvarsväsendet, den civila försvarsberedskapen och prisreglering.

Det största intresset vid en analys av de egentliga statsutgifterna knyter sig till relationen mellan utgifter för *försvarsväsendet* och *den civila försvarsberedskapen*, å ena sidan, samt övriga utgifter, å andra sidan. Rubriken försvarsväsendet omfattar samtliga utgifter å riksstatens fjärde huvudtitel. I efterföljande tabell C är denna analys utförd, därvid de egentliga statsutgifterna å förskottsstaten för budgetåret 1942/43 medtagits.

Tabell C. Fördelning av egentliga statsutgifter på utgifter för försvarsväsendet och civil försvarsberedskap samt övriga utgifter under budgetåren 1923/24, 1928/29, 1933/34 och 1938/39—1942/43.

Budgetår	Utgifter för försvarsväsendet och civil försvarsberedskap		Övriga utgifter		Summa utgifter	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%
1923/24	149·94	28·8	371·20	71·2	521·14	100·0
1928/29	133·83	23·0	448·51	77·0	582·34	100·0
1933/34	102·89	16·4	525·52	83·6	628·41	100·0
1938/39	269·91	22·6	922·15	77·4	1 192·06	100·0
1939/40	1 452·83	55·4	1 170·39	44·6	2 623·22	100·0
1940/41	2 091·95	61·7	1 296·17	38·3	3 388·12	100·0
1941/42	2 570·76	64·1	1 441·07	35·9	4 011·83	100·0
1942/43	2 076·41	58·6	1 465·22	41·4	3 541·63	100·0

Av denna tabell framgår den sjunkande tendensen för försvarsutgifternas andel i samtliga utgifter från budgetåret 1923/24 till budgetåret 1933/34. Redan före krigsutbrottet har denna utveckling förbytts i en stegring, som nått sitt maximum enligt nu föreliggande siffror för budgetåret 1941/42, då 64·1 procent av de egentliga stats-

utgifterna representerades av utgifter för försvarsväsendet och den civila försvarsberedskapen.

Ett betydande intresse erbjuder också utvecklingen av utgifterna för den *civila förvaltningsorganisationen*. Dessa utgifter ha för såväl avlöningar som omkostnader mer än fördubblats under den ifrågavarande perioden. Denna ökning betingas, i vad avser avlöningar, såväl av prisutvecklingen som av lönereglering och utvidgningar av den statliga förvaltningsorganisationen. Till och med budgetåret 1933/34 var ökningen mycket måttlig, därvid må bringas i erinran att prisnivån under de förutgångna 10 åren i stort sett var sjunkande. Omkostnaderna höllo sig praktiskt taget konstanta under sistnämnda tioårsperiod men ha sedermera högst betydligt ökat.

Den rubrik *ersättning*, som sedermera upptagits, har här redovisats för sig med hänsyn till att fråga är om statsutgifter, vilka antingen avse omföringar inom budgeten eller ock äro bundna vid särskilda bestämmelser och åtaganden. Å ena sidan gäller det sålunda här ersättningarna till statens fastighetsfonder, till postverket för bland annat tjänsteförsändelser, till statens järnvägar, riksbanken och domänfonden, å andra sidan tolagsersättning, ersättning för indragna brännvinsförsäljningsmedel samt för mistad kommunal progressivskatt, vissa ersättningar till kyrkofonden m. m. dylikt.

Vid bedömande av utvecklingen av anslagen till *bekämpande av arbetslösheten* må hållas i minnet följande omständigheter. För budgetåret 1933/34 anvisades anslag till bekämpande av arbetslösheten å kapitalbudgeten, däribland sammanlagt 71.5 miljoner kronor till statliga och statskommunala reservarbeten samt statliga och kommunala beredskapsarbeten. Å andra sidan ha de s. k. B-anslagen för budgetåret 1940/41, vilka ingå i tabell 2, icke direkt inrymt något särskilt belopp för bekämpande av arbetslösheten, som bort intagas under denna rubrik, och ha för övrigt, som förut nämnts, endast utnyttjats i mycket ringa grad. Till rubriken ha hänförts, förutom anslag till arbetsmarknadens reglering, även bidrag till arbetslöshetskassor och den offentliga arbetsförmedlingen samt till verkstadsskolor, men i regel icke utgifter för arbetslöshetskommissionen (arbetsmarknadskommissionen).

Under en gemensam rubrik ha sammanförts *bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m., barnbidrag samt bidrag till sjukkassor*. För att närmare belysa förändringarna i anslagsbeloppen under denna rubrik ha anslagsbeloppen uppdelats mellan dels bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m. (inklusive dyrtidstillägg), dels barnbidrag och dels bidrag till sjukkassor. De för dessa ändamål anvisade anslagsbeloppen ha sammanförts i följande tabell D.

Tabell D. Anslag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m., barnbidrag samt bidrag till sjukkassor under budgetåren 1923/24, 1928/29, 1933/34 och 1938/39—1942/43 (miljoner kronor).

Budgetår	Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m. (inklusive dyrtidstillägg)			Barnbidrag	Bidrag till sjukkassor	Summa anslag
	Anslag	Inkomster för folkpensioneringen	Nettobelastning å budgeten			
1923/24	26.27	—	26.27	—	3.21	29.48
1928/29	39.00	—	39.00	—	3.53	42.53
1933/34	50.30	—	50.30	—	5.89	56.19
1938/39	138.50	51.00	87.50	16.40	15.45	170.35
1939/40	136.00	76.00	60.00	14.00	16.50	166.50
1940/41	136.00	75.00	61.00	12.00	17.60	165.60
1941/42	145.00	75.50	69.50	13.00	18.40	176.40
1942/43	181.40	80.00	101.40	14.82	21.00	216.72

I denna tabell ha vid sidan av anslagen till bidrag till folkpensioner och invalid-understöd m. m. ställts de å riksstaten upptagna inkomsterna i form av folkpensionsavgifter och ränteavkastning å folkpensioneringsfonden. Att inkomstsiffran är lägre för budgetåret 1938/39 än för det följande budgetåret beror främst därav, att, som förut nämnts, under förstnämnda budgetår ett belopp om 20 miljoner kronor av ifrågavarande inkomster kapitaliserats å folkpensioneringsfonden.

Bidrag till avlöningar vid kommunal och enskild undervisning ha enligt tabell 2 mer än fördubblats under den tid undersökningen omfattar. Utvecklingen har till stor del samma orsaker som i fråga om lönerna inom den civila statliga förvaltningsorganisationen, men här tillkommer såsom ett särskilt moment, att staten i ökad omfattning övertagit kommunerna tidigare åvilande börda för lönerna vid folkundervisningen.

I fråga om titeln *anslag att avräknas mot automobilskattemedlen* må här framhållas, att för budgetåret 1940/41 bland B-anslagen upptogs ett belopp på 80 miljoner kronor. Förändringen under periodens tidigare del av utgifterna under denna rubrik har praktiskt taget helt följt inkomstutvecklingen (specialbudget), men för de senaste budgetåren ha anvisats betydligt högre anslag än som svarat mot inkomsten av automobilskattemedel. Uppkomna underskott, som icke täckts från automobilskattemedelsfonden, belasta tills vidare statens budgetutjämningsfond.

Under rubriken *prisreglering* ha redovisats icke blott prisreglering på jordbrukets område utan även prisreglerande åtgärder i övrigt. Beträffande budgetåret 1942/42 må erinras, att å förskottsstat för försvarsväsendet upptagits anslag om sammanlagt 130 miljoner kronor för ifrågavarande ändamål, vadan totalsiffran för budgetåret 1942/43 kommer att uppgå till 357 miljoner kronor och alltså bliva av samma storleksordning som för budgetåret 1941/42.

Under en särskild rubrik för sig ha utbrutits de *anslag, som sammanhåra med tipsmedel och lotterimedel*. I fråga om det för budgetåret 1939/40 angivna beloppet på 1650 miljoner kronor bör erinras om att, som förut nämnts, i samband med besparingsaktionen hösten 1939 till budgetens inkomstsida återfördes 11 miljoner kronor i besparade tipsmedel och lotterimedel.

I fråga om den *statliga civila byggnadsverksamheten* märkes, att siffran för budgetåret 1933/34 bör kompletteras med de under fonden för förslag till statsverket för nämnda budgetår av lånemedel anvisade investeringsanslagen för fastigheter å sammanlagt 13 miljoner kronor.

Bland egentliga statsutgifter återstå härefter de utgifter, som sammanförts huvudtitelsvis under beteckningen *övriga anslag*. I en översikt av detta slag torde det vara tillfyllest att här närmare beröra utvecklingen beträffande femte, sjunde, åttonde, nionde och tolfte huvudtitlarna

Övriga anslag under socialdepartementets huvudtitel stiga från 14 miljoner kronor vid periodens början till 84 miljoner kronor vid periodens slut. Denna stegring hänförs sig främst till dels sociala verk och inrättningar, dels medicinalstaten samt hälso- och sjukvården. För dessa ändamål voro vid periodens början anvisade anslag på tillsammans 2 resp. 11 miljoner kronor, medan vid periodens slut motsvarande siffror äro 41 miljoner kronor resp. 35 miljoner kronor. Ökningen avser i huvudsak anslag för mödrahjäl, förbättrande av bostadsförhållandena, moderskapspenning och bidragsförskott samt allehanda bidrag till sjukvårdskostnader.

Ökningen uti övriga anslag för sjunde huvudtiteln sammanhänger främst med bidragen till skattetyngda kommuner. För budgetåret 1923/24 kan såsom sådant bidrag betecknas det bidrag till landsting och städer, som icke deltaga i landsting, på 3 miljoner kronor, som då utgick av bevillning av fast egendom samt av inkomst. För budgetåret 1942/43 har man här ett anslag till bidrag till skattetyngda kommuner på 20 miljoner kronor. Framhållas må att i det för huvudtiteln

för budgetåret 1940/41 angivna beloppet beträffande övriga anslag ingår ett anslag på 20,5 miljoner kronor till reglering av vissa krediter.

Ecklesiastikdepartementets huvudtitel har beträffande övriga anslag en tre och en halv gånger så stor siffra för budgetåret 1942/43 som för budgetåret 1923/24. Av ökningen på 16 miljoner kronor hänföra sig 11 miljoner kronor till folkundervisningen.

Jordbruksdepartementets övriga anslag ha under perioden ökat från 11 miljoner till 27 miljoner kronor. Till ökningen ha främst bidragit anslag till undervisningsanstalter för jordbruk, lantushållning i allmänhet samt egnahemsbildning, kolonisation och grundförbättringar.

Pensionsväsendets huvudtitel har ökat från 34 miljoner kronor till 78 miljoner kronor. Pensionsutgifterna ha alltså företett i stort sett samma stegring som avlöningarna.

I fråga om övriga anslag under andra huvudtitlar än de nu nämnda torde endast behöva anmärkas följande. För budgetåret 1939/40 anvisades under utrikesdepartementets huvudtitel bland annat ett anslag på nära 4 miljoner kronor i kassareserv åt svenska beskickningar i utlandet. I de för budgetåren 1939/40 och 1940/41 beträffande handelsdepartementets huvudtitel upptagna beloppen ingå 19 miljoner kronor resp. 5 miljoner kronor i anslag för anordnande av vissa farleder (Falsterbo-kanalen m. m.); i den för sistnämnda budgetår angivna anslagssumman för huvudtiteln ingår tillika ett anslag å 3 miljoner kronor till exploatering av vissa uppfinningar.

Utgifter för statens kapitalfonder (tabell 3). Under *luftfartsfonden* redovisas underkottet för luftfartsfondens stat, å vilken upptagas utgifter och inkomster för den civila regelbundna luftfarten.

Under *riksgäldsfonden* redovisas utgifter och inkomster för förräntningen av statskulden. Av tabellen framgår, att räntorna visat en i stort sett stadig stegring, som efter krigsutbrottet av kända skäl snabbt ökats. Förräntningen av statsskulden betingade vid periodens början ett belopp, som utgjorde 13,2 procent av de totala löpande utgifterna. För budgetåret 1941/42 var motsvarande procenttal 4,3 och torde av nu kända siffror att döma för budgetåret 1942/43 stiga till 5,5 procent av de totala löpande utgifterna, inklusive dem som anvisats å försöksstaten.

Huvudtiteln *avskrivning av nya kapitalinvesteringar* utvisar för de sista i tabellen redovisade fem budgetåren betydande belopp, vilka till mycket stor del sammanhånga med investeringar i försvarsväsendets fastigheter. Av de för budgetåren 1940/41, 1941/42 och 1942/43 angivna anslagssummorna å i runda tal 106 miljoner, 112 miljoner och 74 miljoner kronor komma resp. 65 miljoner, 78 miljoner och 51 miljoner kronor på investeringar i försvarsväsendets fastighetsfond.

Under rubriken *avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster* ha för de tidigare budgetåren uppförts bland annat de anslag, som enligt den äldre budgetordningen anvisades å riksstaten för avbetalning å statsskulden.

Kapitalinvesteringar (tabell 4). Bestämmande för utvecklingen av kapitalinvesteringsanslagens summa har i första hand varit anslagen under *fonden för förlag till statsverket*. För budgetåret 1933/34 betingas anslagssumman under denna rubrik av anslagen till motverkande av arbetslösheten. Under budgetåret 1938/39 dominerar ett anslag på 70 miljoner kronor till upphandling av varor för statens räkning. För budgetåret 1939/40 förekommer ett liknande anslag (70 miljoner kronor), vidare anslag till viss lagring av jordbruksprodukter m. m. (45 miljoner kronor), reglering av vedproduktionen (15 miljoner kronor) samt statlig krigsförsäkring (50 miljoner kronor), varjämte (före inrättandet av försvarsväsendets fastighetsfond) å förlagsfonden upptogs betydande anslag för försvarets fastigheter (46 miljoner kronor). För budgetåret 1940/41 anvisades 140 miljoner kronor till upphandling

av varor för statens räkning, sammanlagt 118 miljoner kronor till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m., reglering av vedproduktionen och förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget samt 50 miljoner kronor till statlig krigsförsäkring ävensom 80·5 miljoner kronor i förlag för övertagande av viss riksbankens kreditgivning. Under budgetåret 1941/42 representeras anslagssumman till stor del av anslag till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m. samt för inköp av ved ävensom till lån till avverkningsförskott åt vedproducenter å tillsammans 90·5 miljoner kronor. För budgetåret 1942/43 gäller anslagssumman till största delen ävenledes förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m. å 42·5 miljoner kronor samt reglering av vedproduktionen å 28 miljoner kronor. För full jämförbarhet mellan budgetåret 1942/43 och de tidigare budgetåren bör erinras, att å förskottsstaten för försvarsväsendet för budgetåret 1942/43 anvisats 20 miljoner kronor i kapitalinvestering för fonden för förlag till statsverket.

Den fortsatta utbyggnaden av försvaret har betingat de betydande anslagsbelopp, som äro uppförda under *försvarsväsendets fastighetsfond*.

Fortsatt elektrifiering samt förstatligande av enskilda järnvägar ävensom fortsatt utbyggnad av vattenkraften äro de huvudsakliga anledningarna till den höga nivå, som kapitalinvesteringarna i *statens affärsverksfonder* utvisa under de senaste budgetåren. Till betydande del ha dessa utbyggnader jämte förstärkning av järnvägarnas vagnpark betingats av omställningen inom transportväsendet i samband med motortrafikens inskränkning.

De stora investeringarna i *statens utlåningsfonder* och *fonden för låneunderstöd* sammanhänga i huvudsak med bostadsbyggnadsverksamhetens främjande.

För bedömande i viss mån av den belastning, som ifrågavarande kapitalinvesteringar föranlett för skattebetalarna, bör hänsyn tagas till de under utgifter för statens kapitalfonder anvisade avskrivningsanslagen. Slutligen må erinras att för budgetåret 1940/41 anvisades investeringsanslag betecknade såsom B-anslag till ett belopp av sammanlagt 37 miljoner kronor; däremot belöpande avskrivningsanslag uppgingo till 11 miljoner kronor.

Sammanfattning av löpande inkomster och utgifter. I efterföljande tabell E ha sammanförts de ur undersökningen framkomna resultaten beträffande statens till driftbudgeten hörande inkomster och utgifter, varvid utgifterna uppdelats i egentliga statsutgifter och utgifter för statens kapitalfonder.

Tabell E. Sammanfattning av statens löpande inkomster och utgifter under budgetåren 1923/24, 1928/29, 1933/34 och 1938/39—1942/43 (miljoner kronor).

Budgetår	Inkomster	Egentliga statsutgifter	Utgifter för statens kapitalfonder	Summa utgifter
1923/24	627·18	521·14	109·34	630·48
1928/29	700·19	582·34	118·37	700·71
1933/34	758·27	628·41	131·95	760·36
1938/39	1 317·95	1 192·06	124·67	1 316·73
1939/40	1 763·21	2 623·22	156·82	2 780·04
1940/41	1 961·45	3 388·12	249·41	3 637·53
1941/42	2 108·51	4 011·83	302·54	4 314·37
1942/43	2 362·55	3 541·63	289·51	3 831·14

Av tabellen framgår, att balans mellan löpande inkomster och löpande utgifter skulle ha förelegat under de fyra första i tabellen redovisade budgetåren. Emellertid må framhållas, att denna balans vad beträffar budgetåret 1933/34 är allenast skenbar, i det att under fonden för förlag till statsverket av lånemedel anvisades bety-

dande belopp för bekämpande av arbetslösheten m. m., vilka voro av natur att böra belasta driftbudgeten. Om beträffande detta budgetår tillämpats samma principer som nu för utgifternas redovisning, hade driftbudgeten visat ett underskott av omkring 150 miljoner kronor. Beträffande budgetåret 1942/43 må erinras, att de med krisen direkt sammanhängande utgifterna förts å förskottsstaten för försvarsväsendet till ett belopp av 1 470 miljoner kronor. Om detta belopp frånräknas, föreligger balans mellan löpande inkomster och utgifter. Under de fyra krigsåren 1939/40—1942/43 skulle enligt här föreliggande siffror de sammanlagda underskotten uppgå till cirka 6·4 miljarder kronor.

Stockholm i december 1942.

Handeltillståndet i Stockholm för fjolåret 1941/42. De stora investeringarna i skilda aktieinnehav och i andra värdepappersinnehav samt i fastigheter och i andra värdepappersinnehav, som utgör en stor del av den totala investeringen, ha varit en viktig faktor för den stora utvecklingen i aktieinnehavet. De stora investeringarna i skilda aktieinnehav och i andra värdepappersinnehav samt i fastigheter och i andra värdepappersinnehav, som utgör en stor del av den totala investeringen, ha varit en viktig faktor för den stora utvecklingen i aktieinnehavet. De stora investeringarna i skilda aktieinnehav och i andra värdepappersinnehav samt i fastigheter och i andra värdepappersinnehav, som utgör en stor del av den totala investeringen, ha varit en viktig faktor för den stora utvecklingen i aktieinnehavet. De stora investeringarna i skilda aktieinnehav och i andra värdepappersinnehav samt i fastigheter och i andra värdepappersinnehav, som utgör en stor del av den totala investeringen, ha varit en viktig faktor för den stora utvecklingen i aktieinnehavet.

År	Handeltillståndet i Stockholm	Handeltillståndet i Stockholm	Handeltillståndet i Stockholm	Handeltillståndet i Stockholm
1937/38	105,2	105,2	105,2	105,2
1938/39	118,7	118,7	118,7	118,7
1939/40	131,8	131,8	131,8	131,8
1940/41	141,7	141,7	141,7	141,7
1941/42	150,2	150,2	150,2	150,2

De stora investeringarna i skilda aktieinnehav och i andra värdepappersinnehav samt i fastigheter och i andra värdepappersinnehav, som utgör en stor del av den totala investeringen, ha varit en viktig faktor för den stora utvecklingen i aktieinnehavet. De stora investeringarna i skilda aktieinnehav och i andra värdepappersinnehav samt i fastigheter och i andra värdepappersinnehav, som utgör en stor del av den totala investeringen, ha varit en viktig faktor för den stora utvecklingen i aktieinnehavet.

Tabell I. Statens löpande inkomster under budgetåren 1923/24, 1928/29, 1933/34 och 1938/39—1942/43.
(Miljoner kronor.)

Inkomsttitel	1923/24	1928/29	1933/34	1938/39	1939/40	1940/41	1941/42	1942/43
A. Egentliga statsinkomster.								
I. Skatter.								
1. Skatt på inkomst, förmögenhet ¹ och rörelse	182·85	203·25	186·60	431·05	574·80	757·75	808·10	933·08
2. Automobilskattemedel	19·14	30·00	72·00	115·00	136·00	110·00	25·00	13·00
3. Tullar och acciser	272·70	307·60	342·50	481·50	647·25	741·00	907·50	938·30
Säger för skatter	464·69	540·85	601·10	1 027·55	1 358·05	1 608·75	1 740·60	1 884·38
II. Uppbörd i statens verksamhet ²	17·86	22·81	29·09	56·48	69·81	46·48	46·65	48·00
III. Folkpensionsavgifter	—	—	—	41·50	45·50	44·50	45·00	50·00
IV. Diverse inkomster	12·98	7·07	7·92	18·41	69·75	33·10	27·80	36·30
Säger för egentliga statsinkomster	495·03	570·73	638·11	1 143·94	1 543·11	1 732·83	1 860·05	2 018·68
B. Inkomster av statens kapitalfonder.								
I. Statens affärsverksfonder	94·30	90·70	65·50	114·00	125·50	130·60	152·00	241·00
II. Övriga fonder	37·85	38·76	54·66	60·01	94·60	98·02	96·46	102·87
Säger för inkomster av statens kapitalfonder	132·15	129·46	120·16	174·01	220·10	228·62	248·46	343·87
Summa löpande inkomster ³	627·18	700·19	758·27	1 317·95	1 763·21	1 961·45	2 108·51	2 362·55

¹ Automobilskattemedlen redovisades för budgetåret 1923/24 vid sidan av budgeten; här har upptagits den verkliga inkomsten. I automobilskattemedlen ingå icke tilläggsskatter å bensin, utan redovisas dessa bland tullar och acciser. — ² Riksstafsförorna för äldre budgetår ha korrigerats i möjligaste mån genom överföring till inkomstsidan av å anslag redovisade uppborrdsmedel. — ³ De tidigare förekommande rubrikerna » I anspråk tagna kapitaltillgångar » och » Lånemedel » ha utestulits.

Tabell 2. Egentliga statsutgifter under budgetåren 1923/24, 1928/29 och 1933/34 samt 1938/39—1942/43. (Miljoner kronor.)

Å n d a m å l	1923/24	1928/29	1933/34	1938/39	1939/40	1940/41	1941/42	1942/43
Försvarsväsendet	149.94	133.83	102.89	262.11	1 377.07	2 055.21	2 510.48	8 716.87
Civil försvarsbekämpning	—	—	—	7.80	75.76	36.74	60.28	8 20.04
Den civila förvaltningsorganisationen ¹	132.57	139.38	150.06	194.13	219.28	229.67	257.71	284.52
Däruv: Avlöningar	103.53	110.60	116.04	150.95	170.87	182.68	199.98	223.68
Omkostnader	26.41	27.58	27.65	40.65	45.88	44.92	54.09	59.46
Kommittéer och nämnder	—	1.20	6.37	2.53	2.48	2.17	3.64	1.38
Ersättningar	2.63	21.92	15.67	37.94	54.93	51.68	51.08	44.73
Bekämpande av arbetslösheten	0.21	3.24	5.26	28.75	33.23	47.35	47.46	30.15
Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m., barnbidrag, bidrag till sjukkassor	29.48	42.53	56.19	170.35	166.50	165.60	176.40	216.72
Bidrag till avlöningar vid kommunal och enskild undervisning ²	79.50	89.04	92.99	132.02	148.99	159.64	168.98	177.60
Anslag att avräknas mot automobilskattemedlen ..	8 9.14	30.00	72.00	115.00	133.00	190.00	91.15	88.31
Prisreglering	—	—	8.00	39.50	161.00	162.25	376.10	8 227.00
Anslag sammanhörande med tips- och lotterimedel	—	—	—	7.20	16.50	6.50	4.50	7.25
Statligt civil byggnadsverksamhet ⁴	6.84	5.96	5 2.32	3.09	6.49	4.63	1.77	3.19
Övriga anslag:								
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	1.78	1.81	1.63	1.84	2.08	2.20	1.96	1.90
II. Justitiedepartementet	2.59	1.27	1.22	1.71	1.84	1.62	1.57	1.60
III. Utrikesdepartementet	1.30	0.85	1.11	1.26	5.10	1.08	0.70	1.05
V. Socialdepartementet	14.36	18.87	24.96	56.10	68.28	76.89	89.98	83.68
VI. Kommunikationsdepartementet	11.63	15.93	4.27	3.21	3.80	3.80	3.83	1.16
VII. Finansdepartementet	3.59	4.81	10.26	20.89	13.30	36.24	17.12	20.37
VIII. Eklesiastikdepartementet	6.54	7.94	14.45	17.68	19.84	18.59	18.36	22.71
IX. Jordbruksdepartementet	10.90	16.35	27.38	29.11	27.25	45.01	37.61	27.31
X. Handelsdepartementet	0.77	0.81	0.62	2.87	22.31	12.03	6.22	3.31
XI. Folkhushållningsdepartementet	—	—	—	—	3.14	3.89	9.15	6.41
XII. Pensionsväsendet	33.50	42.54	32.07	52.72	57.30	61.96	70.85	77.65
XIII. Oförusda utgifter	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	4.24	4.26	4.06	5.78	5.28	5.93	7.62	6.60
Summa	521.14	582.84	628.41	1 192.06	2 623.22	7 338.12	4 011.83	9 071.63

¹ Centrala och lokala statliga organ för civil förvaltning (departement, ämbetsverk och övriga centrala myndigheter, länsstyrelser och annan statlig lokal förvaltning). — ² Bidrag till kommunala flickskolor, kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och praktiska mellanskolor samt till privatläroverk; bidrag till avlöningar åt lärare vid folkskolor (även åt lärare i slöjd, hushållsöromål samt vid sjukvårdsanstalter, skolhem och arbetsstugor) samt till fortsättningskolor; understöd till högre folkskolor och folkskolskolor samt till kommunala (och enskilda) anstalter för yrkesundervisning ävensom lantbruks-, lantmannas- och lantbruksskolor. — ³ Utgifterna, att täckas av automobilskattemedel, redovisades för budgetåret 1923/24 vid sidan av budgeten; här har upptagits ett belopp lika med den i tabell I införda verkliga inkomsten. — ⁴ Tjänstelokalerna och andra anläggningar för den civila statsförvaltningen. — ⁵ Siffran för budgetåret 1933/34 bör kompletteras med de under fonden för förlag till statsverket för nämnda budgetår av länemedel anvisade investeringsanslagen för fastigheter å 12.69 miljoner kronor. — ⁶ För budgetåret 1939/40, då något anslag icke anvisats för skattetyngda kommuner, har i tabellen i stället inlagts det bidrag, som detta år utgick från skattentjänstingsmedlens fond, å 12.79 miljoner kronor. — ⁷ I summan ingå 91.16 miljoner kronor, s. k. B-anslag, därav 80 miljoner kronor under rubrik anslag att avräknas mot automobilskattemedlen. — ⁸ Jämför not 9. — ⁹ Här till komma å förskottsstaten för försvarsväsendet uppförda anslag å sammanlagt 1 470 miljoner kronor, varav 1 325 miljoner kronor för försvarsväsendet, 15 miljoner kronor för civil försvarsbekämpning och 130 miljoner kronor för prisreglering.

Tabell 3. Utgifter för statens kapitalfonder under budgetåren 1923/24, 1928/29, 1933/34 och 1938/39—1942/43.

(Miljoner kronor.)

	1923/24	1928/29	1933/34	1938/39	1939/40	1940/41	1941/42	1942/43
Luffartsfonden ¹	—	0·53	0·78	1·29	1·32	1·25	1·16	1·12
Riksgäldsfonden ²	83·17	86·59	91·87	91·49	93·27	139·60	187·20	211·00
Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar ³	11·00	4·96	6·75	31·89	60·54	4 106·19	111·68	74·09
Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster ⁴	15·17	26·29	32·55	—	1·69	2·37	2·50	3·30
Summa	109·34	118·87	131·95	124·67	156·82	249·41	302·54	289·51

¹ För budgetåren 1928/29 och 1933/34 ha här intagits de å sjuätte huvudtiteln anvisade anslagen till luffartsväsendet. — ² För budgetåren 1923/24, 1928/29 och 1933/34 ha här upptagits anslagen under huvudtiteln »Räntor å statskullen m. m.», sistnämnda budgetår efter avdrag för inkomsttiteln »Riksgäldskontorets inkomstmedel». — ³ För budgetåren 1923/24, 1928/29 och 1933/34 ha här upptagits vad av investeringsanslagen täckts av andra statsinkomster än lånemedel. — ⁴ Därav 11·42 miljoner kronor s. k. B-anslag. — ⁵ För budgetåren 1923/24, 1928/29 och 1933/34 ingå här ersättning med skattemedel av lånemedelsförluster, avsättning till fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 samt anslag till avbetalning å statskullen.

Tabell 4. Kapitalinvesteringar under budgetåren 1923/24, 1928/29, 1933/34 och 1938/39—1942/43.¹

(Miljoner kronor.)

	1923/24	1928/29	1933/34	1938/39	1939/40	1940/41	1941/42	1942/43
Statens affärsverksfonder	52·10	26·06	82·84	103·24	143·33	140·69	161·72	140·45
Luffartsfonden	—	—	—	1·80	5·37	4·22	2·09	3·15
Statens allmänna fastighetsfond	—	—	—	13·81	33·20	20·11	11·68	11·01
Försvarsväsendets fastighetsfond	—	—	—	—	—	122·37	157·98	111·74
Statens utlåningsfonder	31·39	13·27	25·33	23·20	23·07	67·24	67·97	26·64
Fonden för låneunderstöd	6·71	0·85	0·13	8·63	23·90	35·13	90·75	42·06
Fonden för statens aktier	15·00	5·25	0·10	0·10	19·98	26·90	7·00	—
Fonden för förlag till statsverket	—	8·89	168·10	106·77	271·21	423·60	105·52	73·50
Oförutsedda utgifter	—	—	—	—	5·00	—	—	—
Diverse kapitalfonder	—	—	0·01	1·15	0·50	4·04	3·50	1·52
Summa	105·20	54·32	276·41	258·20	525·56	844·30	608·21	410·07

¹ För budgetåren 1923/24, 1928/29 och 1933/34 ha upptagits anslagen till utgifter för kapitalökning i deras helhet, alltså oavsett om de delvis täckts av »avskrivningsmedel». Jfr tabell 3, not 3. Utanför översikten ha lämnats anslag till statsverkets fond av rusdrycksmedel samt enbart av tekniska skäl över budgeten redovisad återbetalning av lånemedel. — ² Därav 37·43 miljoner kronor s. k. B-anslag. — ³ Här till komma 20 miljoner kronor å försöksstaten för försvarsväsendet under rubriken fonden för förlag till statsverket.

Besparingsberedningens organisationsundersökningar

av professorn C. Tarras Sällfors.

Sättet för organisationsundersökningarnas bedrivande.

Vid fullgörandet av sitt uppdrag har besparingsberedningen bland annat haft att undersöka möjligheterna till besparingar genom rationalisering medelst noggranna arbetsstudier av verksamheten inom olika grenar av statsförvaltningen. Den del av dessa undersökningar, som i främsta rummet haft kontorsarbete och därmed jämförligt arbete till föremål, har varit förlagd till en av beredningen upprättad avdelning för kontorsorganisation. Denna har sålunda haft till uppgift att genom metodiska organisationsundersökningar uttröna möjligheterna till förenkling och rationalisering av ifrågavarande slag av göromål.

Organisationsundersökningarna ha inletts efter förebild från det enskilda näringslivet, där undersökningar av detta slag företagas i stegrad omfattning och enligt erfarenheten regelmässigt leda till avsevärda besparingar i driftkostnader. Beträffande de inom näringslivet tillämpade undersökningsmetoderna må nämnas följande.

Företagens *hela* kontorsorganisation underkastas en systematisk genomgång, varvid ett noggrant studium av de olika arbetsprocedurernas sammanhang och beroende av varandra äger rum. Endast genom sådana grundliga metodiska undersökningar anses det möjligt att bedöma de olika faktorer, som inverka på arbetet och sättet för dess utförande, och att vidtaga erforderliga åtgärder för åstadkommande av ändamålsenligare tillvägagångssätt, större arbetseffektivitet och bättre arbetsresultat.

Undersökningarna inledas med att varje kontorsanställd får avgiva skriftlig redogörelse för sitt arbete. Där i skola angivas samtliga slag av göromål, dagliga och periodiskt återkommande, som uppgiftslämnaren har att utföra, från vem arbetsmaterialet mottages och till vem det går vidare, på vad sätt transporten av arbetsmaterialet sker, arbetsmaterialets mängd, tiden för olika arbetsuppgifters utförande samt i arbetet använda hjälpmedel. Redogörelsen skall åtföljas av de blanketter, som förekomma i arbetet, ifyllda med exempel, utvisande blanketternas användning. I samband med avgivandet av arbetsredogörelsen beredes uppgiftslämnaren tillfälle att framföra förslag till förbättringar i arbetet.

De i arbetsredogörelserna lämnade uppgifterna kompletteras vid intervjuer med uppgiftslämnarna på arbetsplatsen. Vidare insamlas erforderliga uppgifter om rörelsens omfattning, om personal- och övriga driftkostnader. Arbetsmetoderna, använda arbetshjälpmedel, arbetsplatsens beskaffenhet samt överhuvud taget alla omständigheter, som kunna öva inflytande på arbetseffektiviteten och arbetsförhållandena i övrigt, underkastas ett omsorgsfullt studium. På detta sätt erhålles den grundval av fakta, som är nödvändig för att bedöma de rådande förhållandena och för att finna utgångspunkter för rationaliseringsåtgärderna. I vissa fall, där ensartat arbete av rutinmässig karaktär utföres i större utsträckning, företagas noggranna tidsstudier.

Besparingsberedningens avdelning för kontorsorganisation har arbetat under ledning av en delegation inom beredningen. Vid avdelningen har anställts ett antal experter från det enskilda näringslivet.

Undersökningsarbetet har organiserats på grundval av ett ingående samarbete med

ledningen för de verk, som beröras av arbetet. Inom ettvarvt av dessa verk har verksstyrelsen utsett en eller flera tjänstemän att deltaga i organisationsundersökningarna. För de sålunda utsedda tjänstemännen ha anordnats utbildningskurser, omfattande föreläsningar i kontorsorganisation samt praktiska studier av tekniska hjälpmedel och arbetsmetoder. Fyra sådana utbildningskurser, envar omfattande en tid av omkring två veckor, ha hittills anordnats. I dessa ha deltagit närmare sextio tjänstemän från fjorton verk inom civilförvaltningen ävensom viss personal från försvarsväsendet.

Inom varje verk, där organisationsundersökning skolat företagas, har tillsatts en utredningsavdelning under ordförandeskap av en byråchef eller annan av verksledningen utsedd tjänsteman. I utredningsavdelningen ha ingått tjänstemän, som deltagit i utbildningskurs, i främsta rummet verkets egna tjänstemän men i en del fall även någon eller några tjänstemän från annat verk. I vissa utredningsavdelningar ha även de av besparingsberedningen anställda experterna deltagit i utredningsarbetet i dess helhet. De ha därjämte stått till förfogande för specialutredningar inom de verk, där undersökningsarbetet i övrigt utförts av statstjänstemän, samt underkastat undersökningsresultaten därstädes en slutlig genomgång.

De resultat, till vilka utredningsavdelningarna kommit, ha sammanfattats i rapporter, vilka i första hand underkastats gemensam granskning av verksledningen och besparingsberedningens delegation för organisationsundersökningar. I viss utsträckning ha framkomna förslag under hand bragts till omedelbart genomförande.

För statsförvaltningens del ha organisationsundersökningarna hittills i viss mån haft karaktären av försök, varvid det gällt att pröva sig fram beträffande såväl utsträckningen av undersökningarna som deras metodik. Det har visat sig, att en betydande del av arbetet inom statsförvaltningen i förevarande hänseende kan jämföras med det arbete inom enskilda företag, som göres till föremål för organisationsundersökningar. I den mån så varit fallet, har det också visat sig, att undersökningarna ge värdefulla besparingsresultat även inom statsförvaltningen.

Bland de ofta förekommande möjligheter till förbättringar och besparingar i kontorsorganisationen inom statsförvaltningen, som iakttagits vid nu utförda undersökningar och varom förslag framlagts av de olika utredningsavdelningarna, må nämnas följande.

1. *Överkvalificerad personal* ägnar hela eller avsevärd del av sin tid åt arbetsuppgifter, som ej fordra vederbörandes utbildning och erfarenhet utan som i stället äro av halvrutinmässig eller helrutinmässig karaktär och därför skulle kunna utföras av mindre kvalificerad och lägre avlönad personal. Detta är ett mycket vanligt förhållande inom olika verk.

I många fall kan detta bero på att *ansvarsfördelningen* mellan de olika instanserna i ett verk *ej är lämpligt avvägd*. En ej ovanlig företeelse är sålunda, att ansvaret även för ärenden av enkel beskaffenhet ligger alltför mycket på toppen av organisationen, varav följderna blir, att sådana ärenden taga tid i anspråk för en i förhållande till deras natur alltför kvalificerad och högt avlönad tjänsteman. Det förekommer exempelvis, att byråchefer eller till och med verkschefer själva handlägga ärenden, vilkas avgörande skulle kunna delegeras till betydligt mindre kvalificerade tjänstemän. I vissa fall kunna dylika förhållanden vara beroende av gällande instruktioner och författningar. Förslag till ändring av dessa ha då i många fall framlagts.

2. *Arbetsgrupperna* (avdelningar eller delar av dessa) äro ofta *för små* för att en god och ekonomisk arbetsfördelning skall kunna uppnås. Detta beror i många fall på att lokalerna äro olämpliga ur rumsindelningssynpunkt. Om exempelvis å en avdelning den normala arbetsmängden kräver $2\frac{1}{2}$ personer, bemannas avdelningen med 3 personer eller $\frac{1}{2}$ person för mycket. Genom att personalen i stället sammanföres till större enheter, kunna sådana delar av arbetskrafter, som finnas för mycket på olika håll, genom en lämplig arbetsfördelning sammanföras och per-

sonalbehovet minskas, varigenom årliga besparingar i lönekostnader uppkomma. Oaktat flera av verken äro inrymda i byggnader av äldre typ, icke sällan med många smårum, kunna ur arbetsfördelningssynpunkt *lämpligare lokalförhållanden* ofta åvägabringas genom en omplanering av lokaldispositionen samt genom borttagande av väggar och genomförande av andra ur kostnadssynpunkt relativt obetydliga förändringar i lokalförhållandena. Äro arbetsgrupperna för små, försvåras även en lämplig anpassning av arbetsfördelningen med hänsyn till arbetets natur och därför erforderliga kvalifikationer hos personalen. Även denna nackdel kan i allmänhet avhjälpas genom att personalen sammanföres i större arbetsgrupper. Om så sker, kan därjämte det mera rutinmässiga arbetet ofta med fördel *mekaniseras* genom införande av kontorsmaskiner av olika slag, varigenom ytterligare besparingar uppkomma. Sådana kontorsmaskiner äro ofta ej ekonomiska att använda i mindre arbetsgrupper.

3. Olika byråer och underavdelningar av dessa utföra ofta själva sådana *arbetsuppgifter*, som med fördel *kunna centraliseras till särskilda servicegrupper*, gemensamma för flera underavdelningar av en byrå eller för flera byråer eller ofta till och med för ett helt verk. Sådana arbetsuppgifter äro exempelvis vissa slag av maskinskrivning, räknearbeten, statistikarbeten, bokföringsarbeten, kassagöromål etc. Sammanförandet av dylika arbetsuppgifter till särskilda servicegrupper medför ökad skicklighet hos personalen och följaktligen även bättre och större arbetsprestationer. Sådant centralisering underlättar även arbetets ytterligare ekonomisering genom användning av arbetsbesparande maskiner av olika slag. Som regel följer med centraliseringen även minskat lokalbehov samt bättre hushållning med personal, arbets hjälpmedel och material.

4. *Onödigt arbete* i form av rapporter, statistik o. dyl. har förekommit i en del fall. Ofta har detta sin förklaring i att arbetsuppgifterna blivit anbefallda vid något tillfälle, då ifrågasvarande rapporter, statistik etc. varit erforderliga för särskilt ändamål. Senare ha förhållandena ändrats, men av förbiseende ha instruktioner ej givits om arbetsuppgifternas slopande.

5. *Rörande diarieföringen och registreringen av handlingar* ha i nästan alla verk, där organisationsutredningar pågått, förenklingsförslag ansetts böra framföras. I första hand har ifrågasatts slopande av diarieföring av handlingar, som redovisas på annat sätt, exempelvis räkningar, eller som äro av intern natur, såsom personalrapporter, materialrekvisitioner o. dyl. Betydande arbetsbesparing kan därigenom vinnas. Vidare ha äldre former för diarieföring medelst bläckskrivning i bundna böcker föreslagits skola utbytas mot mera tidsenliga förfaringssätt. Sålunda ha förslag framförts om diarieföring å lösblad med genomskriftssystem, varigenom i en utskrift kunna erhållas förutom kronologiskt diarium såväl erforderliga register av olika slag som även kopior, vilka kunna tjäna såsom diaries för underavdelningar, som skola handlägga ärendena.

6. *Dubbelarbeten* förekomma ofta inom en avdelning eller inom olika avdelningar av ett verk. Sålunda omskrivas samma uppgifter på olika ställen med blyerts, bläck eller i skrivmaskin. Dylik dubbelskrivning kan i allmänhet elimineras genom införande av moderna duplicerings- eller genomskriftsmetoder, varvid uppgifterna endast behöva utskrivas en gång och kopior erhållas för övriga ändamål. Härigenom vinnas även, att de avskrivna uppgifterna endast behöva kontrolleras en gång i stället för flera vid de olika omskrivningarna, att många felaktigheter försvinna etc.

En vanlig form av dubbelarbete är även, att samma uppgifter, exempelvis namn, sifferuppgifter beträffande personer eller varor etc., statistikuppgifter o. dyl., kontrolläsas eller kontrollräknas ett flertal gånger på olika ställen i ett verk, beroende på att ledning och personal å den ena avdelningen icke har kännedom om vad som åtgöres i ärendet på en annan avdelning. Som regel behöver kontroll endast verkställas en gång.

Dubbelarbeten mellan olika verk förekomma även.

7. *Alltför omständliga och tidskrävande metoder* för behandlingen av ärenden äro mycket vanliga inom olika verk. I vissa fall passerar ett ärende för många instanser inom ett verk, innan det slutliga avgörandet träffas, varigenom onödigt många personers tid tages i anspråk för ärendets behandling, för genomläsning av handlingar, för kontroll av sifferuppgifter, för namnunderskrifter etc.

8. *Bokföring* av olika slag, såsom personalbokföring, avlöningsbokföring m. m., har i åtskilliga fall ansetts kunna förenklas eller mekaniseras.

9. *Revisions-, gransknings- och kontrollarbeten* utföras ej sällan — även om hänsyn tages till den förebyggande verkan, som ifrågavarande arbeten äro avsedda att ha — *alltför noggrant* och omständligt i förhållande till vikten och betydelsen av det, som kontrolleras. I vissa fall har sålunda den årliga kostnaden för kontrollen i form av löner m. m. uppgått till mångdubbelt högre belopp, än vad den årliga kostnaden i sämsta fall skulle kunna bli för de felaktigheter, som eventuellt upptäckas genom kontrollarbetet. I dylika fall har kontrollarbetet föreslagits skola minskas och förbilligas, exempelvis genom införande av stickprovskontroll eller genom indelning av de kontrollerade uppgifterna i ur kontrollsynpunkt mer eller mindre viktiga klasser.

10. *Blankettrevision* har utförts i flertalet verk, där utredningar pågått, varvid blanketterna föreslagits skola standardiseras till format och pappersorter samt givas lämpligare uppställning i arbetsförenklade syfte. I många fall ha blanketter ansetts kunna slopas eller sammanföras med andra. Härigenom ernås besparingar icke blott i trycknings- och papperskostnader utan jämväl i tid och lönekostnader för den personal, som skall arbeta med blanketterna.

11. *Formulärskrivelser* kunna ofta användas i större utsträckning än vad som är fallet, varigenom uppsättningen av koncept m. m. kan förenklas och avsevärd tid, oftast för mera kvalificerade tjänstemän, kan sparas.

12. Ökad användning av *tids- och arbetsbesparande maskiner och andra kontorstekniska hjälpmedel*, såsom skriv- och räknemaskiner, dikteringsmaskiner, bokförings- och statistikmaskiner, kortsystem med synliga rubriker, bättre registreringsanordningar, flera telefonapparater (central telefonväxel för vissa verk, där sådan saknas), mekaniska transportanordningar för befordran av handlingar, har föreslagits i sådana fall, där bättre arbetsekonomi därigenom ansetts möjlig.

13. *Möbelutrustningen* har i vissa fall icke befunnits lämplig för de arbetsuppgifter, vartill den användes. I vissa specialfall, där ett flertal personer äro sysselsatta med rutinarbeten av särskild natur, ha särskilda kontorsmöbler konstruerats, vilka underlättat arbetet och resulterat i avsevärda tidsbesparingar. För kontorsmöbler av allmän typ ha i samråd med byggnadsstyrelsen standardtyper utarbetats, vilka äro såväl lämpligare som billigare än de typer, som för närvarande användas.

14. *Budsändningsarbetet* inom och utom vissa verk har i en del fall funnits icke vara rationellt ordnat utan kräver avsevärt större personal, än som eljest skulle varit förhållandet.

Det resultat, som kan vinnas genom organisationsundersökning, är i hög grad beroende på samarbetet med driftsledningen och det stöd, som lämnas från dennas sida. Det bör framhållas, att undersökningar av förevarande slag icke syfta till en kontroll å eller korrigerings av driftsledningen utan till att förse denna med hjälpmedel att åvägabrinda effektivaste möjliga planläggning av verksamheten och tillsyn å denna. Inom näringslivet höra metodiska undersökningar av arbetsdetaljer till en efter tidenliga principer arbetande driftsledning, och detsamma bör vara förhållandet beträffande den statliga förvaltningen.

Resultaten av hittills utförda organisationsundersökningar.

Bland hittills framlagda förslag eller redan uppnådda besparingsresultat kan omnämnas socialstyrelsens utlänningsbyrå, där särskilda svårigheter förelegat att behärska arbetet; genom en omläggning av arbetet, som snart är genomförd, beräknar man kunna vinna en årlig driftskostnadsbesparing av netto 85 000 kr. På övriga byråer i socialstyrelsen ha föreslagits besparingar på omkring 19 000 kr. årligen. Därjämte fanns i samband med rationaliseringsundersökningen anledning föreslå en avgiftsförhöjning, som beräknades inbringa omkring 200 000 kr. årligen. I riksförsäkringsanstalten äro besparingar om 135 000 kr. att anse som påräkneliga, av vilka en del redan realiserats. Ytterligare besparingar böra där vara möjliga. Inom tullverket ha enbart dessa organisationsundersökningar föranlett förslag till besparingar på 850 000 kr. om året, beräknat efter de för verket mera normala förhållandena och arbetsvolymen för år 1938. Inom telegrafverket har på de begränsade områden, där undersökningarna äro avslutade (rikstelefonbyrån i Stockholm och vissa delar av IV. distriktets förvaltning), föreslagits besparingar på omkring 240 000 kr. om året, av vilka en del redan genomförts. I fortsättningen anses ytterligare betydande resultat uppnåeliga. Inom kommerskollegium ha utredningarna avslutats inom större delen av verket, och besparingarna beräknas där uppgå till omkring 50 000 kr. årligen. Inom pensionsstyrelsen ha föreslagits besparingar på omkring 107 000 kr. om året, men ytterligare besparingar torde vara möjliga. Inom medicinalstyrelsen ha föreslagits 40 000 kr. i årlig besparing inom de delar av verket, där utredningarna äro avslutade. I patentverket har föreslagits närmare 23 000 kr. årlig besparing, varjämte utvägar anvisats för att genom ändrad lokaldisposition göra ett betydande utrymme disponibelt för kontors- och arkivändamål att möta verkets expansionsbehov, varigenom tillbyggnader härför för närvarande ej skulle bli erforderliga. Inom lantmäteristyrelsen, lotsverket, statens järnvägar, domänverket och statens reproduktionsanstalt har arbetet ännu ej fortskridit så långt, att resultat kunna redovisas.¹

Sammanlagt representera de årliga besparingar, som enligt vad ovan nämnts föreslagits som resultat av organisationsundersökningarna, samt ytterligare föreliggande preliminära förslag *över 2 miljoner kronor*, varjämte investeringar i nybyggnader på *över 5 miljoner kronor* beräknas kunna inbesparas.

Förslag om kontorschefer i verken.

Vid de företagna undersökningarna har det visat sig, att behandlingen av kontorsorganisationen berörande frågor i stor utsträckning icke sker centralt inom verken utan ankommer på de olika byrå- eller avdelningscheferna. Dessa hinna mestadels icke ägna någon metodisk handläggning åt hithörande angelägenheter. I betraktande av såväl skiftningarna i chefstjänstemännens centrala arbetsuppgifter som olikheterna i deras utbildning och andra kvalifikationer är det icke heller annat än naturligt, om vederbörandes intresse och fallenhet särskilt för organisationstekniska frågor äro ganska växlande. På detta liksom på andra områden framträder alltmer behovet av facklig utbildning och erfarenhet.

På grund härav måste det betecknas som en angelägenhet av vikt, att handläggningen av ärenden rörande kontorsorganisation i största möjliga utsträckning inom de olika verken centraliseras till särskilda genom utbildning och allmän läggning för ändamålet lämpade tjänstemän med uppdrag att fungera som kontorschefer. Alla uppkommande kontorsorganisationsfrågor inom ett verk böra därvid hänskjutas till kontorschefen att av denne lösas i samråd med de avdelningschefer eller andra förmän, som frågorna beröra.

Vissa av här nämnda förslag äro redovisade i pm 11, 22, 46, 60, 73, 75, 76, 77 i bil. 4.

Om det i större verk är nödvändigt, att kontorschefen får helt ägna sig åt arbetsuppgifter av nu ifrågavarande slag, torde detta dock ej regelmässigt innebära, att nya befattningar skulle behöva inrättas för ändamålet. I varje fall bör undersökas om ej frågan kan utan personalökning lösas genom överföring av de olika avdelningarnas organisationsuppgifter till en tjänsteman och fördelning av dennes tidigare uppgifter på andra tjänstemän. I många verk torde kontorschefsgöromålen kunna förenas med andra göromål.

De uppgifter, som böra åvila kontorschefen, äro huvudsakligen:

att följa arbetsmängdens förändringar samt avgiva förslag till lämplig personalfördelning med hänsyn därtill;

att verka för goda arbetsförhållanden;

att ur kontorsteknisk synpunkt övervaka inköp och användning av möbler, kontorsmaskiner, blanketter m. m.;

att tillse att kontorstekniska hjälpmedel utnyttjas i lämplig utsträckning; samt

att i övrigt verka för tillämpning av principerna för modern kontorsorganisation, såsom eliminering av onödigt arbete, lämplig ansvars- och arbetsfördelning, standardisering m. m.

Om inom statsförvaltningen en central institution för organisationsfrågor inrättas, bör denna hålla kontakt med kontorscheferna och verka för att de nu angivna riktlinjerna följas.

Förteckning över besparingsberedningens tidigare avgivna promemorior.

Resultaten av besparingsberedningens arbete — frånsett deltagandet i den inom finansdepartementet under hösten 1941 verkställda budgetgranskningen — ha huvudsakligen redovisats i ett antal av beredningen avgivna eller med dess yttrande överlämnade promemorior. Här nedan lämnas för varje ifrågakommande departements arbetsområde, med angivande av datum för den slutliga handläggningen inom beredningen av respektive promemorior, en summarisk redogörelse för innehållet av promemoriorna ävensom för de åtgärder som vidtagits i anledning av desamma.

Där så kunnat ske, har vid omnämmandet av de olika promemoriorna angivits den beräknade årliga besparingseffekten respektive inkomstökningen vid ett fullständigt genomförande av de framlagda förslagen. Eftersom det i många fall är förenat med stora svårigheter att tillnärmelsevis uppskatta de besparingar och inkomstökningar, som stå att vinna, kunna de anförda beräkningarna i huvudsak endast ge en föreställning om storleksordningen av de belopp, varom fråga är.

Justitiedepartementets område.

1) Den 1 februari 1943 angående vissa besparings- och rationaliseringsfrågor på rättsväsendets område.

I särskilda promemorior ha behandlats möjligheterna till *dels* nedsättning av antalet domföra ledamöter i hovrätt, *dels* förenkling av rubrikskrivningen i fråga om domar och utslag, *dels* vissa ändringar i fråga om ordningen för högsta domstolens tjänstgöring, *dels* ock förenklingar i de föredragningspromemorior, som skola upp-rättas av revisionssekreterarna. Slutligen har lämnats en redogörelse för vissa tidigare förslag angående förenkling av Kungl. Maj:ts domar och utslag.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen, som tidigare i vissa delar varit föremål för underhandsöverläggningar med vederbörande myndigheter och som beredningen utan eget yttrande överlämnat till chefen för justitiedepartementet för kännedom, är i huvudsakliga delar beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Socialdepartementets område.

2) Den 16 juni 1941 angående länsnykterhetsnämnderna m. m.

I första hand har i promemorian föreslagits, att länsnykterhetsnämnderna ersättas med ett antal konsulenter på socialstyrelsens stat. Alternativt har ifrågasatts en mera begränsad organisationsändring. Såsom ytterligare alternativ föreslås minskning av antalet ledamöter, sänkning av ledamöternas arvoden samt maximigräns för resekostnaderna.

Årlig besparing vid förstnämnda alternativ 69 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 145/1942, skriv. 207). Därvid ha vissa arvoden nedsatts och anslagsmedlen till reseersättningar begränsats.

3) Den 16 juni 1941 angående arbetsrådet.

I promemorian har föreslagits förlängd giltighetstid för sådana medgivanden av arbetsrådet, vilka meddelas för viss tid, vissa ändringar med avseende å beslutanderätten inom rådet och antalet ledamöter i detsamma, minskning av antalet sammanträdesdagar, sänkning av arvoden till rådets ledamöter samt begränsning av personalen.

Årlig besparing 45 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling och därvid icke givit anledning till särskilda besparingsåtgärder (prop. 343/1942, skriv. 466).

4) Den 28 juni 1941 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

Promemorian innefattar förslag om sådan ändring i lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, att uppgiften att vara sundhetsinspektör i städer, som icke ligga helt utanför förste provinsialläkarnas verksamhetsområden, skulle överflyttas från vederbörande stadsläkare till förste provinsialläkaren i länet.

Årlig besparing 30 000 kronor.

Det framlagda förslaget har i huvudsak genomförts (prop. 1/1942, V H. T., p. 162 och prop. 222/1942, skriv. 5, respektive 247).

5) Den 28 juni 1941 angående bidrag till driften av Welanderhem.

Indragning av statsbidraget har föreslagits.

Årlig besparing 8 000 kronor.

Anslag för ifrågavarande ändamål har från och med budgetåret 1942/43 icke upptagits i riksstaten.

6) Den 28 juni 1941 angående anslaget till skyddskoppypningen.

I promemorian har lämnats en redogörelse för redan vidtagna åtgärder i besparingssyfte beträffande ifrågavarande anslag varjämte förordats viss åtgärd till nedbringande av resekostnaderna i samband med skyddskoppypningen.

Besparingseffekten kan icke nu beräknas.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, V H. T., p. 163, skriv. 5, p. 131). Medicinalstyrelsen har i cirkulärskrivelse till samtliga förste provinsialläkare den 30 januari 1943 meddelat anvisningar för nedbringande av ifrågavarande resekostnader under år 1943.

7) Den 12 augusti 1941 angående arbetsdomstolen.

Förslaget innebär i huvudsak begränsning av vissa arvoden.

Årlig besparing 9 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, V. H. T., p. 9, skriv. 5, p. 7). Därvid har viss arvodesminskning företagits.

8) Den 26 augusti 1941 angående folk tandvården.

I promemorian har föreslagits utökning av antalet studerande vid tandläkarinstitutet till undvikande av att den rådande bristen på sökande till distriktstandläkartjänster framtvingar en höjning av lönenivån för ifrågavarande befattningar, utbildning av enklare tandläkarkrafter, snävare regler i fråga om arten av den tandvård som bör bekostas av allmänna medel, sänkning av fordringarna på polikliniklokalernas beskaffenhet, inskränkning i journalföringen, komplettering av bestämmelserna om distriktstandläkarnas anställningsförhållanden, bland annat beträffande uppsägning, samt begränsning av mödrahjälpstandvården.

Årlig besparing beträffande mödrahjälpstandvården 500 000 kronor; besparingseffekten i övrigt kan icke nu beräknas.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 116/1942, skriv. 205). Därvid har upplysts, att medicinalstyrelsen föranställt om utredning att läggas till grund för bestämmandet av vilka sjukdomsformer, som böra berättiga till tandvård på medicinska grunder enligt 2 § andra stycket under 7) förordningen den 3 juni 1938 (nr 360) om lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader m. m. Enligt propositionen ankommer det på medicinalstyrelsen

att utfärda föreskrifter för vinnande av önskvärda besparingar dels genom sänkning av fordringarna på lokaler för folktandvårdspolikliniker och deras inredning, dels ock genom begränsningar i journalföring. I kungörelsen den 12 juni 1942, nr 422, har införts en bestämmelse om uppsägningstid för distriktstandläkare. I vad avser mödrahjälpstandvården har förslaget icke föranlett åtgärd (prop. 308/1942, skriv. 363).

På Kungl. Maj:ts uppdrag har tandläkarinstitutets lärarråd i samråd med besparingsberedningen avgivit förslag rörande de förändringar i institutets organisation, verksamhet och utrustning, vilka kunna anses påkallade med särskild hänsyn till behovet av tandläkare inom den av staten bedrivna eller understödda tandvården. Förslaget, som tillstyrkts av vederbörande myndigheter, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Medicinalstyrelsen har den 13 oktober 1942 utfärdat cirkulär angående tandvård på medicinska grunder åt obemedlade och mindre bemedlade.

Enligt vad under hand upplysts från medicinalstyrelsen har en standardsänkning numera skett ifråga om lokaler för folktandvårdspolikliniker.

9) Den 11 september 1941 angående statens bosättningslån.

I promemorian har föreslagits, att kontroll införes beträffande användandet av bosättningslån, att ortsombud tillsätts genom riksbanken eller länsstyrelse eller, om ortsombuden bibehållas som kommunala förtroendemän, att kommunerna övertaga viss del av risken med långivningen samt att indrivningen effektiviseras gentemot försumliga låntagare.

Besparingseffekten kan icke nu beräknas.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 180/1942, skriv. 163). Enligt uttalande i propositionen, vari hänvisats till pågående undersökningar i ämnet inom socialstyrelsen och till 1941 års befolkningsutredning, har ställningstagandet till beredningens förslag tills vidare uppskjutits.

10) Den 11 september 1941 angående kostnaderna för bidragsförskott.

I promemorian ha föreslagits olika åtgärder till effektiviserad indrivning, ändringar i 17 § bidragsförskottslagen samt minskning av statsverkets andel av kostnaderna för bidragsförskott.

Årlig besparing för det allmänna 250 000 kronor, därutöver överflyttning till kommunerna av kostnader uppgående till 450 000 kronor för år.

Sedan framställningen överlämnats till socialvårdskommittén för att tagas i övervägande vid fullgörandet av kommitténs uppdrag att verkställa översyn av lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn, har kommittén den 26 maj 1942 överlämnat betänkande med förslag till ändrad bidragsförskottslag m. m. (statens off. utredn. 1942: 29). Besparingsberedningens förslag till åtgärder för effektiviserad indrivning ha i vissa hänseenden föranlett socialvårdskommittén att föreslå ändrade föreskrifter, varemot i andra hänseenden beredningens förslag avböjts eller ansetts böra komma under bedömande i annat sammanhang. Barnavårdsnämnds befogenhet enligt 17 § bidragsförskottslagen att eftergiva återkravs rätt har av kommittén föreslagits skola överflyttas till länsstyrelserna. Kommittén anser, att ställningstagandet till frågan om minskning av statsverkets andel av kostnaderna för bidragsförskott bör anstå till blivande prövning av fördelningen av kostnaderna för socialvården överhuvudtaget.

Socialvårdskommitténs betänkande har varit föremål för remissbehandling och är för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

11) Den 8 oktober 1941 angående socialstyrelsens utlänningsbyrå.

Framställningen innefattar förslag till rationalisering av utlänningsbyråns kontorsorganisation, innebärande främst att de 25 kortregistren å byrån ersättas med 1 centralregister och 4 mindre register. Därjämte skulle en förenkling av byråns arbete jämväl i övrigt äga rum, bland annat i fråga om protokollsföring, postbehand-

ling och expedition. Vid förslagets genomförande skulle byråns icke-ordinarie personal kunna minskas med 36 tjänstemän.

Årlig nettobesparing 85 000 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 13 mars 1942 uppdragit åt socialstyrelsen att snarast möjligt genomföra en rationalisering av arbetet å ifrågavarande byrå, genomföres omorganisationen successivt under beredningens medverkan. Beträffande förslagets inverkan på socialstyrelsens anslagsbehov se prop. 260/1942, sid. 16 och 1/1943, V H. T., p. 3, sid. 17.

12) Den 8 oktober 1941 angående spetälskevärdan.

I promemorian har föreslagits avveckling av spetälskevärdan vid Järvsö sjukhus m. m.

Årlig besparing 4 700 kronor.

Förslagen ha genomförts (prop. 1/1942, V H. T., p. 164, skriv. nr 5, p. 132).

13) Den 8 oktober 1941 angående sjuktransporter med flygplan.

Förslaget avser införande i vissa fall av avgifter för sjuktransporter med de i Östersund och Boden placerade flygambulanserna.

Årlig besparing 2 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling. Den har därvid lämnats utan åtgärd (prop. 1/1942, V H. T., p. 166, skriv. 5, p. 134).

14) Den 6 november 1941 angående bidrag till resor för dels vissa patienter vid kustsanatorierna m. m., dels patienter vid vissa anstalter för radiumbehandling m. m., dels vanföra m. m.

I framställningen har förordats utredning för erhållande av en enhetlig vägledning angående tolkningen av begreppen »obemedlad», »medellös» och »mindre bemedlad». En särskild promemoria i denna tolkningsfråga har beredningen utan eget yttrande överlämnat till chefen för socialdepartementet.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Den 11 juli 1942 har beredningens framställning överlämnats till socialvårdskommittén för verkställande av den av beredningen ifrågasatta utredningen.

15) Den 6 november 1941 angående skyddsläkemedel åt vissa kvinnor och barn.

I promemorian har föreslagits, att — i samband med eventuellt nytt cirkulär i fråga om skyddsläkemedel — för läkarna liksom tidigare påpekas nödvändigheten av att i första hand söka ordna en fullvärdig kost, eventuellt med utnyttjande av mödrahjälpmedel för åstadkommande av kostförbättring, att då i allmänna handelen förekomma billigare livsmedelspreparat, innehållande C-vitaminer, med samma verkan som skyddsläkemedel, endast de förstnämnda få tillhandahållas på det allmännas bekostnad, att viss ekonomisk behovsprövning införes i fråga om skyddsläkemedels tillhandahållande åt skol- och förskolbarn, att vissa förändringar företagas i en av medicinalstyrelsen fastställd förteckning över skyddsläkemedel, som få tillhandahållas på det allmännas bekostnad, att farmaceutiska specialiteter icke få försäljas förrän varan undergått kontroll och blivit godkänd, samt att den nuvarande rätten för distriktsbarnmorska och distriktssköterska att under vissa omständigheter utfärda anvisning å skyddsläkemedel borttages.

I promemorian beräknad årlig besparing 100 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 88/1942, skriv. 127). I kungörelse den 12 juni 1942, nr 373, har föreskrivits, att skyddsläkemedel icke må kostnadsfritt tillhandahållas den, vars egen eller vars försörjningspliktiga anhörigas ekonomiska ställning är sådan, att dylik förmån rimligen icke bör utgå till honom. Vidare ha bestämmelserna i kungörelsen gjorts tillämpliga jämväl i fråga om skyddsfödoämne, som saluföres å apotek och som i avseende å sina verkningar är att likställa med läkemedel.

16) Den 6 november 1941 angående anslaget till behandling av medellösa lupuspatienter från landsorten.

I promemorian har förordats en skärpt behovsprövning i fråga om behandling

på statens bekostnad, anvisningar om vad i förevarande hänseende skall förstås med begreppet medellös, utfärdande av föreskrift om behörighet att utfärda medel-löshetsintyg för lupuspatienter från landsbygden samt ökad kontroll av räkningar för ifrågavarande sjukvård.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, V H. T., p. 129, skriv. 5, p. 102). De framlagda förslagen ha därvid ej föranlett särskilda besparingsåtgärder.

17) Den 6 november 1941 angående lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader.

I promemorian har föreslagits utfärdande av bestämmelser om att ifrågavarande statsbidrag ej må utgå med högre belopp än att patientens nettokostnader för lä-karens besök överstiga vad patienten skulle hava behövt vidkännas, därest han själv besökt läkaren å dennes mottagning.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Samtidigt med avgivandet av ovannämnda promemoria till chefen för socialde-partementet har beredningen till socialvårdskommittén överlämnat avskrift av en av särskilda av beredningen tillkallade sakkunniga till beredningen avlåten skri-velse, vari bland annat föreslagits att socialvårdskommittén anmodas att, därest så icke redan skett, beakta att sjukkaspatienterna å landsbygden komma i åtnju-tande av relativt mycket låga sjukvårdskostnader i vad dessa avse läkarbesök i hemmen.

Framställningen har anmälts till riksdagsbehandling (prop. 1/1943, V H. T., p. 164). Departementschefen har därvid icke ansett sig kunna biträda densamma.

18) Den 6 november 1941 angående förbättrad sjukvård inom rikets ödemarks-områden.

I promemorian har förordats övervägande, huruvida icke statsbidragen till upp-förande och inrättande av sjukstugor vid ödemarksområdenas läkarstationer borde tills vidare upphöra att utgå liksom även flyttningsbidrag åt distriktsbarnmorskor. Bland annat med hänsyn till förefintlig reservation har anslag för budgetåret 1942/43 till förbättrad sjukvård inom rikets ödemarksområden ansetts obehövt.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

I enlighet med beredningens förslag har anslag för ifrågavarande ändamål icke äskats för budgetåret 1942/43. I 1943 års statsverksproposition (V H. T., p. 165) har departementschefen icke ansett sig böra tillstyrka framställningen i dess övriga delar.

19) Den 20 november 1941 angående medicinalstyrelsens förslag till ny sjuk-kassetaxa.

I promemorian har föreslagits viss dyrortsgradering av i taxan ingående läkar-arvoden, vissa andra arvodesjusteringar m. m.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Vid utfärdande den 19 december 1941 av ny taxa har beredningens förslag i huvudsak lämnats utan bifall.

20) Den 20 november 1941 angående sjukersättning åt sjukkasmedlemmar un-der militärtjänstgöring.

I promemorian ha förordats åtgärder till begränsning av ifrågavarande sjuk-ersättning.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

21) Den 25 november 1941 angående behovet av förhandlingar mellan de erkända sjukkasorna och privata försäkringsgivare i överförsäkringsfrågan.

I promemorian har hemställts om uppdrag åt pensionsstyrelsen att i samråd med försäkringsinspektionen och besparingsberedningens sjukkassesakkunniga söka åvä-

gabrunga förhandlingar mellan representanter för de enskilda sjukförsäkringsbolagen för att uppnå samförstånd om åtgärder till förhindrande av överförsäkring.

Efter meddelat uppdrag ha de begärda förhandlingarna ägt rum under förra hälften av 1942.

Med anledning av att förslag om obligatorisk sjukförsäkring kunde förväntas från socialvårdskommittén, i vilket förslag även överförsäkringsfrågan skulle ägnas särskild uppmärksamhet, beslöto de i förhandlingarna deltagande att stanna vid utarbetandet av vissa promemorior med redogörelser för nuvarande praxis ävensom för de ytterligare åtgärder mot överförsäkring i samband med nyteckning eller inträde, som respektive grupper av försäkringsgivare kunde ena sig om.

Besparingseffekten av förhandlingarna kan ej beräknas.

22) Den 9 januari 1942 angående vissa byråer inom socialstyrelsen.

Förslaget syftar till rationalisering av kontorsorganisationen inom socialstyrelsens statistiska byrå, utredningsbyrå, arbetsmarknadsbyrå, fattigvårdsbyrå och lagbyrå samt förlikningsmannarexpedition ävensom till viss centralisering av skyddshemmens ekonomiska förvaltning.

Årlig besparing 19 000 kronor.

I 1943 års statsverksproposition (V H. T., p. 3) har departementschefen ansett att en centralisering till socialstyrelsen av den ekonomiska förvaltningen vid de statliga skyddshemmen icke för närvarande bör komma till stånd. Hänsyn till förslaget i övrigt har tagits vid anslagsberäkningen för budgetåret 1943/44.

23) Den 9 januari 1942 angående bidrag till förebyggande mödra- och barnavård.

I promemorian har bland annat behandlats frågan om upptagande av avgifter för den förebyggande mödra- och barnavården. Förslag härom har dock icke ansetts böra framställas.

Framställningen har lagts till handlingarna inom socialdepartementet.

24) Den 9 januari 1942 angående moderskapspenningen.

I promemorian, som beredningen utan eget yttrande överlämnat till chefen för socialdepartementet, ha dryftats olika möjligheter till besparingar i fråga om moderskapspenningen, varvid förordats avskaffande av moderskapspenningen jämte viss höjning av mödrahjälpens maximibelopp.

Årlig besparing 1 600 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling utan att föranleda någon åtgärd (prop. 308/1942, skriv. 363).

25) Den 13 januari 1942 angående försäkringsrådet.

Promemorian innefattar förslag om införande av rätt för försäkringsrådet att till förnyad prövning upptaga av rådet meddelade beslut ävensom av förbud i vissa fall att överklaga försäkringsinrättnings beslut hos försäkringsrådet innan ändring i beslutet söks hos inrättningen. Därjämte har föreslagits ändring i omfattningen av försäkringsrådets arbete under vissa helger m. m. ävensom viss ändring av gällande arvodesgrunder.

Årlig besparing 42 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling, varvid de framlagda förslagen avvisats (prop. 126/1942, skriv. 200).

26) Den 13 januari 1942 angående understödande av dispensärverksamhet.

I promemorian, som beredningen utan eget yttrande överlämnat till chefen för socialdepartementet, ha föreslagits åtgärder i syfte att minska centraldispensärernas driftkostnader, vissa förändringar i fråga om distriktsdispensärernas organisation och verksamhet ävensom ändrade grunder för statsbidrag.

Årlig besparing 135 000 kronor.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

27) Den 13 januari 1942 angående statens sjuksköterskeskola.

I promemorian har föreslagits att bemedlade elever vid ifrågavarande skola skulle erlägga viss avgift för naturaförmåner.

Årlig besparing 20 000 kronor.

Framställningen har anmälts till riksdagsbehandling (prop. 1/1943, V H. T., p. 150) men därvid icke föranlett förslag från departementschefens sida.

28) Den 13 januari 1942 angående barnmorskelläroanstalterna.

I promemorian har föreslagits ett avgiftssystem av samma innebörd som det vilket förordats i nästföregående promemoria.

Årlig besparing 15 000 kronor.

Framställningen har anmälts till riksdagsbehandling (prop. 1/1943, V H. T., p. 147) och därvid icke föranlett annat förslag från departementschefens sida än att en strängare behovsprövning borde tillämpas vid utdelandet av kontanta understöd för bidrag till kläder, böcker och instrument.

29) Den 10 april 1942 angående lån och bidrag av statsmedel för beredande av hyresbostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer.

I promemorian har beredningens majoritet¹ förordat förenklingar i byggnadssätt och lägenhetsutrustning samt föreslagit, att statens bostadsanskningslån beviljas allenast för så stor del av byggnadsvärdet, som motsvarar värdet av det för familjebidragsberättigade hyresgäster reserverade lägenhetsbeståndet. Därjämte ha framlagts förslag till *dels* viss jämkning nedåt av familjebidragen till tre- och fyrbarnsfamiljer i hyreshus, *dels* ändringar i bränslebidragen. Beredningen har vidare hemställt om utredning rörande möjligheterna att även i fråga om den verksamhet, som avser att bereda bostäder i egna hem på landet åt barnrika familjer företaga sådana åtgärder som beträffande städerna förordats i förevarande promemoria.

Den besparing, som kan uppnås genom inskränkning i långivningen samt standardsänkning, kan icke närmare angivas. Den föreslagna bränslebidragsänkningen samt ändringen i familjebidragsgrunderna för barnrika familjer i hyreshus torde sammanlagt åstadkomma en årlig besparing, som ej understiger 500 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 320/1942, skriv. 463). De framlagda förslagen ha därvid i allt väsentligt avvisats.

30) Den 15 april 1942 angående den statliga läne- och understödsverksamheten för bostadsbyggande å landsbygden.

I promemorian har beredningens majoritet² förordat återhållsamhet i medelstilldelningen på ifrågavarande område och varsamhet ifråga om standard samt framhållit vikten av att denna stödverksamhet ej leder till konserverande eller ökande av de höga byggnadskostnaderna. Beträffande lantarbetarbostäder har föreslagits att de direkta bidragen och den i lånen ingående räntesubventionen slopas samt långivningen begränsas. Vidare har förordats begränsning av standarden för de statssubventionerade arbetarbostäderna och barnrikehusen av egnahemsnatur samt föreslagits överflyttning av verksamheten rörande bostadsförsörjning å landsbygden för mindre bemedlade barnrika familjer från statens byggnadslånebyrå till egnahemsstyrelsen. Därjämte har föreslagits administrativ rationalisering av statens låne- och understödsverksamhet på ifrågavarande områden.

Förslaget kan i stort sett sägas avse att hålla verksamheten inom den utgiftsram, som gällde under budgetåren 1935/36—1939/40.

Besparingen i förhållande till anvisningarna för budgetåret 1941/42 uppgår till 48·75 milj. kronor. Av detta belopp avse 29·5 milj. kronor kapitalbudgeten samt omkring 24·5 milj. kronor driftbudgeten (inklusive avskrivningsanslagen).

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 320/1942, skriv. 463). De framlagda förslagen ha därvid i huvudsak avvisats, dock att prövningen av

¹ Herrar Akselsson, Carlström, Nordström, Sjögren, Svensson, Sällfors och Wistrand. Reservation av statsrådet Wigforss samt herr Löwbeer.

² Herrar Akselsson, Carlström, Nordström, Svensson, Sällfors och Wistrand. Reservation av statsrådet Wigforss samt herr Löwbeer.

beredningens förslag beträffande grunderna för lantarbetarbostadslån uppskjutits, enär något anslag för ändamålet med hänsyn till förefintliga reservationer ej äskats för budgetåret 1942/43, varjämte ställning icke tagits till förslaget om överflyttning till egna hemsstyrelsen av här ifrågasvarande verksamhet rörande bostadsförsörjning å landsbygden för mindre bemedlade barnrika familjer.

31) Den 15 april 1942 angående bidrag till uppförande, inrättande eller inlösen av vårdhem för lättskötta sinnessjuka.

I promemorian ha förordats åtgärder i syfte att förebygga, att vårdhemmen för lättskötta sinnessjuka bliva belagda med klientel, som icke är att hänföra till dylika sjuka.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

32) Den 25 april 1942 angående personalförhållanden och arbetstid m. m. å vissa icke statliga sjukhus.

I promemorian har förordats en rationalisering av sjukvårdsarbetet i syfte att möjliggöra ett effektivare utnyttjande av tillgänglig arbetskraft. Därvid har bl. a. förslagits, att arbetstiden för sjukvårdspersonalen vid i promemorian avsedda sjukvårdsanstalter bestämmas till 216 timmar per fyra veckorsperiod. Vidare har framhållits angelägenheten av att en allsidig och grundlig undersökning angående möjligheterna för en begränsning av driftkostnadsstegringen vid sjukhusen snarast kommer till stånd.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Beredningen har vid överlämnande av promemorian uttalat, att beredningen ansett att slutlig ståndpunkt i dåvarande läge ej kunnat tagas till vad i promemorian anförts beträffande arbetstiden. Beredningen har emellertid funnit promemorians innehåll jämväl i denna del böra framläggas till vidare övervägande. Beredningens uttalande gäller även de nedan under 33)—37) angivna promemoriorna.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Beträffande behandlingen av vissa i framställningen berörda frågor jämför 33) nedan.

33) Den 25 april 1942 angående bidrag till driften av anstalter för lungtuberkulos och bidrag till driften av anstalter för kirurgisk tuberkulos.

I promemorian har antalet utnyttjade vårdplatser vid sanatorierna ansetts kräva uppmärksamhet, varjämte förslag framförts av liknande innebörd som i promemorian under 32) ovan.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen har anmälts till riksdagsbehandling (prop. 1/1943, V H. T., p. 124 och 125). Utredningen rörande beläggningen å lungtuberkulosanstalterna har departementschefen icke ansett påkalla åtgärder från statsmakternas sida sedan medicinalstyrelsen meddelat, att styrelsen hädanefter i samband med inspektioner av sanatorierna komme att ha sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden. Beträffande kustsanatorierna har däremot föreslagits en jämkning i bidragsgrunderna i syfte att möjliggöra vissa dispositioner för ett bättre utnyttjande av platstillgången. Utredningen rörande driftkostnaderna har ansetts påkalla en undersökning rörande möjligheterna att genom rationalisering av arbetet begränsa utgifterna för anstalterna. En dylik undersökning skulle icke begränsas till tuberkulosanstalter av olika slag utan omfatta samtliga av våra mera allmänt förekommande sjukhustyper.

34) Den 25 april 1942 angående besparingsmöjligheterna vid vanförestalterna och Eugeniahemmet.

I promemorian ha framförts förslag av liknande innebörd som i promemorian under 32) ovan. Därvid har ifrågasatts ökning av arbetstiden för sjukgymnaster, höjning av polikliniktaxan vid Stockholms vanförestalt och lämplig fördelning av inkomsterna från poliklinikavgifterna vid övriga här ifrågasvarande anstalter mel-

lan läkarna och anstalterna. Vidare har rekommenderats iakttagande av försiktighet vid bestämmandet av lärarnas antal och honorar vid yrkesskolorna.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen har anmälts till riksdagsbehandling (prop. 1/1943, V H. T., p. 136 och 139). Departementschefen har därvid tillstyrkt en undersökning av möjligheterna att bättre tillvarata sjukgymnasternas arbetskraft för anstalternas räkning. I detta sammanhang borde en sådan anordning övervägas, att behandlingen av de s. k. privatpatienterna kan äga rum inom ramen för den ordinarie arbetstiden, varvid inkomsterna därav i sin helhet böra tillfalla anstalten. I fråga om taxeinkomsterna har åtgärd beträffande Stockholmsanstalten icke ansetts påkallad sedan medicinalstyrelsen meddelat, att styrelsen nyligen godkänt ett av anstaltens huvudman fattat beslut, innebärande vissa höjningar i polikliniktaxan. I övrigt förordas i detta ämne, att förhandlingar upptas mellan anstalternas huvudmän och läkare i syfte att få till stånd en lämplig fördelning av inkomsterna mellan respektive anstalt och läkare. Medicinalstyrelsen har förutsatts skola ha sin uppmärksamhet riktad på frågan om lärares antal och honorar vid yrkesskolorna.

35) Den 24 april 1942 angående bidrag till driften av epidemisjukhus.

I promemorian ha föreslagits åtgärder i syfte att möjliggöra att vårdplatser för epidemiskt sjuka i vidgad utsträckning användas för andra sjukvårdsändamål.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen har anmälts till riksdagsbehandling (prop. 1/1943, V H. T., p. 131). Departementschefen har därvid förordat, att epidemisjukvårdens huvudmän generellt bemyndigas att efter samråd med vederbörande förste provinsialläkare eller därmed jämställd stadsläkare tillfälligt ta i anspråk epidemivårdplatser för sådana sjukdomsfall, som avses i beredningens promemoria.

36) Den 25 april 1942 angående bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m.

I promemorian har förordats ett bättre utnyttjande av personalen inom den slutna barnbördsvården.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

37) Den 25 april 1942 angående bidrag till driften av vårdhem för lättskötta sinnessjuka.

I promemorian ha i huvudsak framförts förslag av liknande innebörd som i promemoriorna under 31) och 32) ovan.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

38) Den 12 juni 1942 angående statens rättskemiska laboratorium.

I promemorian har förordats höjning av den taxa, enligt vilken blodgruppsbestämningar i paternitetsmål debiteras, omläggning av systemet för tillhandahållande åt polismyndigheterna av provtagningsmaterial för alkoholbestämning ävensom minskning av anslagsposterna till expenser och övriga utgifter.

Årlig inkomstökning och besparing tillhoppa 11 000 kronor.

Framställningen har anmälts till riksdagsbehandling (prop. 1/1943, V H. T., p. 95 och 96). Departementschefen har därvid biträtt förslaget i vad det avser jämkning av anslagsposterna till expenser och övriga utgifter. I övrigt har framställningen icke föranlett förslag från departementschefens sida.

39) Den 12 juni 1942 angående statens bakteriologiska laboratorium.

I promemorian har föreslagits anställande vid laboratoriet av en ekonomisk rådgivare, införande av avgifter beträffande vissa undersökningar, taxehöjningar och ersättande i viss utsträckning av läkarutbildad personal med farmaceutisk sådan, varjämte ifrågasatts vidgad handel med bakteriesubstrat.

40) Årlig inkomstökning 64 000 kronor.

Framställningen har anmälts till riksdagsbehandling (prop. 1/1943, V H. T., p. 93). Möjligheten att i viss utsträckning ersätta läkarutbildad personal med farmaceuter har departementschefen därvid ansett böra prövas så snart detta låter sig göra med ekonomisk fördel för laboratoriet. Med frågan om förstärkning av laboratoriets ekonomiska förvaltning har ansetts böra anstå i avvaktan på det resultat, vartill den pågående utredningen rörande medicinal- och veterinärväsendets centrala ledning kan leda. I övrigt har framställningen icke föranlett särskilt uttalande från departementschefens sida.

40) Den 12 juni 1942 angående statens farmaceutiska laboratorium.

I promemorian har föreslagits höjning av avgifterna för specialitetskontrollen varjämte framhållits möjligheterna för laboratoriet att avstå vissa lokaler. Vidare har förordats, att viss del av omkostnadsanslaget reserveras för forskning.

Årlig inkomstökning 60 000 kronor.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

41) Den 1 december 1942 angående statens institut för folkhälsan.

Promemorian, som beredningen utan eget yttrande överlämnat till chefen för socialdepartementet, utmynnar icke i några förslag om besparings- eller rationaliseringsåtgärder av beskaffenhet att lämpligen böra genomföras under innevarande kristid.

Framställningen har anmälts till riksdagsbehandling (prop. 1/1943, V H. T., p. 144).

42) Den 1 december 1942 angående folkpensionsklienteletts invaliditetsgrad samt pensionsförfarandets anpassning till en centraliserad socialvård.

I promemorian har redogjorts för en på de i pensionsstyrelsens arkiv förvarade akterna grundad efterundersökning av de fall, i vilka folkpension under år 1940 beviljats personer, födda 1874 eller senare (yngre än 67 år). Ett av undersökningens resultat har angivits vara att rätt till folkpension i ungefär vart sjätte fall icke varit tillfredsställande styrkt.

I promemorian har föreslagits, att läkarutlåtande skall vara en obligatorisk förutsättning för invaliditetspension och insändas av läkaren direkt till pensionsstyrelsen, att praktiskt taget samtliga dessa läkarutlåtanden skola granskas av pensionsstyrelsens läkare samt att nytt formulär till läkarutlåtande fastställas. Icke pensionsberättigade fall borde hänvisas till vård genom kommunal försorg, och det har ifrågasatts, om icke vårdens genomförande borde sättas som villkor för att ärendet inom viss tid skall upptagas till förnyad prövning. I gränfallen borde beviljas vårdstöd i form av preliminär pension och samtidigt lämnas föreskrifter om vård. Kontroll borde äga rum efter kortare tidsfrist än den nu gängse. En omläggning av det nuvarande observationsförfarandet har föreslagits.

Ytterligare åtgärder till minskning av antalet invaliditetspensionsfall ha ansetts helt beroende av den framtida gestaltningen av socialvården i övrigt. Uppmärksamhet har emellertid ägnats åt jämväl denna fråga. Sålunda förordas inrättande av centrala organ inom kommunerna med uppgift att giva råd åt nödställda samt förmedla och lämna vård. Om en obligatorisk sjukförsäkring genomföres borde dessa organs verksamhet komplettera socialförsäkringen, varigenom ett kontinuerligt ekonomiskt och socialt vårdstöd skulle etableras under alla skeden av sjukdom och kraftnedsättning. Såsom ett led i organens fattigvårdsprofylaktiska verksamhet skulle jämväl ingå arbetsförmedling och arbetsberedning för den så kallade partiella arbetskraften. Besparingar i samhällets kostnader för avhjälpande av nöd borde kunna ernås genom en planmässig och rationell organisation av stödåtgärderna och beräknas bli större ju tidigare dessa åtgärder i de särskilda fallen kunde sättas in.

Därest antalet fall, i vilka pensionsberättigandet kunde sättas i fråga, för femårsperioden 1936—1940 utgjorde en sjättedel av hela antalet fall, vari pension be-

viljats, skulle värdet för denna femårsgrupp av de diskutabla år 1940 utbetalda folkpensionerna uppgå till maximalt 4 000 000 kronor. Det framhålles, att även om hälften av ifrågavarande pensionstagare vore eller inom kort bleve pensionsberättigade, på de återstående dock belöpte en årlig utgift av ungefär 2 000 000 kronor, varav approximativt 1 700 000 bekostades av staten och 300 000 av kommunerna.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

43) Den 9 december 1942 angående den obligatoriska försäkringen för olycksfall i arbete.

I promemorian, som upprättats inom beredningens delegation för femte huvudtiteln och som beredningen utan eget yttrande överlämnat till chefen för socialdepartementet, har föreslagits en överflyttning till lokalorgan av vissa försäkringsfall (där invaliditet eller längre sjukdomstid ej behöver befaras) eller åtminstone av själva skaderegleringsarbetet i dylika fall. Vidare föreslås utredning i syfte att revidera karenstidsbestämmelserna för olycksfallsförsäkringen så att likställighet uppnås mellan dessa och motsvarande bestämmelser beträffande sjukförsäkringen. Förvaltningskostnaderna för den obligatoriska sjukförsäkringen ha ansetts böra bestridas helt med arbetsgivarbidrag och utredning föreslås för höjning efter denna grundsats av de nu utgående bidragen. Vid denna utredning borde även undersökas i vad mån en sådan differentiering av bidragen kan genomföras, att arbetsgivare, som genom egna åtgärder underlätta skaderegleringsarbetet, debiteras lägre avgifter. Möjligheterna till utbyte av livränta mot kapitalbelopp föreslås utvidgade.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

44) Den 17 december 1942 angående höjning av folkpensionsavgiften.

Enligt promemorian bör övervägas, om icke folkpensionsfondens bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen med hänsyn till utgifterna för dyrtidstillägg å pensionerna kan ökas genom en mot nämnda tillägg svarande tillfällig höjning av pensionsavgifterna. Efter en avgiftshöjning om 40 procent skulle fondens bidrag kunna ökas med omkring 20 miljoner kronor.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

45) Den 17 december 1942 angående det statsunderstödda sjukkasheväsendet.

I promemorian har föreslagits, att de erkända sjukkasorna skola få uttaga en förhöjd avgift i fall då högre sjukdomsrisk föreligger vid medlems inträde i sjuk-kassa ävensom att medlem skall kunna utslutas ur sjuk-kassa under de betingelser, som enligt lagen om försäkringsavtal medföra befrielse från ansvarighet för försäkringsgivare.

En förbättrad sjukkontroll i förening med lägre kostnader för sjukhjälp och läkarintyg har ansetts stå att vinna genom att de summariskt avfattade läkarintyg, som nu tillmätas avgörande vikt, i regel ersättas med deklarationer av patienterna enligt på lämpligt sätt avfattat formulär. Detta förslag borde först försöksvis tillämpas i ett begränsat antal sjukkassor.

Ytterligare föreslås åtgärder i syfte att stärka centralsjukkasornas ställning och inflytande. De ökade omkostnader för centralsjukkasorna, som därigenom skulle uppkomma, väntas bli mångfaldigt uppvägda av utgiftsminskning till följd av strängare kontroll och enhetligare bedömning av försäkringsfallen.

Till motverkande av vissa speciella former av överförsäkring förordas bestämmelser om dels uppsägningsrätt för erkänd sjuk-kassa i fall då kvinna i samband med giftermål upphör med tidigare förvärvsarbete, dels en viss åtstramning vid skaderegleringen, då sjukskriven sjukkasemedlem anges vara frisk från och med en måndag, dels ock minimiavdrag å sjukpenningen för sjukvårdsersättning. Vidare föreslås en differentiering av karenstiden i förening med skilda avgiftstariffer så att medlemmarna finge välja mellan exempelvis tre dagar, en vecka och en månad.

Såsom utgångspunkt för en diskussion framläggas vissa uppslag till förenklingar av bestämmelserna om statsbidrag till sjukkasorna.

Slutligen ifrågasättes om icke avgiftstarifferna och försäkringsvillkoren böra skiljas ut från kassornas stadgar.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

46) Den 19 december 1942 angående kontorsorganisationen inom riksförsäkringsanstalten.

Framställningen avser i huvudsak rationalisering av första och tredje skaderegleringsbyråernas kontorsorganisation. Ifråga om förstnämnda byrå, vilken i organisatoriskt hänseende är uppdelad i ett antal skaderegleringsgrupper, förordas bland annat en centralisering av det egentliga expeditionsarbetet. För tredje skaderegleringsbyråns vidkommande har ändrat förfarande vid registrering av inkommande ärenden m. fl. åtgärder föreslagits.

Årlig nettobesparing c:a 135 000 kronor.

Vissa av de framlagda förslagen ha genomförts eller äro under genomförande.

Övriga förslag ha ännu icke varit föremål för slutligt ställningstagande.

47) Den 11 februari 1943 angående bidrag till driften av hem för kroniskt sjuka.

I promemorian, som utarbetats av särskilt tillkallade sakkunniga, har förordats skärpt kontroll över beläggningen å hithörande anstalter ävensom att bidrag endast må utgå till hem, som drivas av landsting, städer utanför landsting och eventuellt även andra tillhöriga fristående anstalter.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

48) Den 11 februari 1943 angående bidrag till avlöning åt distriktssköterskor m. m.

I promemorian, som utarbetats av särskilt tillkallade sakkunniga, har föreslagits, att statsbidrag i vissa fall får utgå även under tid då distriktssköterskebefattning uppehålls en sjuksköterska, som icke har distriktssköterskekompetens, varjämte viss jämkning i distriktsindelningen förordas. Vidare ifrågasättes, om icke hemsjukvården kan göras billigare genom att mindre kvalificerade sjukvårdskrafter anlitas. En utredning härom ävensom beträffande sambandet mellan öppen och slutna sjukvård föreslås.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

49) Den 11 februari 1943 angående vissa frågor inom sinnessjukvården.

I promemorian, som utarbetats av särskilt tillkallad sakkunnig, har förordats en utredning angående vården av s. k. lättskötta sinnessjuka i syfte att utröna förhållandet mellan kostnaderna för dylik vård på s. k. kommunala vårdhem å ena sidan och på sinnessjukhusens avdelningar för sådana patienter å den andra. Vidare förordas åtgärder till utvecklande av familjevården, justering av vårdavgifter och jämkning i bestämmelserna om ersättning från landsting till fattigvårdssamhälle för utgifter för vård av obemedlade sinnessjuka. Vissa åtgärder i rationaliserings syfte föreslås beträffande patienternas på sinnessjukhusen arbeten. Slutligen föreslås undersökning rörande möjligheten till personalinskränkning genom mindre, eventuellt differentierad ökning av arbetstiden, utbyte i vissa fall av manlig personal mot kvinnlig ävensom en begränsning av viss läkarpersonal genom anskaffande av skrivhjälp åt läkarna för journalföring m. m. och genom att befria dem från åliggandet att lämna kroppssjukvård åt personalen.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

50) Den 11 februari 1943 angående sambandet mellan öppen och slutna sjukvård m. m.

I promemorian, vilken utarbetats av särskilt tillkallad sakkunnig och som innehåller åtskilliga uppslag till närmare utforskning av föreliggande besparingsmöjligheter, framhålles bland annat angelägenheten av en noggrann planläggning på lång sikt av den slutna kroppssjukvården för varje sjukvårdsområde. En rådgivande plan-

granskning borde utövas av ett centralt organ, förslagsvis centrala sjukhusarkivet. Vissa synpunkter framläggas vidare på planläggningen av nya sjukvårdsanstalter och på prövningen av möjligheterna att rationellt utnyttja ett befintligt lasarett, innan en utvidgning därav beslutas. I detta sammanhang beröras även möjligheterna att avlasta lasaretten genom överföring till öppen vård och till billigare former av sluten vård (s. k. B-sjukhus). En fortlöpande kontroll av lasarettens driftkostnader borde anordnas. Som sakkunniga borde representanter för de olika personalgrupperna anlitas till hjälp åt styresman, syssloman och husmor. Statistikens betydelse för kontrollen över driftkostnaderna framhålls. Åtskilliga ändringar i den nuvarande statistiken föreslås. Det betonas att såväl kuratorsverksamheten vid lasaretten som möjligheter att erhålla hjälp i hemmet är av väsentlig betydelse för ernående av kortare liggetid och avlastning av lasaretten med fall, som intagas utan tvingande medicinska skäl. Ifråga om den öppna sjukvården föreslås utredning av dess kostnader i jämförelse med kostnaderna för vård å sekundärsjukhus och konvalescenthem.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Kommunikationsdepartementets område.

51) Den 26 september 1941 angående slopande av värdebrevbäringen.

I promemorian har förordats, att den i Stockholm, Göteborg och Malmö förekommande värdebrevbäringen snarast möjligt indragas.

När personalindragning i förutsatt omfattning kunnat genomföras, beräknas besparingen komma att uppgå till omkring 700 000 kronor årligen.

Genom beslut den 27 februari och 17 juli 1942 har Kungl. Maj:t förordnat, att värdebrevbäringen skulle indragas från och med den 1 augusti 1942.

52) Den 8 oktober 1941 angående arbetsstudier å vägunderhållets område.

I promemorian har föreslagits anordnande av arbetsstudier i syfte att möjliggöra en rationalisering av vägunderhållet samt begränsa kostnaderna för detsamma.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Medel för ändamålet ha anvisats av 1941 och 1942 års riksdagar (prop. 305/1941 bil. 4 p. 2, prop. 1/1942, VI H. T., p. 10, skriv. 481/1941 och 6/1942).

53) Den 15 april 1942 angående vägväsendet.

I promemorian har som riktlinje för ett besparingsarbete på längre sikt angivits uppnående av god effektivitet vid såväl byggande som underhåll samt iakttagande av måttfullhet i standard och utförande vid nybyggnads- och förbättringsarbeten. Beträffande anslagsanvisningarna under nuvarande kristid har uttalats att byggnadsanslagen böra begränsas till ett minimum. Vidare har ifrågasatts, om icke anslagen till militärt viktiga vägar kunde till någon del uppskjutas, samt uttalats, att utvägar böra sökas att minska anslagen för inköp av gatsten och för stensättning av vägar.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Promemorian har överlämnats till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

54) Den 15 april 1942 angående höjning av avgifterna i postgironörelsen och postanvisningsavgiften.

I promemorian har föreslagits en höjning av in- och utbetalningsavgifterna i postgironörelsen samt postanvisningsavgiften med 5 öre, upptagande av en avgift av 5 öre för varje girering samt införande av en ny avgiftsgrupp vid sådan inbetalning å postgiro, som överstiger 250 kronor.

Årlig inkomstökning omkring 4 000 000 kronor.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

55) Den 20 juni 1942 angående inskränkning i sabbatsarbetet inom postverket.

I promemorian har uttalats, att allmänhetens direkta betjänande å sabbatsdagar genom brevbring och öppethållande av postanstalter i allmänhet icke är av något oundgängligt behov påkallat, och att ett slopande av detta betjänande därför bör

vara genomförbart. Alternativt har föreslagits, att sabbatsbrevbäringen indrages, dock med bibehållande av hembäringen av postabonnerade tidningar, samt att postanstalterna hållas öppna i erforderlig utsträckning och tillfälle lämnas allmänheten att bland annat avhämta ankommen post vid disk eller i fack.

Beredningens majoritet¹ har funnit utredningsresultaten vara av beskaffenhet att böra framläggas till vederbörligt vidare övervägande.

Årlig besparing minst 1 000 000 kronor enligt huvudförslaget, omkring 600 000 kronor enligt det alternativa förslaget.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

56) Den 20 juni 1942 angående avgifterna för postbefordran av tidningar och andra periodiska skrifter.

I promemorian har framhållits, att, därest ekonomiska principer skola tillämpas på taxesättningen i postverkets tidningsrörelse, avgifterna för postabonnemang böra höjas i sådan utsträckning, att desamma täcka de av postverkets befattning med abonnemangen förorsakade merkostnaderna jämte någon marginal. Dessutom har ifrågasatts viss rationalisering av expedieringen av särskilt utgivarkorsband innehållande veckotidningar.

Beredningens majoritet² har funnit utredningsresultaten vara av beskaffenhet att böra framläggas till vederbörligt vidare övervägande.

Årlig inkomstökning omkring 1 000 000 kronor.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

57) Den 1 december 1942 angående personalen i kassatjänst vid postanstalterna.

I promemorian har föreslagits inrättande i lönegrad A 9 av en ny befattning, benämnd postskrivare och avsedd för kassatjänstpersonal med kortare teoretisk fackutbildning än den för postexpeditörer (lönegrad A 11) gällande. Vidare har föreslagits, att postexpeditörerna skulle börja med en aspirantavlönning, som ligger två lönegrader under den nuvarande, och att även begynnelselönen för postskrivarna skulle sänkas en lönegrad.

Årlig besparing 320 000 kronor.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

58) Den 1 december 1942 angående vissa besparings- och rationaliseringsåtgärder inom postverket.

Framställningen omfattar ett antal promemorior med uttalanden i följande frågor, nämligen brevbäringen, ersättning till lantbrevbärare, depåsystem vid järnvägs-knutpunkter, utjämning av trafikbelastningen i postkassorna, postverkets mekaniska verkstad och garageverkstad, postverkets blankettryckeri, postdiligenstrafiken, avlöningsbestämmelserna och deras utformning, postkontorens klassificering m. m., poststationer i större städer, postverkets undervisningsväsende, sortering av avgående post och järnvägspostföringen.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

59) Den 1 december 1942 angående vissa organisationsfrågor m. m.

Förslag har framlagts beträffande ombildning av generalpoststyrelsens första byrå till en driftsbyrå, införande av fortlöpande självkostnadsberäkningar i fråga om postverkets rörelsegrenar samt tillerkännande av vidgad befogenhet åt generalpoststyrelsen. Vidare hava framförts vissa synpunkter på postverkets ekonomi m. m.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

¹ Herrar Akselsson, Carlström, Jonsson, Löwbeer, Nordström, Sjögren och Wistrand. Reservation av statsrådet Wigforss.

² Statsrådet Wigforss samt herrar Akselsson, Carlström, Löwbeer, Nordström, Sjögren och Wistrand. Reservation av herr Jonsson.

I fråga om *postverket* har beredningen framlagt ytterligare två promemorior, den ena avseende deltidsarbete och den andra pensionsåldern för posttjänstemän. Berträffande ifrågavarande promemorior se nedan under rubriken Finansdepartementets område.

Inom *statens järnvägars förvaltning* ha under samverkan mellan järnvägsstyrelsen och särskilda sakkunniga, tillkallade av besparingsberedningen (besparingsberedningens järnvägssakkunniga), genomförts vissa besparingar, vilka avse personvagnarnas utrustning, städning och vagnputs, underhåll av rullande materiel, husbyggnader och andra anläggningar, utökning av väntetiderna för befordran av rekryteringspersonal, undervisningsväsendet, det tekniska konstruktionsarbetet inom järnvägsstyrelsen, statistik- och redovisningsarbetet samt bilrörelsen vid statens järnvägar.

Den sammanlagda årliga besparingen är beräknad till omkring 5 000 000 kronor.

Bland andra besparings- och rationaliseringsuppdrag beträffande statens järnvägar, vilka ännu icke fullt genomförts eller vilka befinna sig under utredning, må här nämnas följande: arbetsstudier inom den egentliga drifttjänsten och förrådsväsendet, förenklingar i banbevakningen, översyn av statens järnvägars biltaxor, garage- och verkstadstjänsten för statens järnvägars bilrörelse, brandskyddsväsendet, förrådsorganisationen och förrådsbokföringen, verkstadsbokföringen, kontorsorganisationen, förenklad förvaltning och drift vid förstatligade smalspårsbanor, ökad användning av kvinnlig arbetskraft inom vissa grenar av järnvägstjänsten, nedläggande av trafiksvaga bandelar och vissa förändringar i styckeodgodstransporternas organisation.

Finansdepartementets område.

60) Den 28 juni 1941 angående ändring i stämpelförordningen.

I promemorian ha framlagts alternativa förslag till ändring i stämpelförordningen, innebärande höjning av stämpelavgifterna vid kontrollen över utläningar.

Årlig inkomstökning 383 000 kronor, alternativt 249 000 kronor respektive 195 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 214/1942, skriv. 437). En höjning av ifrågavarande avgifter har därvid beslutats.

61) Den 26 augusti 1941 angående besparings- och rationaliseringsåtgärder inom rusdrycksförsäljningens område.

I promemorian har beredningens majoritet¹ föreslagit, att utminuteringen av rusdrycker skall handhas av ett enda systembolag mot tidigare 41 samt att den restaurangrörelse som nu bedrivs av systembolagens fem restaurangbolag skall övertagas av endast ett bolag.

Årlig besparing 1 500 000 kronor.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

62) Den 26 september 1941 angående anordnande av inhägnade bevakningsområden inom tullhamnar.

I promemorian har föreslagits, att hamnar, avsedda huvudsakligen för utrikes trafik, inhägnas på betryggande sätt i syfte att åstadkomma en rationalisering av tullverkets bevakning, som även skulle vara till förmån för trafikanterna.

Årlig besparing vid normal trafik 100 000 kronor.

Enligt statsrådsprotokollet över socialärenden den 5 februari 1943 bör förslaget uppmärksammas vid beslutad utredning av vissa bevakningsfrågor.

¹ Statsrådet Wigforss samt herrar Carlström, Jonsson, Löwbeer, Nordström, Sjögren, Svensson Sällfors och Wistrand. Särskilt yttrande beträffande restaurangrörelsen av herr Akselsson, som i övrigt anslutit sig till de i promemorian framlagda förslagen.

63) Den 6 november 1941 angående inrättande av en upphandlingsnämnd.
I promemorian har föreslagits inrättande av en nämnd med uppgift att åstadkomma en fortsatt samordning av den statliga upphandlingen.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

I syfte att underlätta statsmyndigheternas strävanden att begränsa sina anskaffningskostnader har Kungl. Maj:t den 27 november 1942 bemyndigat statens industrikommission att dels tillhandagå myndigheterna med upplysningar i frågor om upphandling av inventarier och viss annan kontorsmateriel, dels ock, efter eget beprövande på grundval av framställningar från vederbörande myndigheter, utsträcka sin nuvarande upphandlingsverksamhet för krisorganens räkning till att omfatta jämväl andra statsorgans behov av omförmälda varuslag (Svensk författningssamling 1942: 910).

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

64) Den 18 december 1941 angående nattvaktstjänsten vid lokaltullförvaltningen.

I promemorian har framlagts förslag till viss omläggning av nuvarande tjänstgöringssystem ävensom förslag angående tillhandahållande av fortskaffningsmedel för tjänstebruk samt angående regler för tidskompensation för övertidstjänstgöring.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen har överlämnats till generaltullstyrelsen med uppdrag att utföra vissa försök m. m.

65) Den 9 januari 1942 angående inrättande av en statlig förhandlingsbyrå.

I promemorian har föreslagits inrättande av en institution med syfte att medverka vid upprättande av kollektivavtal ävensom biträda med råd och anvisningar samt lämna erforderlig förhandlingshjälp i avtalstvister, allt avseende kollektivavtalsfrågor, där statsverket har partsintresse.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Sedan framställningen, efter remissbehandling, överlämnats till 1941 års revisionsutredning, har utredningen i betänkande (SOU 1942:57) angående inrättande av statens sakrevision avstyrkt inordnande av byrån i sakrevisionen.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

66) Den 10 april 1942 angående ersättning för kost åt tjänstemän vid statens sinnessjukhus.

I promemorian har föreslagits, att ersättningen för kost, som tillhandahålles vid sinnessjukhusen anställd personal, höjes med sådant belopp, att självkostnaderna täckas.

Årlig besparing 170 000 kronor.

I kungörelse den 30 oktober 1942, nr 854, har föreskrivits, att medicinalstyrelsen skall äga meddela erforderliga bestämmelser i fråga om, bland annat, ersättning för kost, som av tjänsteman vid statens sinnessjukhus mottages in natura.

67) Den 25 april 1942 angående underhållet av vissa staten tillhöriga fastigheter.

I framställningen har framhållits som ur ekonomisk synpunkt nödvändigt, att fastighetsunderhållet ställes under fullt sakkunnig ledning; organisationsförslag i sådant avseende ha uppgjorts. De årliga anslagen till underhåll böra utmätas efter fasta normer, vartill grunder i promemorian upprättats, med skyldighet för den ansvariga ledningen att inom sålunda given kostnadsram åstadkomma ett uthålligt värdebevarande underhåll. Vidare har framhållits angelägenheten av att effektivt samverkan upprättas mellan byggande och underhållande organ. Åtgärder ha föreslagits för att eliminera nackdelarna av underhållsarbetenas bundenhet vid det statliga budgetåret och åstadkomma en önskvärd säsongutjämning. Andra föreslagna åtgärder avse anställningsförhållanden och lönevillkor för vid underhållet använd personal m. m.

Årlig besparing 1 000 000 kronor.

Beredningen har den 19 februari 1943 uttalat sig i anledning av i ärendet avgivna remissyttranden.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

68) Den 12 juni 1942 angående vissa besparings- och rationaliseringsåtgärder inom tullverket.

Framställningen omfattar fyra olika promemorior med förslag till dels åtgärder för minskning av liggetiden för gods i tullhamn, dels vissa lättnader i tullkontrollen vid transport av tullgods inom tullplats, dels höjning av ersättningen till tullverket för begagnande av tullnederlag, dels höjning i vissa fall av ersättningen för extra tullförrättningar.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen, som varit föremål för remissbehandling, är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

69) Den 12 juni 1942 angående ombildning av generaltullstyrelsens personalbyrå till en drifttjänstbyrå.

Det framlagda omorganisationsförslaget avser en ombildning av generaltullstyrelsens personalbyrå i syfte att bättre tillgodose tullverkets driftsekonomi.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

70) Den 20 juni 1942 angående höjning av pensionsåldern för vissa postverkets tjänstemän.

I promemorian har framlagts förslag till viss höjning av pensionsåldern för postverkets manliga tjänstemän.

Årlig besparing 700 000 à 800 000 kronor.

Generalpoststyrelsen har, efter anhållan av besparingsberedningen, avgivit yttrande i ärendet.

Beredningens majoritet¹ har funnit de i promemorian framlagda utredningsresultaten vara av beskaffenhet att böra framläggas till vederbörligt vidare övervägande, dock med beaktande därav att ifrågakarande principspörsmål hade avseende å statsförvaltningen i allmänhet.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

71) Den 20 juni 1942 angående deltidsarbete för vissa tjänstemän vid postverket.

I promemorian har förordats verkställande av utredning om införande av rätt till deltidstjänstgöring för gifta kvinnliga tjänstemän.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Beredningens majoritet² har funnit de i promemorian framlagda utredningsresultaten vara av beskaffenhet att böra framläggas till vederbörligt vidare övervägande, dock med beaktande därav, att ifrågakarande principspörsmål hade avseende å samtliga grupper av statliga befattningshavare.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

72) Den 1 december 1942 angående arbetstiden för viss personal inom statsförvaltningen.

I promemorian har förordats, att i cirkulär till statsmyndigheterna erinras om angelägenheten av att myndigheterna tillse, att den arbetstid, som i olika fall är föreskriven, icke underskrides, varvid särskilt borde iakttagas, att under arbetet förekommande raster icke inräknades i arbetstiden i annan mån än uttryckliga föreskrifter sådant medgäve.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

73) Den 1 december 1942 angående tullverkets redovisningsväsende, journali-

¹ Herrar Akselsson, Carlström, Nordström, Sjögren och Wistrand. Reservation av statsrådet Wigforss samt herrar Jonsson och Löwbeer med särskilt yttrande av herr Löwbeer.

² Statsrådet Wigforss samt herrar Akselsson, Carlström, Jonsson, Nordström, Sjögren och Wistrand. Reservation av herr Löwbeer med särskilt yttrande.

seringen av utrikes fartygs- och luftfartygstrafiken, konfiskationsjournalens förande samt arbetet vid frihamnstillförvaltningarna.

Framställningen omfattar fyra promemorior med förslag till viss omläggning av tullverkets journalisering och redovisning av transportmedel, gods och uppbörd m. m.

Årlig besparing 150 000 kronor.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

74) Den 9 december 1942 angående beräkningar rörande kostnadsbesparingar vid höjning av pensionsåldrarna för statstjänstemän m. fl.

I promemorian ha i första hand angivits de årliga besparingar som beräknats uppkomma vid en höjning av pensionsåldrarna beträffande befattningshavare i den civila statsförvaltningen till i stort sett 63 år för tjänstemän tillhörande 1—12 lönegraderna, 65 år för tjänstemän tillhörande 13—20 lönegraderna och 67 år för tjänstemän, tillhörande högre lönegrader än de nu nämnda. Dessa besparingar skulle, efter en successiv stegring under en övergångstid fram till 1950, uppgå till 5 500 000 kronor. Vid höjning av pensionsåldrarna för nämnda kategori efter vissa alternativa grunder, maximalt 5 år, skulle motsvarande besparingar år 1950 uppgå till 4 310 000 kronor vid 1 års höjning för det stora flertalet befattningshavare samt till 17 180 000 kronor vid i regel 5 års höjning. För folk- och småskollärarna skulle en höjning av pensionsåldern innebära från och med 1950 1 920 000 kronor vid en höjning med 1 år, 3 180 000 kronor vid en höjning med 2 år och 5 020 000 kronor vid en höjning med 3 år. För arbetare i statens tjänst ha motsvarande beräkningar givits till resultat från och med år 1946 510 000 kronor vid en höjning med 1 år, 1 020 000 kronor vid en höjning med 2 år och 1 510 000 kronor vid en höjning med 3 år. För övriga grupper tillhörande statens pensionsanstalts klientel skulle enligt verkställda överslagsberäkningar uppkomma en årlig besparing på cirka 1 000 000 kronor för varje års höjning.

75) Den 4 januari 1943 angående rationaliseringsundersökningar i tullverket.

I promemorian lämnas en redogörelse för undersökningar i generallullstyrelsen, vid centraltullkamrarnas i Stockholm, Göteborg och Malmö huvudkontor samt vid tullkamrarna i Hälsingborg och Trelleborg. Som resultat av undersökningarna ha framlagts förslag till vissa arbetsförenklade åtgärder samt till omorganisation av centraltullkamrarna. Vissa arbetsförenklingsåtgärder hava i anledning av förslagen genomförts av generallullstyrelsen.

Årlig besparing 400 000 kronor.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

76) Den 4 januari 1943 angående arbetsstudier, utförda på arbeten inom vissa tullbehandlingsavdelningar.

I promemorian framhålles, att företagna arbetsstudier visat, att möjligheter förefunnes att effektivisera arbetssätt och arbetsmetoder vid tulltaxeringen. Förslag framföres om anordnande av praktiska prov för utrönande av besparingsmöjligheterna.

Årlig besparing 235 000 kronor.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

77) Den 4 januari 1943 med förslag rörande tullklarering i ökad omfattning genom postverkets försorg av postförsändelser, som inkomma till tullområdet.

Enligt förslaget skulle vid normala förhållanden genom införande i ökad omfattning av förtullning av postpaket genom postverket besparingar för statsverket kunna vinnas, överslagsvis beräknade till 73 000 kronor per år. I nuvarande tidsläge med import- och valutarestriktioner och därav förorsakade deklara-tionsförfarande m. m. borde enligt förslaget frågan tills vidare anstå, till dess förtullningsförfarandet kan återgå till normala former. I förslaget beröres även lokalfrågan för tullavdelningen för postpaket i Stockholm.

Framställningen har överlämnats till generallullstyrelsen.

78) Den 4 januari 1943 ang. den statliga statistikens organisation m. m.

I promemorian har föreslagits att, med bibehållande i huvudsak av nuvarande system för fördelning av det statistiska arbetet på de enskilda ämbetsverken, ersätta statistiska tabellkommissionen med ett särskilt statistikkollegium jämte kansli för främjande av samarbete och koordinering ifråga om all statlig statistik. Därutöver föreslås vissa organisatoriska och andra förändringar inom ramen för den statliga statistikens nuvarande organisation.

Beredningen har överlämnat framställningen med hemställan, att vad däri anförts och föreslagits måtte upptagas till prövning.

Årlig besparing 200 000 kronor.

Vissa begränsningar i statistiska publikationer ha åstadkommits varjämte överenskommelser träffats om förenkling och rationalisering av arbetet inom vissa statistikgrenar. I övrigt är framställningen beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

79) Den 11 februari 1943 angående sjukledigheter inom statsförvaltningen.

I fråga om sjukledigheterna inom statsförvaltningen föreligger icke något förslag utan endast en inom beredningen upprättad statistik.

Ecklesiastikdepartementets område.

80) Den 5 maj 1941 angående besparingsåtgärder inom dövstumundervisningsväsendet.

I framställningen har föreslagits beträffande dövstumskolorna i Gävle, att specialskolan och fortsättningsskolan i Gävle nedläggas, att därefter de barn, som eljest skulle ha hänvisats till ovannämnda specialskola och som anses kunna med någon fördel tillgodogöra sig undervisning i barndomsskola och fortsättningsskola för dövstumma, i stället undervisas i upptagningskolorna, att för de övriga barnen inrättas ett skolhem, däri meddelas för barnens ståndpunkt avpassad undervisning, samt att frågan om inrättande av arbetshem för omhändertagande av vuxna dövstumma sinnesslöa upptages till närmare utredning; beträffande dövstumskolan i Örebro, att, under förutsättning att specialskolan och fortsättningsskolan i Gävle nedläggas, specialskolan för oegentligt dövstumma i Örebro förflyttas till Gävle, samt att den nuvarande dövstumskolfastigheten i Örebro försäljes eller disponeras för annat statligt ändamål; beträffande dövstumskolan i Växjö, att ifrågasatt lokalbyte mellan dövstumskolorna å Manilla och i Växjö ej måtte komma till stånd, att utredning verkställs genom försorg av 1940 års civila byggnadsutredning angående möjligheterna att begränsa de föreslagna ombyggnads- och restaureringsarbetena å dövstumskolbyggnaden i Växjö, att därefter anslag till ofrånkomliga dylika arbeten utverkas, samt att åtgärder till en effektivisering av yrkesutbildningen vid dövstumskolorna samt för beredande av arbetsanställningar åt dövstumma måtte vidtagas; beträffande dövstumskolorna i Vänersborg m. m., att åtgärder vidtagas för ett nedläggande av upptagningskolan i Vänersborg samt att åtgärder vidtagas i syfte att elevantalet i upptagningskolornas särskilda klasser i genomsnitt uppgår till de i gällande stadga för dövstumundervisningsväsendet för olika fall angivna; beträffande Manilla dövstumskola, att restaurering av dövstumskolbyggnaden därstädes verkställs i huvudsaklig enlighet med det av 1940 års civila byggnadsutredning framlagda förslaget för en kostnad av 600 000 kronor; samt beträffande de för militära ändamål i anspråk tagna dövstumlokaler, att det tillses, att i anledning av militärförläggningarna vid dövstumskolorna i Gävle och Växjö erforderliga reparationsarbeten verkställas i samband med andra å byggnaderna planerade arbeten.

Årlig besparing 150 000 kronor.

Engångsbesparing 1 700 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 246/1942, skriv.

336). Därvid ha de framlagda förslagen principiellt godtagits, ehuru ställning icke tagits till förslagens alla detaljer.

81) Den 5 maj 1941 angående besparingsåtgärder vid nationalmuseet.

I promemorian har föreslagits omreglering av överintendentens arbetsuppgifter, indragning av viss personal samt nedsättning av delposten till övriga expenser. Därjämte har föreslagits uppskov med vissa planerade byggnadsföretag för nationalmusei räkning.

Årlig besparing 30 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, VIII H. T. p. 17, skriv. 8 p. 17 f.). Därvid ha besparingsåtgärder företagits i en omfattning, som tämligen nära svarar emot vad beredningen föreslagit.

82) Den 5 maj 1941 angående besparingsåtgärder vid kungl. biblioteket.

I promemorian har föreslagits nedläggande av bibliotekets katalogiseringsavdelning, indragning av anslag till vissa undersökningar, viss begränsning av vaktpersonalen samt nedsättning av anslagsmedlen för prenumeration å vissa tryckalster.

Årlig besparing 29 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, VIII H. T. p. 11—13, skriv. 8 p. 11 f.). Katalogiseringsavdelningen har därvid nedlagts, ehuru den av besparingsberedningen föreslagna personalreduktionen icke genomförts i full utsträckning. Vaktpersonalen har begränsats. Med hänsyn till pristegringen har någon minskning av anslagsmedlen till prenumeration icke företagits.

83) Den 9 juni 1941 angående högre lärarinneseminarier m. m.

I promemorian har föreslagits nedläggande av högre lärarinneseminarier samt därjämte ett antal därav påkallade organisationsförändringar.

Årlig besparing 290 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 255/1942, skriv. 406). Beslut har därvid fattats om nedläggande av högre lärarinneseminarier med utgången av budgetåret 1942/43.

84) Den 28 juni 1941 angående besparingsmöjligheter vid riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

I promemorian har föreslagits en tillfällig avstängning av vissa museilokaler, inskränkningar i personalorganisationen samt begränsning av uppvärmningen.

Årlig besparing 47 000 kronor.

Kungl. Maj:t har den 17 oktober 1941 meddelat föreskrifter om vidtagande av de föreslagna åtgärderna i bränslebesparande syfte.

Framställningen i övrigt har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, VIII H. T., p. 17, 46 och 47, skriv. 8 p. 42 f.). Därvid ha de framlagda förslagen i huvudsak godtagits.

85) Den 26 september 1941 angående vissa besparings- och rationaliseringsåtgärder vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

I promemorian ha föreslagits åtgärder till rationalisering av tvätten vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, innebärande bland annat avhårdning av vattnet.

Den årliga besparingen genom avhårdningen torde icke understiga 8 000 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt direktionen för karolinska sjukhuset att verkställa utredning beträffande förevarande spörsmål har direktionen den 16 juni 1942 anmält, att utredningen i vad avseende vattenförsörjningen och avhårdningen av vattnet slutförts och att avhårdningsanläggning vore under utförande och beräknades kunna tagas i bruk omkring den 1 juli 1942. I övriga avseenden vore ytterligare utredning erforderlig.

Jfr nedan punkt 95).

86) Den 26 september 1941 angående besparingsåtgärder vid arkivväsendet.

I promemorian ha föreslagits vissa personalminskningar vid riksarkivet och landsarkiven, förnyad utredning angående riksarkivets byggnadsfråga samt anstånd med uppförande av landsarkiv i Linköping.

Årlig besparing 37 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, VIII H. T. p. 3—10, skriv. 8 p. 3—10). Därvid har beträffande riksarkivet förutsatts, att en förste arkivarietjänst vakanssättes, att en amanuensbefattning slopas samt att bokbinderipersonalen minskas. Av beredningen framlagda förslag om personalminskning å riksarkivets sigillavdelning samt minskning av biträdes- och bokbinderipersonalen vid landsarkiven ha ställts på framtiden. Sedan den av beredningen ifrågasatta möjligheten av dels en minskning av amanuenshjälpen vid landsarkiven, dels ock en mindre beskärning av anslagsmedlen till extra och tillfälliga biträden vid samma arkiv — beträffande vilka frågor beredningen funnit det böra ankomma på riksarkivet att vidtaga erforderliga utredningar — av arkivet närmare övervägts, har departementschefen i 1943 års statsverksproposition (VIII H. T., p. 7) förklarar sig icke för närvarande böra ifrågasätta någon anslagsminskning. En närmare utredning genom arkivmyndigheternas försorg har slutligen skett även beträffande den av beredningen föreslagna begränsningen av bokbinderipersonalen vid landsarkiven. Såsom resultat härav har nu föreslagits en minskning av antalet bokbinderiarbetare vid ett landsarkiv.

87) Den 26 september 1941 angående besparingsåtgärder vid konsthögskolan.

I promemorian har föreslagits vakanssättning av en professur i målning, indragning av tjänsten som assistent i materialkunskap samt minskning av vaktpersonalen.

Årlig besparing 17 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, VIII H. T. p. 51, skriv. 8 p. 47). Förslagen ha genomförts.

88) Den 26 september 1941 angående besparings- och rationaliseringsåtgärder vid universiteten m. m.

I framställningen har ifrågasatts en begränsning av tillströmningen till universitet och högskolor samt en lämplig samordning av dessa anstalters verksamhet, införande av terminsavgifter vid vissa högre utbildningsanstalter, begränsning av naturastipendierna, sammanslagning av två professurer i systematisk teologi, indragning av tjänsterna som direktor för praktisk-teologiska institutet i Uppsala och som biträdande lärare vid teologiska fakultetens praktiska avdelning i Lund m. m., tillfällig indragning av anslag till arvode åt biträdande lärare i nationalekonomi i Uppsala, indragning av vissa civilrättsprofessurer, professurer i filosofi, lektorsbefattningar i svenska språket samt biträdande lärartjänster i matematik. Slutligen har även förordats utredning i besparingssyfte beträffande botaniska trädgården i Uppsala.

Årlig besparing 94 000 kronor för vissa av åtgärderna. I övrigt kan besparings-effekten ej angivas.

Beredningen har uttalat, att vid beredningens överläggningar i ärendet delade meningar yppats rörande olika däri föreliggande frågor men att beredningen likväl funnit utredningsresultaten vara av beskaffenhet att böra framläggas till vederbörligt vidare övervägande.

Framställningen har i vissa delar överlämnats till utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande och till biskopen Y. Brilioth i egen-skap av sakkunnig rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om präst-utbildningen, att av dessa sakkunniga tagas i övervägande vid fullgörande av deras respektive utredningsuppdrag.

I vissa delar har framställningen varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, VIII H. T. p. 59, skriv. 8 p. 56—65). Därvid har en tillfällig indragning skett av arvodet till den biträdande läraren i nationalekonomi vid universitetet i Uppsala. En del av övriga i beredningens framställning angivna förslag ha av-visats. Andra ha gjorts beroende på vidare utredning.

89) Den 8 oktober 1941 angående besparingsåtgärder vid de allmänna lärover-ken.

I promemorian har föreslagits utökning av undervisningsskyldigheten vid de allmänna läroverken, begränsning av antalet nybörjaravdelningar samt ändrade grunder för avgifter till läroverkens ljus- och vedkassor.

Årlig besparing 1 570 000 kronor.

Beredningen har anmält, att beredningen funnit promemorian vara av beskaffenhet att böra framläggas såsom beredningens yttrande och förslag, dock att vid beredningens överläggningar i ärendet jämväl den meningen framförts, att slutlig ståndpunkt till frågan om begränsning av antalet nybörjaravdelningar lämpligen bör tagas först i sammanhang med en allmänare prövning av till undervisningsväsendet hörande spörsmål.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 50/1942, skriv. 72, prop. 176/1942, skriv. 265). Förslaget om ändrade grunder för avgifterna till läroverkens ljus- och vedkassor har därvid genomförts. Med hänsyn till arbetslöshetssynpunkter har — i avvaktan på undersökning genom arbetsmarknadskommissionens försorg — förslaget om utökning av undervisningsskyldigheten ansetts tills vidare icke böra genomföras. Förslaget om begränsning av antalet nybörjaravdelningar har ställts på framtiden i avvaktan på resultaten av den allmänna översyn av skolväsendet, som anförtrotts 1940 års skolutredning.

90) Den 6 november 1941 angående den å sjukhus, barnhem m. fl. anstalter bedrivna undervisningsverksamheten.

I promemorian har förordats utredning av frågan om koncentration av undervisningen vid barnhem för psykopatiska och nervösa barn till ett mindre antal anstalter, indragning av skolan å Styrös kustsanatorium, utredning om möjligheten av koncentration av undervisningen vid kustsanatoriet Apelviken, kustsanatoriet vid Barkåkra samt stiftelsen Solhems barnsjukhus vid Borås, prövning av möjligheterna att med bortseende från landstingsgränserna koncentrera undervisningen å sanatorierna för lungtuberkulos till färre anstalter, utredning i syfte att vid vissa sjukvårdsanstalter ersätta skolundervisning med läsning och annan sysselsättning under ledning av lekskolutbildad personal, indragning av skolorna vid barnhemmen Barnskyddet i Hede och Stuverum i Lofta samt vid Almska stiftelsen, införande av uppgiftsskyldighet för folkskolinspektörerna angående besparingsmöjligheter inom ifrågavarande särskilda område av undervisningsväsendet m. m.

Årlig besparing 100 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för remissbehandling och är beroende på vidare prövning.

91) Den 20 november 1941 angående läroanstalterna för blinda.

I promemorian ha föreslagits vissa personalindragningar.

Årlig besparing 14 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 246/1942, skriv. 336). Därvid har en ordinarie lärarinnebefattning i slöjd vid vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte indragits. Övriga i promemorian framlagda förslag, vilka påverka anslagsbehovet först för budgetåret 1943/44 och därefter, ha lämnats utan erinran.

92) Den 20 november 1941 angående besparingsmöjligheterna vid universitetsbiblioteken.

I promemorian ha föreslagits vissa personalindragningar.

Årlig besparing 20 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, VIII H. T., p. 59 f., skriv. 8 p. 56 f.). Därvid ha besparingsåtgärder vidtagits i en utsträckning, som ungefärligen motsvarar vad beredningen föreslagit.

93) Den 18 december 1941 angående ersättning av statsmedel åt vissa församlingar till följd av lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet.

I promemorian har föreslagits, att ifrågavarande ersättning skulle upphöra att utgå.

Årlig besparing 80 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 113/1942, skriv. 156). Förslaget har därvid bifallits.

94) Den 18 december 1941 angående besparingsmöjligheterna vid musikaliska akademien och musikhögskolan.

I promemorian har förordats en sammanslagning av musikhögskolans och operans operaskolor samt av kungl. bibliotekets samlingar av musikaliskt tryck och musikaliska akademiens bibliotek, inordnande av musikhistoriska museet under akademien samt förändrat handhavande av akademiens kassagöromål.

Årlig besparing 15 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 157/1942, skriv. 186). Därvid har kassagöromålets handhavande organiserats i nära anslutning till beredningens förslag. Frågan om sammanslagning av musikaliska akademiens bibliotek med kungl. bibliotekets avdelning för musikalier göres i propositionen beroende på en närmare utredning i samband med spørsmålet om en blivande nybyggnad för akademien.

95) Den 9 januari 1942 angående besparings- och rationaliseringsåtgärder inom karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

I promemorian ha föreslagits personalindragningar, ändrad lönegradsplacering för vissa befattningar samt höjda avgifter.

Årlig besparing 370 000 kronor.

Beredningen har anmält, att beredningen icke ansett sig böra ingå på någon närmare prövning av de i promemorian framlagda, av särskilda sakkunniga utarbetade förslagen.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 288/1942, skriv. 414). Av beräknade årliga besparingar ha sammanlagt c:a 78 000 kronor kunnat genomföras under budgetåret 1942/43. Enligt uttalande i propositionen är frågan om besparings- och rationaliseringsåtgärder vid ifrågavarande sjukhus därmed icke slutligt avgjord. Det förebragta utredningsmaterialet kunde nämligen i väsentliga hänseenden läggas till grund för fortsatt undersökning och därav föranledda framtida avgöranden. Därvid förutsattes, att vissa besparingsresultat skulle kunna föreligga redan i sjukhusdirektionens anslagsäskanden för budgetåret 1943/44. Vidare har i propositionen framhållits, att åtskilliga föreslagna personaländringar först kunna genomföras vid nuvarande befattningshavares avgång och därför först under senare budgetår skulle komma till uttryck i avlöningsstaterna.

96) Den 13 januari 1942 angående besparingsmöjligheterna vid folk- och småskoleseminarierna.

Beredningen har föreslagit nedläggande av ett enkelseminarium ävensom uppriktande av en ny kvinnlig studentlinje vid något av de andra folkskoleseminarierna, uppskov med eller eventuellt inställande av vissa föreslagna byggnadsföretag vid seminarierna i Lund och Göteborg samt minskning av antalet seminarielektorer.¹

Årlig besparing 95 000 kronor.

Engångsbesparing (å kapitalbudgeten) 460 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 175/1942, skriv. 264). Förslaget om minskning av antalet seminarielektorer har därvid godtagits, medan förslaget om nedläggande av ett enkelseminarium och inriktande av en ny kvinnlig studentlinje avvisats. I den i promemorian framförda kritiken mot samseminarierna har departementschefen instämt.

97) Den 4 januari 1943 angående besparingsmöjligheter vid folkskoleväsendet.

Efter erinran om de genomgripande besparingsåtgärder, som under de senare åren skett på initiativ av folkskolans besparingssakkunniga, har beredningens majoritet² i promemorian förordat viss höjning av medeltalet elever i läraravdelning-

¹ Särskilt yttrande av herr Akselsson med längre gående yrkande.

² Herrar Akselsson, Carlström, Nordström, Sjögren, Svensson, Sällfors och Wistrand. Reservation med särskilda yttranden av herrar Jonsson och Löwbeer.

arna på folkskolestadiet i skolor eller skolenheter av A-form med mer än 1 000 lärjungar. Årlig besparing omkring 800 000 kronor. I promemorian har vidare framhållits nödvändigheten av att rationaliseringsarbetet på folkskoleväsendets område fullföljes och inriktas på längre sikt. Vidare har förutsatts, att 1940 års skolutredning skall ägna ingående uppmärksamhet åt spörsmålet om användande av småskollärarynnor för undervisning även på folkskolestadiet (i klasserna 3 och 4). Det har beräknats, att, därest undervisningen i tredje klassen av A-skolorna, resp. tredje och fjärde klasserna i A- och B 1-skolorna handhas av småskollärarynnor i stället för av folkskollärare, ramen, inom vilken den årliga kostnadsbesparingen skulle hålla sig, skulle utgöra 3 600 000 kronor resp. 12 000 000 kronor. Slutligen har framhållits, att för vidtagandet av rationaliseringsåtgärder på folkskoleväsendets område det är av vikt, att ändrad skoldistriktsindelning genomföres.

Framställningen är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Jordbruksdepartementets område.

98) Den 28 juni 1941 angående den statsunderstödda torrlägningsverksamheten.

I promemorian har förordats, att den statsunderstödda torrlägningsverksamheten mer än tidigare direkt inriktas på ekonomiskt fullt bärkraftiga företag. Såsom speciella åtgärder i syfte att rationalisera den statsunderstödda torrlägningsverksamheten har föreslagits lönereglering för lantbruksingenjörerna med borttagande av deras taxeinkomster, minskning av bidragsprocenten, större noggrannhet vid båtnadsuppskattningen och kostnadsberäkningen, förändrat tillvägagångssätt vid prövningen av ansökningar om igångsättande av nya företag samt införande av åtgärder för en mera omfattande kontroll av underhållet av de med statsmedel utförda torrlägningsföretagen.

Besparingseffekten kan ej med säkerhet beräknas.

Framställningen har anmälts för riksdagen (prop. 1/1942, IX H. T., p. 147, skriv. 9). Enligt uttalande i propositionen borde särskild utredning igångsättas för behandling av, bland annat, de av besparingsberedningen framlagda förslagen. Enär ifrågavarande utredning icke beräknades kunna slutföras i sådan tid, att förslag i ämnet kunde underställas 1942 års riksdag, äskades och anvisades medel under statens avdikningsanslag för budgetåret 1942/43 utan hänsyn till beredningens förslag.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande har chefen för jordbruksdepartementet den 25 september 1942 tillkallat sakkunniga för utredning angående förevarande spörsmål (1942 års torrlägnings-sakkunniga). Utredningen pågår.

99) Den 26 augusti 1941 angående den statliga arrendeegnahmetsverksamheten.

Beredningens majoritet¹ har förordat nedläggande av statens arrendeegnahmetsverksamhet.

Årlig besparing (i förhållande till budgetåret 1941/42) å kapitalbudgeten 1 500 000 kronor varvid avskrivningar å driftbudgeten minska med 375 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1, kapitalbudgeten; bil. 7 p. 28 och 29, skriv. 225). Därvid har förslaget om nedläggande av arrendeegnahmetsverksamheten avvisats. Medelsanvisningen har emellertid begränsats med hänsyn, bland annat, till det svåra ekonomiska läget. I propositionen har vidare uttalats, att sådana åtgärder böra vidtagas, att kostnaderna för iordningställandet av arrendeegnahmetsverksamheten i möjligaste mån begränsas.

100) Den 8 oktober 1941 angående fraktlindring för kalk samt fraktbidrag för konstgödsel.

Beredningens majoritet² har förordat inställande av medelsanvisningen till fraktbidrag för konstgödsel och en avsevärd minskning av medelsanvisningen till fraktlindring för kalk.

¹ Herrar Akselsson, Carlström, Nordström, Sjögren, Sällfors och Wistrand. Reservation av statsrådet Wigforss samt herrar Jonsson, Löwbeer och Svensson.

² Statsrådet Wigforss samt herrar Akselsson, Jonsson, Löwbeer, Nordström, Sjögren, Sällfors och Wistrand. Reservation av herr Svensson.

Årlig besparing 265 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, IX H. T., p. 106 och 107, skriv. 9). De av beredningen framlagda förslagen ha icke föranlett åtgärd med avseende å budgetåret 1942/43, enär de ansetts påkalla en utredning, som icke kunde beräknas bli slutförd i sådan tid, att resultatet därav skulle kunna underställas 1942 års riksdag. I 1943 års statsverksproposition (IX H. T., p. 101 och 102) har fraktlindringen för kalk ansetts böra bibehållas, medan något anslag till fraktbidrag för konstgödsel icke beräknats för budgetåret 1943/44, under åberopande att grunden för denna bidragsverksamhet bortfallit genom bristen på konstgödsel.

101) Den 20 november 1941 angående lantbruksattachéer.

I promemorian har föreslagits, att lantbruksattachébefattningarna tills vidare indragas.

Årlig besparing 80 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, IX H. T., p. 11, 12 och 242, skriv. 9). Slutlig ställning till i promemorian framlagt förslag har icke tagits. I fråga om medelsanvisningen för budgetåret 1942/43 har förslaget icke föranlett åtgärd. I 1943 års statsverksproposition (IX H. T., p. 9) har förslaget tills vidare avvisats i avvaktan på en omprövning beträffande utrikesrepresentationen på ifrågavarande område.

102) Den 20 november 1941 angående statsbidrag till avlönande av mejerikon-sulenter m. m.

I promemorian har föreslagits, att statsbidrag till avlönande av mejerikon-sulenter m. m. icke längre må utgå.

Årlig besparing 113 600 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, IX H. T., p. 110, skriv. 9). Slutlig ställning till i promemorian framlagt förslag har därvid icke tagits. Förslaget har ej föranlett åtgärd med avseende på medelsanvisningen för budgetåret 1942/43. I 1943 års statsverksproposition har förslaget avvisats.

103) Den 20 november 1941 angående svenska vall- och mosskulturföreningen.

Beredningens majoritet¹ har föreslagit att svenska vall- och mosskulturföreningens arbetsuppgifter överflyttas på lantbrukshögskolan och hushållningssällskapen samt att statsbidraget till föreningen upphör.

Besparingseffekten kan ej beräknas.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, IX H. T., p. 102, skriv. 9). Slutlig ställning till det i promemorian framlagda förslaget har icke tagits av riksdagen. Förslaget har icke föranlett åtgärd i fråga om medelsanvisningen för budgetåret 1942/43. I 1943 års statsverksproposition (IX H. T., p. 97) har anslag till svenska vall- och mosskulturföreningen äskats för budgetåret 1943/44 utan att slutlig ställning tagits till frågan om en omorganisation på detta område bör komma till stånd.

104) Den 15 april 1942 angående den högre lantbruksundervisningen m. m.

I promemorian har förordats verkställande av utredning om möjligheterna för dels en sådan omorganisation av högre undervisning, forskning och försöksverksamhet rörande det egentliga jordbruket jämte trädgårdsskötseln och mejerihan-teringen, skogsbruket, veterinärväsendet, lantmäteriet och den agronomiska hydro-tekniken, att den samlades till ett institut, förslagsvis benämnt jordbruksnäringens universitet, dels omprövning av dispositionen av lantbrukshögskolans lokaler, dels viss begränsning vid antagning av nya elever i agronomkurser, dels ock ökat hän-synstagande till driftsekonomin vid skötseln av lantbrukshögskolans försöks-gårdar.

¹ Herrar Akselsson, Carlström, Jonsson, Nordström, Sjögren, Sällfors och Wistrand. Reservation av herrar Löwbeer och Svensson.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

105) Den 15 april 1942 angående lantmåteriväsendet.

I promemorian har betonats angelägenheten av att en ur besparingssynpunkt önskvärd revision av fastighetsbildningsväsendet å landet snarast möjligt kommer till stånd, samt att därvid även organisationen av lantmåterikåren underkastas särskild prövning.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen har den 22 april 1942 överlämnats till fastighetsbildningssakkunniga.

106) Den 15 april 1942 angående svenska smörprovningarna.

I promemorian har ifrågasatts, att smörproducenternas organisationer skulle övertaga och själva bekosta provningarna, alternativt att vissa inskränkningar skulle företagas i smörprovningarnas organisation.

Årlig besparing vid sistnämnda alternativ 50 000 kronor.

Framställningen är anmäld till riksdagsbehandling (prop. 1/1943, IX H. T., p. 107). Därvid har uttalats, att kontrollen över landets smör- och äggproduktion fortfarande borde handhas av svenska smörprovningarna. Emellertid har viss inskränkning i smörprovningarnas nuvarande organisation förordats, innebärande en besparing av inemot 30 000 kronor för år.

107) Den 15 april 1942 angående den ekonomiska kartläggningen.

I promemorian har föreslagits, att den nuvarande ekonomiska kartan skulle förenklas till en mindre bearbetad fotokarta. Alternativt har förordats minskning av kartans skala och stark begränsning av fältarbetena vid kartframställningen.

Årlig besparing 300 000 kronor.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 5 juni 1942 har en utredningsman tillkallats att inom jordbruksdepartementet verkställa utredning och avgiva förslag angående den ekonomiska kartläggningen. Av meddelade direktiv för utredningen framgår, att de av besparingsberedningen framförda förslagen förutsättningslöst borde prövas. Som riktlinje i de olika fallen skulle gälla, att eventuella förenklingar icke finge givas en sådan form, att kartans användbarhet äventyrades. Undersökningarna borde även omfatta andra möjligheter att åstadkomma besparingar än beträffande den ekonomiska kartläggningen. Kartverkets olika verksamhetsgrenar borde därför göras till föremål för undersökningar för att utröna huruvida inskränkningar av olika slag, bland annat i fråga om personalstaterna, kunde göras utan att därigenom möjligheterna för kartverket att på ett tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter beskures. Utredningen pågår.

108) Den 12 juni 1942 angående den statliga låne- och bidragsverksamheten å jordbrukets område m. m.

I promemorian har förordats en rationalisering av statens understödsverksamhet å jordbrukets område i fråga om de understödsbeviljande organen och uppdelningen å olika understödsformer.

Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen är föremål för remissbehandling.

Handelsdepartementets område.

109) Den 16 juni 1941 angående standardisering inom byggnadsväsendet.

I promemorian har förordats, att standardiseringsmöjligheterna, i synnerhet vad byggnadsverksamheten angår, snarast möjligt göras till föremål för undersökning. Besparingseffekten kan ej nu beräknas.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 283/1942, skriv. 398). Därvid har, efter framställning av Sveriges standardiseringskommission, för

budgetåret 1942/43 anvisats ett anslag av 50 000 kronor till standardisering på det byggnadstekniska området. I 1943 års statsverksproposition (X H. T., p. 52) har samma belopp föreslagits anvisat för budgetåret 1943/44.

110) Den 10 december 1941 angående kontroll å krigsmaterieltillverkningen.

I promemorian har ifrågasatts huruvida den speciella kontroll, som krigsmaterielinspektionen utövar, borde i nuvarande läge bibehållas. I den mån dylik kontroll alltjämt ansåges erforderlig, syntes densamma kunna överflyttas från krigsmaterielinspektionen till annat eller andra organ med besläktade uppgifter.

Nominell årlig besparing 30 000 kronor; samtidigt inkomstminskning med samma belopp.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 136/1942, skriv. 252). Krigsmaterielinspektionen har därvid bibehållits. Dess organisation har emellertid väsentligt nedskurits.

111) Den 10 december 1941 angående beredande av billigare biljettkostnader för sjöfolk vid resor till och från hemorten i vissa fall.

I promemorian har förordats slopande eller begränsning av ifrågavarande biljettrabattering för sjöfolk.

Årlig besparing 50 000 kronor.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, X H. T., p. 65, skriv. 10, p. 59). De framlagda förslagen ha därvid avvisats.

112) Den 10 december 1941 i anledning av lotsstyrelsens petita i fråga om säkerhetsanstalter för sjöfarten för budgetåret 1942/43.

I promemorian har förordats viss begränsning av den i lotsstyrelsens petita äskade medelsanvisningen.

Besparingseffekten kan ej beräknas.

Framställningen har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1/1942, X H. T., skriv. 10, p. 49). En begränsning av medelsanvisningen i förhållande till petita har därvid skett.

Stockholm den 19 februari 1943.

Direkta skatter till stat och kommun åren 1930, 1935, 1939 och 1942, uträknade i uppgift om mar-

Kommunalskatt avser allmän kommunalskatt (även till landsting m. m.), som för de fyra åren an-
Statsskatt avser statlig inkomst- och förmögenhetsskatt (1935 även extra d:o); vidare för de två
 året värnsskatt. (För 1939 har räknats med skatter enligt lagtima riksdagens
 Förmögenhet har antagits avkasta 4 %; vid lägre förräntning
 »Marginalskattesats» avser den skattesats i %, som träffar en

Arbets- in- komst kronor	År	Ensamstående					Familj utan barn				
		Kom- munal- skatt kronor	Stats- skatt kronor	Summa		Margi- nal- skatte- sats	Kom- munal- skatt kronor	Stats- skatt kronor	Summa		Margi- nal- skatte- sats
				kronor	i % av ink.				kronor	i % av ink.	
1 000	1930	21	—	21	2.1	8.3	12	—	12	1.2	4.2
	1935	25	—	25	2.5	10.0	15	—	15	1.5	5.0
	1939	23	—	23	2.3	11.7	14	—	14	1.4	4.7
	1942	28	—	28	2.8	16.7	17	—	17	1.7	5.5
2 000	1930	104	20	124	6.2	10.3	79	11	90	4.5	10.3
	1935	125	22	147	7.4	12.3	95	13	108	5.4	12.3
	1939	116	31	147	7.4	13.7	88	10	98	4.9	11.7
	1942	138	70	208	10.4	21.2	105	23	128	6.4	16.7
3 000	1930	187	57	244	8.1	12.3	162	32	194	6.5	12.3
	1935	225	65	290	9.7	14.6	195	36	231	7.7	14.6
	1939	209	87	296	9.9	15.2	181	35	216	7.2	11.7
	1942	248	200	448	14.9	24.6	215	80	295	9.8	16.7
4 000	1930	270	97	367	9.2	12.3	245	71	316	7.9	12.3
	1935	325	111	436	10.9	14.6	295	82	377	9.4	14.6
	1939	302	138	440	11.0	14.2	274	78	352	8.8	14.2
	1942	358	319	677	16.9	22.3	325	177	502	12.5	22.3
5 000	1930	353	136	489	9.8	12.9	328	112	440	8.8	12.3
	1935	425	157	582	11.6	15.3	395	128	523	10.5	14.6
	1939	397	192	589	11.8	15.3	367	127	494	9.9	14.2
	1942	468	443	911	18.2	24.6	435	291	726	14.5	22.3
10 000	1930	791	388	1 179	11.8	12.9	764	317	1 081	10.8	12.9
	1935	943	405	1 348	13.5	15.8	915	375	1 290	12.9	15.8
	1939	860	552	1 412	14.1	19.1	832	429	1 261	12.6	16.4
	1942	1 018	1 232	2 250	22.5	30.3	985	969	1 954	19.5	26.8
20 000	1930	1 726	870	2 596	13.0	15.9	1 687	833	2 520	12.6	15.9
	1935	2 045	1 146	3 191	15.9	20.2	2 005	1 091	3 096	15.5	20.2
	1939	1 790	1 809	3 599	18.0	23.6	1 762	1 452	3 214	16.1	23.6
	1942	2 118	3 815	5 933	29.7	40.1	2 085	3 075	5 160	25.8	40.1
50 000	1930	4 838	3 033	7 871	15.7	19.6	4 796	2 979	7 775	15.6	19.6
	1935	5 650	4 368	10 018	20.0	25.8	5 605	4 282	9 887	19.8	25.8
	1939	4 580	7 140	11 720	23.4	30.9	4 552	6 607	11 159	22.3	30.9
	1942	5 418	14 401	19 819	39.6	52.6	5 385	13 350	18 735	37.5	52.6
100 000	1930	10 598	7 820	18 418	18.4	21.9	10 547	7 758	18 305	18.3	21.9
	1935	12 216	11 723	23 939	23.9	29.0	12 165	11 626	23 791	23.8	29.0
	1939	9 230	19 166	28 396	28.4	34.5	9 202	18 540	27 742	27.7	34.5
	1942	10 918	37 540	48 458	48.5	58.8	10 885	36 331	47 216	47.2	58.8
500 000	1930	61 120	64 100	125 220	25.0	28.8	61 067	64 003	125 070	25.0	28.8
	1935	69 225	94 468	163 693	32.7	37.8	69 075	94 320	163 495	32.7	37.8
	1939	46 430	144 310	190 740	38.1	41.8	46 402	143 501	189 903	38.0	41.8
	1942	54 918	273 153	328 171	65.6	72.2	54 885	271 605	326 490	65.3	72.2

förhållande till verklig inkomst (till kommunalskatt taxerad inkomst) ävensom ginalskattesatser.

tagits till resp. 8·3, 10·0, 9·3 och 11·0 %, ävensom för de två första åren kommunal progressivskatt. första åren utjämningskatt, för de tre sista åren särskild skatt å förmögenhet samt för det sista beslut, således ej med värnskatt och annan skattesköpning efter krigsutbrottet.) — *Ortsgrupp V.* uppkomma högre skattebelopp än de i tabellen utsatta. viss mindre inkomstökning vid det givna inkomstläget.

Arbets- in- komst kronor	År	Familj med två barn					Familj med fyra barn				
		Kom- munal- skatt kronor	Stats- skatt kronor	Summa		Margi- nal- skatte- sats	Kom- munal- skatt kronor	Stats- skatt kronor	Summa		Margi- nal- skatte- sats
				kronor	i % av ink.				kronor	i % av ink.	
1 000	1930	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1935	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1939	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1942	—	5	5	0·5	—	—	5	5	0·5	—
2 000	1930	37	—	37	1·9	4·2	21	—	21	1·1	4·2
	1935	45	—	45	2·3	5·0	25	—	25	1·3	5·0
	1939	42	—	42	2·1	4·7	23	—	23	1·2	4·7
	1942	49	5	54	2·7	5·5	28	5	33	1·7	5·5
3 000	1930	112	15	127	4·2	10·3	62	—	62	2·1	8·3
	1935	135	12	147	4·9	12·3	75	—	75	2·5	10·0
	1939	125	3	128	4·3	11·7	70	—	70	2·3	9·3
	1942	149	8	157	5·2	16·7	83	5	88	2·9	11·0
4 000	1930	195	35	230	5·8	10·3	145	18	163	4·1	10·3
	1935	235	40	275	6·9	12·3	175	21	196	4·9	12·3
	1939	219	28	247	6·2	11·7	163	—	163	4·1	9·3
	1942	259	62	321	8·0	16·7	193	5	198	5·0	11·0
5 000	1930	278	62	340	6·8	12·3	228	38	266	5·3	10·3
	1935	335	70	405	8·1	14·6	275	44	319	6·4	12·3
	1939	312	52	364	7·3	11·7	255	3	258	5·2	11·7
	1942	369	119	488	9·8	16·7	303	6	309	6·2	16·7
10 000	1930	708	265	973	9·7	12·9	652	214	866	8·7	12·9
	1935	852	306	1 158	11·6	15·3	785	245	1 030	10·3	15·3
	1939	787	299	1 086	10·9	15·3	720	125	845	8·5	14·2
	1942	919	679	1 598	16·0	24·6	853	287	1 140	11·4	22·3
20 000	1930	1 615	760	2 375	11·9	15·9	1 552	690	2 242	11·2	14·8
	1935	1 923	984	2 907	14·5	18·9	1 851	883	2 734	13·7	18·9
	1939	1 707	1 201	2 908	14·5	20·0	1 650	876	2 526	12·6	20·0
	1942	2 020	2 568	4 588	22·9	34·4	1 950	1 869	3 819	19·1	32·1
50 000	1930	4 712	2 870	7 582	15·2	19·6	4 629	2 761	7 390	14·8	19·6
	1935	5 510	4 117	9 627	18·5	25·8	5 415	3 947	9 362	18·7	25·8
	1939	4 497	6 175	10 672	21·3	30·9	4 440	5 575	10 015	20·0	27·3
	1942	5 320	12 510	17 830	35·7	52·6	5 250	11 320	16 570	33·1	49·0
100 000	1930	10 453	7 632	18 085	18·1	21·9	10 358	7 503	17 861	17·9	21·9
	1935	12 061	11 427	23 488	23·5	29·0	11 955	11 230	23 285	23·3	29·0
	1939	9 147	18 037	27 184	27·2	34·5	9 090	17 270	26 360	26·4	34·5
	1942	10 819	35 369	46 188	46·2	58·8	10 753	33 886	44 639	44·6	58·8
500 000	1930	60 963	63 794	124 757	25·0	28·8	60 858	61 130	121 988	24·4	28·8
	1935	69 055	94 018	163 073	32·6	37·8	68 945	93 718	162 663	32·5	37·8
	1939	46 347	142 857	189 204	37·8	41·8	46 291	141 865	188 156	37·6	41·8
	1942	54 819	270 375	325 194	65·0	72·2	54 753	268 478	323 231	64·6	72·2

Kapitalinkomst kronor	År	Ensamstående				Familj utan barn					
		Kommunal- skatt kronor	Stats- skatt kronor	Summa		Margi- nal- skatte- sats	Kommunal- skatt kronor	Stats- skatt kronor	Summa		Margi- nal- skatte- sats
				kronor	i % av ink.				kronor	i % av ink.	
1 000	1930	21	8	29	2·9	11·2	12	—	12	1·2	7·1
	1935	25	10	35	3·5	13·4	15	—	15	1·5	5·0
	1939	23	12	35	3·5	14·9	14	5	19	1·9	7·2
	1942	28	22	50	5·0	20·8	17	5	22	2·2	8·0
2 000	1930	104	54	158	7·9	14·1	79	29	108	5·4	11·2
	1935	125	61	186	9·3	19·2	95	34	129	6·5	15·9
	1939	116	100	216	10·8	21·8	88	64	152	7·6	17·4
	1942	138	180	318	15·9	33·4	105	95	200	10·0	23·3
3 000	1930	187	111	298	9·9	14·1	162	86	248	8·3	14·1
	1935	225	154	379	12·6	19·2	195	125	320	10·7	19·2
	1939	209	220	429	14·3	20·5	181	159	340	11·3	20·5
	1942	248	390	638	21·3	30·5	215	250	465	15·5	30·5
4 000	1930	275	170	445	16·1	14·9	247	144	391	9·8	14·9
	1935	329	247	576	14·4	20·3	295	218	513	12·8	20·3
	1939	302	358	660	16·5	24·4	274	292	566	14·2	23·0
	1942	358	619	977	24·4	35·9	325	464	789	19·7	33·0
5 000	1930	364	230	594	11·9	14·9	336	205	541	10·8	14·9
	1935	435	344	779	15·6	20·3	402	313	715	14·3	20·3
	1939	397	513	910	18·2	25·2	367	437	804	16·1	24·4
	1942	468	872	1 340	26·8	37·6	435	698	1 133	22·7	35·9
10 000	1930	826	558	1 384	13·8	17·7	796	525	1 321	13·2	17·7
	1935	982	1 009	1 991	19·9	27·4	945	961	1 906	19·1	27·4
	1939	860	1 552	2 412	24·1	34·3	832	1 361	2 193	21·9	30·6
	1942	1 018	2 543	3 561	35·6	50·8	985	2 153	3 138	31·4	45·8
20 000	1930	1 884	1 459	3 343	16·7	21·3	1 850	1 413	3 263	16·3	21·3
	1935	2 207	3 033	5 240	26·2	37·9	2 165	2 965	5 130	25·7	37·9
	1939	1 790	4 510	6 300	31·5	40·1	1 762	4 152	5 914	29·6	40·1
	1942	2 118	7 363	9 481	47·4	60·8	2 085	6 622	8 707	43·5	60·8
50 000	1930	5 482	5 060	10 542	21·1	28·3	5 435	4 996	10 431	20·9	28·3
	1935	6 285	11 774	18 059	36·1	50·7	6 235	11 677	17 912	35·8	50·7
	1939	4 580	16 027	20 607	40·1	51·8	4 552	15 490	20 042	40·1	51·8
	1942	5 418	26 367	31 785	63·6	82·7	5 385	25 249	30 634	61·3	82·7
100 000	1930	12 458	12 888	25 346	25·3	31·8	12 410	12 813	25 223	25·2	31·8
	1935	14 065	30 163	44 228	44·2	55·3	14 012	30 048	44 060	44·1	55·3
	1939	9 230	40 157	49 387	49·4	61·1	9 202	39 438	48 640	48·6	61·1
	1942	10 918	65 444	76 362	76·4	95·8	10 885	64 066	74 951	75·0	95·8
500 000	1930	70 086	102 316	172 404	34·5	40·4	70 041	102 202	172 243	34·4	40·4
	1935	78 212	210 084	288 296	57·7	65·2	78 157	209 925	288 082	57·6	65·2
	1939	46 430	262 470	308 900	61·8	65·7	46 402	261 661	308 063	61·6	65·7
	1942	54 918	400 000	454 918	91·0	1·	54 885	400 000	454 885	91·0	1·

¹ Skattesparren har här trätt i kraft.

Kapitalinkomst kronor	År	Familj med två barn					Familj med fyra barn				
		Kommunal- skatt kronor	Stats- skatt kronor	Summa		Margi- nal- skatte- sats	Kommunal- skatt kronor	Stats- skatt kronor	Summa		Margi- nal- skatte- sats
				kronor	i % av ink.				kronor	i % av ink.	
1 000	1930	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1935	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1939	—	5	5	0.5	2.5	—	5	5	0.5	2.5
	1942	—	10	10	1.0	2.5	—	10	10	1.0	2.5
2 000	1930	37	13	50	2.5	7.1	21	—	21	1.1	4.2
	1935	45	15	60	3.0	10.9	25	—	25	1.3	7.5
	1939	42	40	82	4.1	9.7	23	40	63	3.2	9.7
	1942	49	45	94	4.7	10.5	28	45	73	3.7	10.5
3 000	1930	112	42	154	5.1	11.2	62	24	86	2.9	11.2
	1935	135	73	208	6.9	15.9	75	55	130	4.3	15.9
	1939	125	113	238	7.9	17.4	70	90	160	5.3	14.3
	1942	149	143	292	9.7	23.3	83	95	178	5.9	16.0
4 000	1930	195	94	289	7.2	14.1	145	54	199	5.0	11.2
	1935	235	158	393	9.8	19.2	175	113	288	7.2	15.9
	1939	219	214	433	10.8	19.9	163	165	328	8.2	19.9
	1942	259	286	545	13.8	25.8	193	170	363	9.1	25.3
5 000	1930	281	152	433	8.7	14.9	228	102	330	6.6	14.1
	1935	337	251	588	11.8	20.3	275	192	467	9.3	19.2
	1939	312	332	644	12.9	19.9	255	271	526	10.5	19.9
	1942	369	456	825	16.5	33.0	303	318	621	12.4	25.3
10 000	1930	744	455	1 199	12.0	17.7	673	400	1 073	10.7	15.3
	1935	875	865	1 740	17.4	27.4	804	789	1 593	15.9	24.1
	1939	777	1 192	1 969	19.7	28.3	720	992	1 712	17.1	26.9
	1942	919	1 805	2 724	27.2	41.2	853	1 349	2 202	22.0	38.4
20 000	1930	1 778	1 335	3 113	15.6	21.3	1 793	1 595	3 388	16.9	21.3
	1935	2 085	2 835	4 920	24.6	37.9	2 000	2 702	4 702	23.5	37.9
	1939	1 707	3 868	5 575	27.9	40.1	1 650	3 431	5 081	25.4	40.1
	1942	2 020	6 035	8 055	40.3	60.3	1 950	5 134	7 084	35.4	60.3
50 000	1930	5 648	5 960	11 608	23.2	28.3	5 245	4 740	9 985	20.0	28.3
	1935	6 130	11 480	17 610	35.2	50.7	6 027	11 279	17 306	34.6	50.7
	1939	4 497	15 060	19 557	39.1	51.8	4 440	14 405	18 845	37.7	51.8
	1942	5 320	24 275	29 595	59.2	82.7	5 250	22 994	28 244	56.5	82.7
100 000	1930	12 306	12 669	24 975	25.0	31.8	12 201	12 523	24 724	24.7	31.8
	1935	13 895	29 822	43 717	43.7	55.3	13 785	29 594	43 379	43.4	55.3
	1939	9 147	38 865	48 012	48.0	61.1	9 090	37 988	47 078	47.1	61.1
	1942	10 819	62 970	73 789	73.8	95.8	10 752	61 279	72 031	72.0	95.8
500 000	1930	69 941	101 978	171 919	34.4	40.4	69 843	101 755	171 598	34.3	40.4
	1935	78 049	209 608	287 657	57.5	65.2	77 940	209 290	287 230	57.4	65.2
	1939	46 347	261 017	307 364	61.5	65.7	46 291	260 025	306 316	61.3	65.7
	1942	54 819	400 000	454 819	91.0	1. .	54 753	400 000	454 753	91.0	1. .

Tabell över statens skatte- och övriga inkomster samt ett utgiftssammandrag.¹⁾

	1924/ 1925	1929/ 1930	1938/ 1939	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944
<i>Statens inkomster, milj. kr.</i>							
Inkomst- och förmögenhetsskatt	139	146	² 292	437	448	460	520
Särskild skatt å förmögenhet	—	—	30	26	26	27	29
Värnskatt	—	—	—	266	277	360	400
Krigskonjunkturskatt	—	—	—	21	42	25	30
Utjämningskatt	—	5	16	—	—	—	—
B-skatt, särskild skatt å aktiebolag	3	—	23	—	—	—	—
Mantalspengar, utskiftningskatt m. m.	8	4	7	1	1	1	1
Stämpelmedel (inbegripet arvsskatt)	46	55	70	49	57	60	65
S:a skatt å inkomst, förmögenhet, rörelse	196	210	438	800	851	933	1 045
Bilskattemedel (inkl. tilläggsskatt)	³ (19)	44	130	59	37	19	40
Tullmedel	140	155	207	128	102	100	100
Tobaksskatt	51	70	103	166	198	200	210
Alkoholskatter	86	110	198	274	275	288	334
Allmän omsättningsskatt	—	—	—	74	250	250	290
Varuskatt	—	—	—	—	40	40	50
Trafikskatt	—	—	—	—	—	16	25
Accis å silke	—	—	2	3	3	4	4
Accis å margarin, fettvaror	—	—	27	34	18	10	18
Skatt å kaffe	—	—	—	21	7	5	5
Skatt å socker	30	1	—	21	—	—	—
Skatt å läskedrycker	—	—	—	6	7	7	8
Statlig nöjesskatt	—	—	—	11	13	12	16
S:a tullar och acciser	307	336	537	738	913	932	1 060
<i>Sammanfattning:</i>							
Skatter å inkomst, förmögenhet, rörelse	196	210	438	800	851	933	1 045
Bilskattemedel (inkl. tilläggsskatt)	³ (19)	44	130	59	37	19	40
Tobaks- och alkoholskatter	137	180	301	440	473	488	544
Tullar och acciser i övrigt	170	156	236	298	440	444	516
Summa skatter	503	590	1 105	1 597	1 801	1 884	2 145
Uppbörd i statens verksamhet	11	16	68	50	53	48	53
Folksamhällets inkomster	—	—	56	78	50	50	58
Diverse inkomster	5	7	26	36	38	36	41
Inkomster av statens kapitalfonder	115	165	187	276	326	344	379
S:a inkomster å driftbudget	634	778	1 442	2 037	2 268	2 362	2 676
<i>Statens utgifter, milj. kr.</i>							
a) Fjärde huvudtiteln och försvarsväsendets fastighetsfond driftbudget	157	138	234	2 031	1 893	2 093	1 928
kapitalbudget ⁴	—	—	—	38	40	74	44
b) Skuld amortering, fondering o. dyl. ⁵ driftbudget	40	62	—	2	2	3	3
c) Övriga utgifter driftbudget	475	571	1 114	1 381	1 708	1 765	1 844
kapitalbudget ⁴	84	40	196	374	366	433	278
Tillsammans driftbudget: verkliga utgifter	632	709	1 348	3 412	3 601	3 858	3 772
amortering etc.	40	62	—	2	2	3	3
kapitalbudget ⁴	84	40	196	412	406	507	322
Summa	756	811	1 544	3 826	4 009	4 368	4 097

¹ För budgetåret 1942/43 är översikten grundad på riksstaten, för budgetåret 1943/44 på statsverkspropositionen och för övriga budgetår på budgetredovisningarna. — ² Inkl. extra inkomst- och förmögenhetsskatt. — ³ Bilskattemedlen detta år ej uppförda i budgetredovisningen och därför här ej medräknade i summan. — ⁴ Kapitalbudgeten minus de belopp som avförts å driftbudget såsom avskrivningar å nya kapitalinvesteringar. — ⁵ Inberäknat avskrivningar å oreglerade kapitalmedelsförluster.

Förteckning
över besparingsberedningens delegationer, subkommittéer, sär-
skilda experter och organisationsavdelningar.

A. Delegationer.

Delegationen för organisationsundersökningar.

Ledamöter:

herrar Löwbeer (intill den 6 november 1941), Nordström, Sjögren, Sällfors (ordförande) samt (fr. o. m. den 6 november 1941) Wistrand.

Delegationen för II, III och VIII huvudtitlarna.

Ledamöter:

herrar Jonsson, Löwbeer (ordförande), Wistrand samt (för VIII huvudtiteln) herr Sällfors.

Sekreterare:

Dillner, H. J., t. f. kansliråd.

Delegationen för V huvudtiteln.

Ledamöter:

herrar Sjögren, Svensson och Wistrand (ordförande).

Sekreterare:

Bergman, E., revisor.

Som sekreterare beträffande vissa specialutredningar har delegationen anlitat amanuensen S. Algott.

Delegationen för VI huvudtiteln och affärsverken.

Ledamöter:

herrar Akselsson (ordförande), Carlström, Sällfors samt (för VI huvudtiteln) herr Svensson.

Sekreterare:

Wirseen, Å., förste kanslisekreterare.

Delegationen för VII och X huvudtitlarna.

Ledamöter:

herrar Nordström, Sjögren (ordförande) och Svensson.

Sekreterare:

Hammarskiöld, T. L., t. f. andre kanslisekreterare.

Delegationen för IX huvudtiteln.

Ledamöter:

herrar Akselsson, Carlström och Nordström (ordförande).

Sekreterare:

Palmquist, L. P. O., hovrättsassessor.

Därjämte har förste amanuensen F. A. H. af Petersens biträtt delegationens sekreterare med visst utredningsarbete.

B. Subkommittéer.**Utredningar angående***Den officiella statistiken.*

Beredningens representant: herr Sjögren.

Sakkunniga:

Höijer, E. J., överdirektör;

Wahlund, S. G. W., professor.

Sekreterare (t. o. m. $26/9$ 1941):

Klackenberg, O. H., t. f. förste kanslisekreterare.

Övriga biträden:

Ankarcrona, C.-W., amanuens;

Hävermark, K. G. J., aktuarie;

Sjöstrand, A. G. J., bibliotekarie (fr. o. m. $26/9$ 1941).

Därjämte har expeditiossekreteraren i Det Statistiske Departement i Danmark R. Skade och överaktuarien hos statistiska centralbyrån i Finland M. Strömer för utredningsmännens räkning utarbetat redogörelser för den officiella statistiken i Danmark respektive Finland.

Statens järnvägar.

Beredningens representanter: herrar Akselsson och Carlström.

Sakkunniga:

Carleson, B. A. F., disponent;

Lingman, J., ombudsman;

Lundqvist, R., byråchef (fr. o. m. $21/5$ 1942);¹

Simonsson, Y. A., direktör;

Valentin, J. A. P., distriktschef (t. o. m. $21/5$ 1942).

Sekreterare:

Sjöberg, E. A., sekreterare.

Karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m.

Sakkunniga:

Beijbom, G. O. L., landstingsdirektör (t. o. m. $17/4$ 1941);

Bunne, B. E. G., kamrerare (fr. o. m. $17/4$ 1941);

Borner, G. F., lasarettsläkare;

Larsson, S. W., professor;

Tengwall, E. J., f. d. lasarettsläkare (t. o. m. $5/5$ 1941);

Troell, N. A., professor (fr. o. m. $5/5$ 1941).

Sekreterare:

Sandberg, G. T. B., andre kanslisekreterare.

Vissa grenar av hälso- och sjukvården.

Beredningens representant: herr Wistrand.

Sakkunniga:

Bunne, B. E. G., kamrerare (fr. o. m. $15/10$ 1941);

Flygare, I. O., sekreterare (fr. o. m. $16/6$ 1941);

Hellström, N. E., f. d. generaldirektör, sedermera avliden;

von Hofsten, S. E. C., landstingsdirektör;

Wickbom, H., förste provinsialläkare;

Wranne, N. H., förste provinsialläkare.

¹ Har dessutom deltagit i utredningen från och med den 2 april 1941 i distriktschefen Valentins ställe under den tid denne på grund av sjukdom varit därtill förhindrad.

Sekreterare (t. o. m. $\frac{16}{6}$ 1941):
Sjöberg, S. H. C. H., förste amanuens.

Tullverket.

Beredningens representanter: herrar Akselsson och Sjögren.

Sakkunniga:

Andersson, H. B. W., tillsyningsman;

Lindberg, P. H., byråchef;

Paulson, A. E., distriktschef;

Schroff, R., direktör;

Wählin, P. F., bankdirektör.

Biträde:

Thuresson, E. O., kammarskrivare.

Universitets- och högskoleväsendet.

Sakkunnig:

Karlgren, K. B. J., professor.

Postverket.

Beredningens representanter: herrar Akselsson, Carlström och Sällfors.

Sakkunniga:

Blume, L., direktör;

Wennqvist, T. G. B., postdirektör, led. av I kamm.;

Åhlund, N. J., direktör.

Sekreterare:

Viklund, O. I., sekreterare.

Därjämte ha de sakkunniga för vissa utredningar anlitat förste aktuarien Y. Nylander.

Rusdrycksförsäljningen.

Beredningens representant: herr Sjögren.

Sakkunniga:

Bergvall, J., direktör, led. av I kamm.;

Kollberg, J. A., överdirektör;

Wohlin, N. R., generaltulldirektör, led. av I kamm.;

Sekreterare:

Nilsson, H. W., hovrättsassessor.

Redovisningsväsendet och kontorsorganisationen inom tullverket.

Beredningens representant: herr Sällfors.

Sakkunniga:

Dahlberg, G. W., tulldirektörsassistent;

Holmgren, P. D., förste revisor;

Murray, C. A., t. f. byråchef.

Underhållet av staten tillhöriga, för den civila statsförvaltningen eller försvarsväsendet disponerade byggnader.

Sakkunnig:

Bildmark, K. W., intendent.

Det statsunderstödda sjukkasewäsendet.

Dahlberg, G., professor;

Laurin, I., direktör;

Tegendal, O. E., byråchef.

Därjämte har åt hovrättsrådet E. L. Eckerberg den 20 november 1941 uppdragits att såsom sakkunnig deltaga i utredningen, såvitt avser vissa juridiska frågor på sjukkasewäsendets område.

Biträde:

Falk, L. E., fil. kand.

Sinnessjukhusväsendets organisation.

Sakkunnig:

Wigert, V. H. H., professor.

Folkbokföringen.

Beredningens representant: herr Sjögren.

Sakkunniga:

Höijer, E. J., överdirektör;

Rylander, A. O. E., borgmästare;

Wahlund, S. G. W., professor.

Sekreterare:

Olsson, A., hovrättsassessor.

Beträffande särskilda frågor har biträde lämnats av:

Bergfors, P. D. G., kontraktsprost;

Boëthius, S. B., professor;

Lagerström, N. A., aktuarie;

Lindholm, J. G., kyrkoherde;

Nordberg, J. A., kontraktsprost;

Qvarnström, K. G. A., kyrkoherde;

Steen, B. F., t. f. häradsarkivarie;

Uhnbon, I. T., byråchef;

Wihlborg, A., kyrkoherde;

Winnermark, A. E., kronouppbördskassör.

Övriga biträden:

Jörnstedt, A., aktuarie;

Svensson, B., jur. stud.

Rättsväsendet.

Sakkunniga:

Nyman, Hj., kansliråd;

Söderlund, E. G., hovrättsråd.

Statens bakteriologiska, rättskemiska och farmaceutiska laboratorier samt statens institut för folkhälsan.

Sakkunnig:

Thunberg, T. L., professor emeritus.

Sambandet mellan öppen och sluten sjukvård m. m.

Bager, E. B. E., lasarettsläkare.

C. Särskilda experter.

Utredningar angående

Vissa frågor angående socialvården.

von Koch, R. G. H., f. d. kansliråd;

Wahlberg, E. C. A., direktör.

Vissa frågor angående vägväsendet.

Hjort, K.-G. M., byråchef;

Almquist, E. G., vägingenjör.

Hyressättningen i staten tillhöriga fastigheter.

Löhr, B. A. H., fastighetskamrerare.

Tillämpningen av gällande bestämmelser rörande folkpension vid nedsatt arbetsförmåga.

Rülcker, A., distriktsläkare;

Wahlund, S. G. W., professor.

Biträde:

Romberg, N. W. A., aktuarie.

Särskilda byggnadsfrågor.

Birch-Lindgren, G., arkitekt;

Dranger, S., arkitekt;

Gahn, W., arkitekt.

Vissa frågor rörande de allmänna läroverken.

af Malmborg, M. V. A., f. d. rektor.

Vissa frågor angående tjänstepensionsålder.

Wingborg, A. H. B., aktuarie.

D. Organisationsavdelningar.

Avdelningen för kontorsorganisation.

Nyströmer, C. B., kapten;

Dahlberg, G. W., tuldirektörsassistent;

Bredberg, B., civilingenjör;

Ekvall, W., bankkamrerare;

Forssell, B., civilingenjör;

Lindfeldt, S., assistent;

Malmer, T., civilingenjör;

Rimér, O., civilingenjör;

Tesch, B., civilingenjör.

Organisationsavdelningar inom verken.

Socialstyrelsen.

Hävermark, K. G. J., aktuarie;

Strange, R. M. G., e. o. notarie;

Sjöstedt, C. E., undervisningsråd (skolöverstyrelsen).

Riksförsäkringsanstalten.

Östrand, D. O., byråchef (ordförande);

Faugert, E. R., e. o. notarie;

Karlberg, E. S. A. A., amanuens;

Svanberg, S. E., amanuens;

Widén, L. A., amanuens (pensionsstyrelsen);

Dahlén, S. G. A., amanuens (pensionsstyrelsen).

Pensionsstyrelsen.

Östlind, A. J., byråchef (ordförande);

Henning, K. J. E., byråchef (ordförande);

Widén, L. A., amanuens;

Dahlén, S. G. A., amanuens;

Karlberg, E. S. A. A., amanuens (riksförsäkringsanstalten);
Svanberg, S. E., amanuens (riksförsäkringsanstalten).

Medicinalstyrelsen.

Björkquist, E. G. A., t. f. byråchef (ordförande);
Philipson, P. T., kamrerare;
Lauritzson, J. I. L., e. o. byråveterinär;
Assarsson, S. L., t. f. revisor;
Frejd, S. O. B., e. o. kassör (statens bakteriologiska laboratorium);
Frisk, H. G., syssloman (Furunäsets sjukhus vid Piteå);
Karlberg, E. S. A. A., amanuens (riksförsäkringsanstalten).

Tullverket.

Dahlberg, G. W., tulldirektörsassistent (ordförande);
Holmgren, P. D. t. f. tullkommissarie;
Norlander, G. G., revisor;
Hagberg, R. N., tullkontrollör;
Erikson, J. E., kammarskrivare;
Forss, P. E., kammarskrivare;
Eriksson, J. E. R., notarie (postverket);
Enger, A. E., kontrollör (postverket);
Lindström, A. H., postassistent (postverket);
Jäder, K. H., postassistent (postverket).

Skolöverstyrelsen.

Sjöstedt, C. E., undervisningsråd (ordförande);
Strange, B. M. G., e. o. notarie (socialstyrelsen).

Lantmäteristyrelsen.

Sandberg, A. G. N., byråchef (ordförande);
Ingman, N. R., förste assistent;
Lodmark, G. L., t. f. byråingenjör;
Schriwer, S. S., registrator, sedermera avliden;
Jäder, K. H., postassistent (postverket).

Kommerskollegium.

Matz, K. S., kommerseråd (ordförande);
Stockman, S. K., 1:e aktuarie;
Johansson, A. O., amanuens;
Lindström, A. H., postassistent (postverket).

Lotsverket.

Ericsson, S. J. G., byråchef (ordförande);
Öberg, S., byråingenjör;
Erikson, J. E., kammarskrivare (tullverket);
Lindström, A. H., postassistent (postverket).

Patent- och registreringsverket.

Falk, M. C., byråchef (ordförande);
Carlman, J. H., e. o. notarie;
Jäder, K. H., postassistent (postverket);
Dahlén, S. G. A., amanuens (pensionsstyrelsen).

Telegrafverket.

Heimbürger, H. A., byråchef (ordförande);
Werner, G. G., trafikinspektör;

Ekedahl, E. W., 1:e telegrafkontrollör;
 Lundell, J. E., 1:e telegrafassistent;
 Carlsson, K. E., e. o. telegrafassistent;
 Olsson, E., ingenjörassistent;
 Eklund, S. G. M., e. o. ingenjörassistent;
 Eriksson, J. E. R., notarie (postverket);
 Enger, A. E., kontrollör (postverket).

Statens järnvägar.

Ruist, G. F., byråchef (ordförande);
 Stolpe, J. T., överkontrollör;
 Hallin, H. G. A., notarie;
 Oredsson, H. E., sekreterare;
 Ericsson, E. K., notarie;
 Flygare, B. O., byråassistent;
 Öberg, A. D., bokhållare;
 Lewenhagen, C. E., kontorsskrivare;
 Eriksson, J. E. R., notarie (postverket);
 Lindström, A. H., postassistent (postverket).

Domänverket.

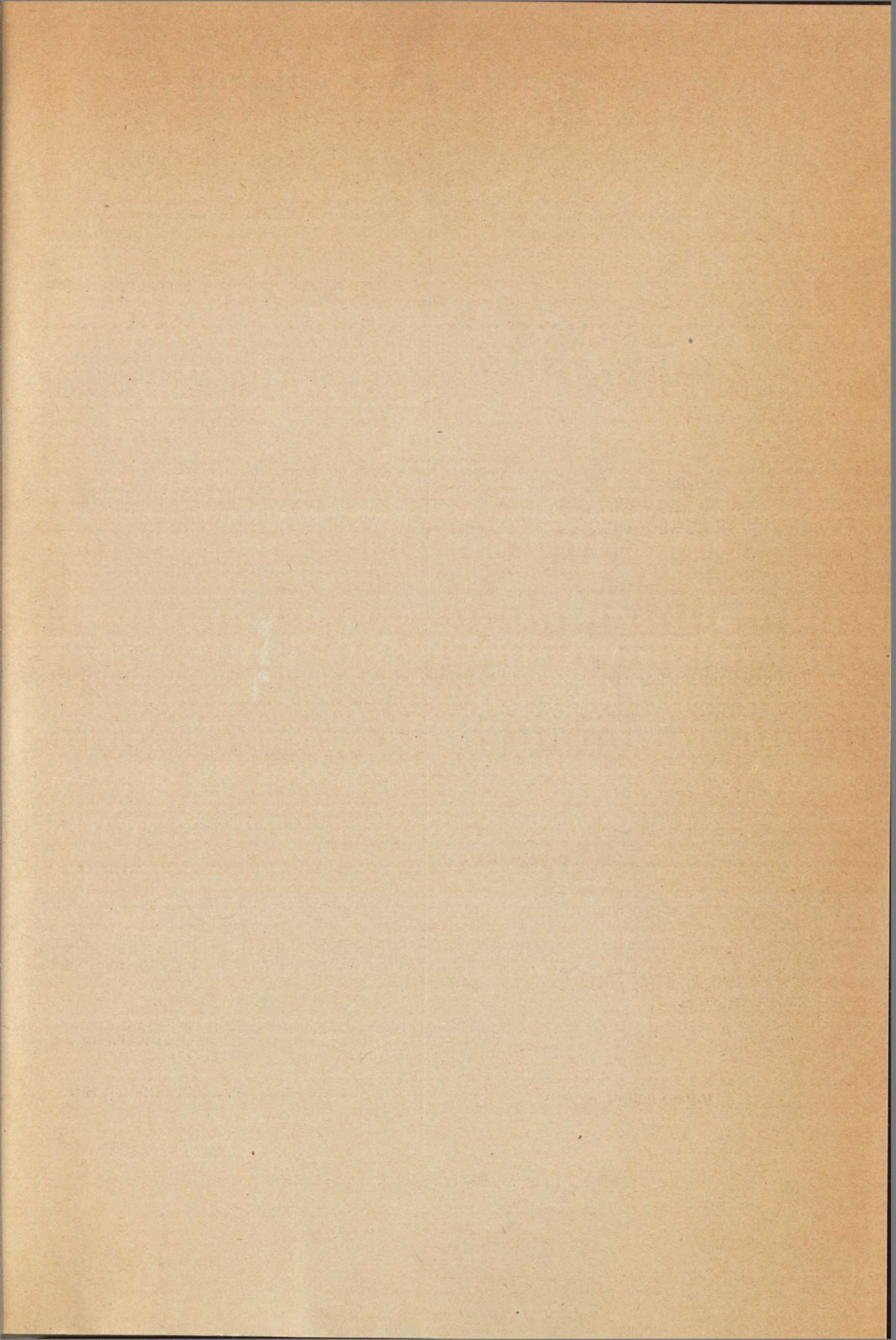
Wahlestedt, K. R., byråchef (ordförande);
 Sjöström, I. B. N., överkontrollör;
 Kronvall, A. G. B., bitr. jägmästare;
 Carlman, J. H., e. o. notarie (patent- och registreringsverket);
 Karlberg, E. S. A. A., amanuens (riksförsäkringsanstalten);
 Erikson, J. E., kammarskrivare (tullverket).

Statens reproduktionsanstalt.

Örtenblad, H. N. E., direktör;
 Sandberg, G. O. H., kamrer.

Innehåll.

	Sid.
Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet	3
I. Allmänna synpunkter	5
Inledning	5
Nödvändigheten av besparingar	7
Möjligheter till besparingar	13
II. Redogörelse och förslag	16
Åtgärder inom förvaltningen.....	16
Åtgärder beträffande socialpolitik samt annan understöds- och bidrags- verksamhet	39
Åtgärder för avveckling av statligt subventionsväsende	46
Inkomsthöjande åtgärder.....	48
III. Sammanfattning och slutsatser	50
Särskilda yttranden.	
<i>Särskilt yttrande av herrar Jonsson och Löwbeer</i>	52
<i>Särskilt yttrande av herr Carlström</i>	67
Bilagor.	
1. Direktiven för besparingsberedningen	71
2. Utvecklingen av statens inkomster och utgifter under budgetåren 1923/24— 1942/43. Av t. f. byråchefen Gunnar W. Sjögren	74
3. Besparingsberedningens organisationsundersökningar. Av professorn C. Tarras Sällfors	86
4. Förteckning över besparingsberedningens tidigare avgivna promemorior....	92
5. Tabeller över skattetryckets utveckling m. m.	119
6. Förteckning över besparingsberedningens delegationer, subkommittéer, sär- skilda experter och organisationsavdelningar	125

Statens offentliga utredningar 1943

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Flyttningersättningsakkunniga. Betänkande med förslag till författningar ang. ersättning för flyttning-kostnad. [2]
Utredning och förslag ang. pappersformaten inom statsförvaltningen. [6]

Kommunalförvaltning.

1940 års civila byggnadsutredning. Betänkande 1. Förslag till ändringar i Kungl. Maj:ts byggnadsstadga samt till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnad för vissa vårdanstalter och folk-tandpolikliniker. [10]

Statens och kommunernas finansväsen.

1941 års familjebeskattningsakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade grunder för familjebeskattningen. [3]
Besparingsberedningens slututlåtande. [13]

Politi.

Utredning rörande polismäns anslutning till politiska ytterlighetsriktningar m. m. [5]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande ang. levnadskostnadsindex. [8]
Utredning och förslag ang. statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. [9]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Utredning rörande skogsnäringens ekonomiska läge med förslag till åtgärder för höjande av näringens bärkraft. 3. Skogsbrukets transportfrågor: Vägar och järnvägar. [4]

Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 4. Förslag till åtgärder för textil-forskningens ordnande. [11]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med författnings- och organisationsförslag för genomförande av ett förstatligande av den allmänna väghållningen på landet m. m. [1]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 1. Hygieniska förutsättningar för skolarbetet. [7]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag till statliga åtgärder för stöd-jande av den privata motorlösa flygningens och modellflygningens utveckling. [12]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.